

Liisa Tulosmaa

**HENKILÖKUVA MESTARINYPLÄÄJÄ
JOHANNA SABINA (BIINU) LUNDSTRÖMISTÄ**

Käsityöläisnaisen elämä raumalaisessa kontekstissa 1800-luvun lopulta 1940-luvulle

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO
Filosofinen tiedekunta
Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto, Savonlinna
Käsityönopeettajien koulutus
Käsityötieteen pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2013

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto	
Tekijä – Author Tulosmaa, Liisa			
Työn nimi – Title Henkilökuva mestarinyplääjä Johanna Sabina (Biinu) Lundströmistä – käsityöläisnaisen elämä raumalaisessa kontekstissa 1800-luvun lopulta 1940-luvulle			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Käsityötiede	Pro gradu -tutkielma	☒	11.3.2013
	Sivuainetutkielma	☐	
	Kandidaatin tutkielma	☐	
	Aineopintojen tutkielma	☐	
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Johanna Sabina Lundström (1868–1952) oli raumalainen pitsinnyplääjä, joka teki elämäntyönsä aikana, jolloin omintakeinen raumalainen nypläystaito oli katoamaisillaan. Lundström teki työtä nypläyksen alalla toimien pitsien nyplääjänä, taidon opettajana ja esittäytymällä valmistamiensa korkealaatuisten pitsitöiden kautta lukuisissa eri näyttelyissä kotimaan lisäksi Ranskassa, Saksassa ja Espanjassa. Jo hänen elinaikanaan Lundströmiä tituleerattiin nimillä ”pitsiäiti” ja ”mestarinnyplääjä” – niin taitava hän oli. Tässä tutkielmassa tutkitaan mestarinyplääjä Johanna Sabina Lundströmin elämää käsityöläisnaisena raumalaisessa kontekstissa 1800-luvun lopulta 1940-luvulle. Tutkielman keskiössä ovat kysymykset, joiden avulla tutkitaan millaista oli Lundströmin työskentely naisena käsityöammatissa, millaisia olivat Lundströmin ammatilliset saavutukset, millaisena ihmisenä Lundström tunnettiin ja millaista Lundströmin elämä oli Raumalla 1800-luvun lopulta 1940-luvulle.</p> <p>Tutkielma on kvalitatiivinen ja tutkielma toteutettiin hermeneuttisella tutkimusotteella historian tutkimuksen ja tapaustutkimuksen tutkimusmenetelmiä käyttäen. Käytetty tutkimusaineisto on laadullisesti monialainen sisältäen kirjeitä, postikortteja ja muita arkistotietoja yksityiskokoelmista, arkistotietoja kirkonkirjoista, kansallisarkistosta, Rauman maistraatin arkistosta, kansallismuseon, Satakunnan museon ja Rauman museon arkistoista sekä Suomen valkoisen ruusun ja Suomen leijonan ritarikuntien arkistosta. Arkistotietojen lisäksi tutkimusaineisto sisältää lehtiartikkeleita aikalaislehdistä, filmitallenteita, Rauman museon tuottamaa haastatteluai- neistoa sekä tutkijan tuottamaa haastatteluaineistoa.</p> <p>Johanna Sabina Lundström työskenteli tunnollisesti, työpäivät olivat huomattavan pitkiä, mutta työstä saatu ansio oli vähäinen. Lundströmin työskentelyn tulos nypläystaidon elvyttäjänä on Raumalla edelleen havaittavissa alan harrastajien lukuisana määränä ja elävänä pitsikulttuurina.</p> <p>Tutkielman aihe on laadittu yhteistyössä Rauman museon kanssa. Tutkielma tullaan käyttämään Rauman museoon rakennettavan Johanna Sabina Lundströmiä käsittelevän näyttelyn tietopohjaisena aineksena. Näyttely on jatkoa Raumalaisia mestarinyplääjiä -näyttelysarjalle.</p>			
<p>Avainsanat – Keywords</p> <p>Rauma, pitsi, nypläys, käsityö, käsityö ammattina, henkilökuva, Johanna Sabina Lundström</p>			

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Philosophical Faculty		Osasto – School School of Applied Educational Science and Teacher Education	
Tekijä – Author Tulosmaa, Liisa			
Työn nimi – Title A characterization of a master bobbin lace maker Johanna Sabina (Biinu) Lundström – a woman's and an artificer's life in the context of living in Rauma from the late 19 th century to the 1940's			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Craft Science	Masters' Thesis	☒	11.3.2013 88 p + attachments 10 p
	Minor Subject Thesis	☐	
	Bachelors' Thesis	☐	
	Main Subject Thesis	☐	
Tiivistelmä – Abstract <p>Johanna Sabina Lundström (1868–1952) was a master in making bobbin lace and she lived her life in Rauma. Miss Lundström worked her whole life making bobbin lace at a time when this special skill in Rauma region was about to be vanished. Miss Lundström worked as a lace maker and a teacher and her high quality lace products were exhibited numerous not only in Finland but also in France, in Germany and in Spain. She was called as “a mother of lace” and “a master of bobbin lace” while she was alive – that is how skilful she was. The research is about the life of Johanna Sabina Lundström, her life as a woman and as an artificer in the context of living in Rauma from the late 19th century to the 1940's. In the centre of this research are questions, which are intended to achieve answers how Miss Lundström worked as a woman in a craft profession, what was her professional achievements, how her personality was known and what kind of life Miss Lundström lived in Rauma from the late 19th century to the 1940's.</p> <p>The research is qualitative and it was made as a hermeneutic research, using historical study methods and case study methods. The data is qualitatively multidisciplinary including letters, postcards and such information from several private collections, archive files of the personnel data system by the Finnish church, Finland's National archive, register office archive files of Rauma city, archive files of Suomen valkoisen ruusun ja Suomen leijonan ritarikunnat, archive files of Finland's National museum, Satakunta museum and Rauma museum. The data also includes newspaper articles dated on Miss Lundström's lifespan, film recordings and interview material made by the researcher and Rauma museum.</p> <p>Johanna Sabina Lundström worked conscientiously, she worked considerably long hours but she got paid very poorly. Miss Lundström's job of regenerating the skill of lace making in Rauma can still be seen via numerous enthusiast lace makers and living culture of bobbin lace. The theme of this research was made in collaboration with Rauma museum. In the future there will be held an exhibition of Johanna Sabina Lundström constructed by Rauma museum and the facts of this exhibition will be based on this research. The exhibition will be continuation for previous similar kind of exhibitions about masters of bobbin lace makers.</p>			
Avainsanat – Keywords Rauma, lace, bobbin lace making, craft, craft as a profession, characterization, Johanna Sabina Lundström			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
2 PITSINTEKIJÄ TUTKIMUSKOhteena.....	9
2.1 Tutkimustehtävä.....	9
2.2 Kvalitatiivinen historiallinen tapaustutkimus.....	9
2.3 Tutkimusaihetta sivuavat aikaisemmat tutkimukset ja kirjallisuus	12
2.4 Tutkimustyön eteneminen	14
3 Tutkielman aineistot ja niiden analysointi	16
3.1 Aineistonkeruu	16
3.2 Aineiston analyysi	19
3.3 Aineiston käsittely tutkimustyötä varten	19
4 Ajankuvaa	21
4.1 Raumalaista arkea 1850-luvulta 1940-luvulle.....	21
4.2 Kansan sivistys ja kulttuurielämä.....	28
4.3 Naisen arki	31
5 Nyplääjän elämä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa	34
5.1 Käsityö ammattina varhaisteollisena aikana Suomessa.....	34
5.2 Pitsin tekijät.....	40
5.3 Työaika, palkka ja pitsin hinta	41
5.4 Asumisolot	42
6 Pitsi.....	43
6.1 Pitsin historia länsieurooppalaisessa pitsiperinteessä.....	43
6.2 Pitsi kotiteollisuustuotteena	47
6.3 Nyplätyn pitsin rakenne, tekniikka, työvälineet ja materiaalit	48
7 Biinua koskeva aineisto	52
7.1 Arkistot	52
7.2 Kirjeet ja postikortit	55
7.3 Kirjallisuus ja lehtikirjoitukset.....	57
7.4 Thella (Theresia) Frankenhäuser.....	58
7.5 Kotiteollisuus O.Y. Pirtti	58
7.6 Pitsikurssit, Alfred Kordelein	60
7.7 Valokuvat ja elokuva-aineistot	61
7.8 Aino Linnove	62
7.9 Henkilöhaastattelut ja Rauman museon pitsihaastattelut	63
7.10 Rauman museon näyttely Biinun töistä vuonna 2004 ja 1984	64
7.11 Biinun asunto	65

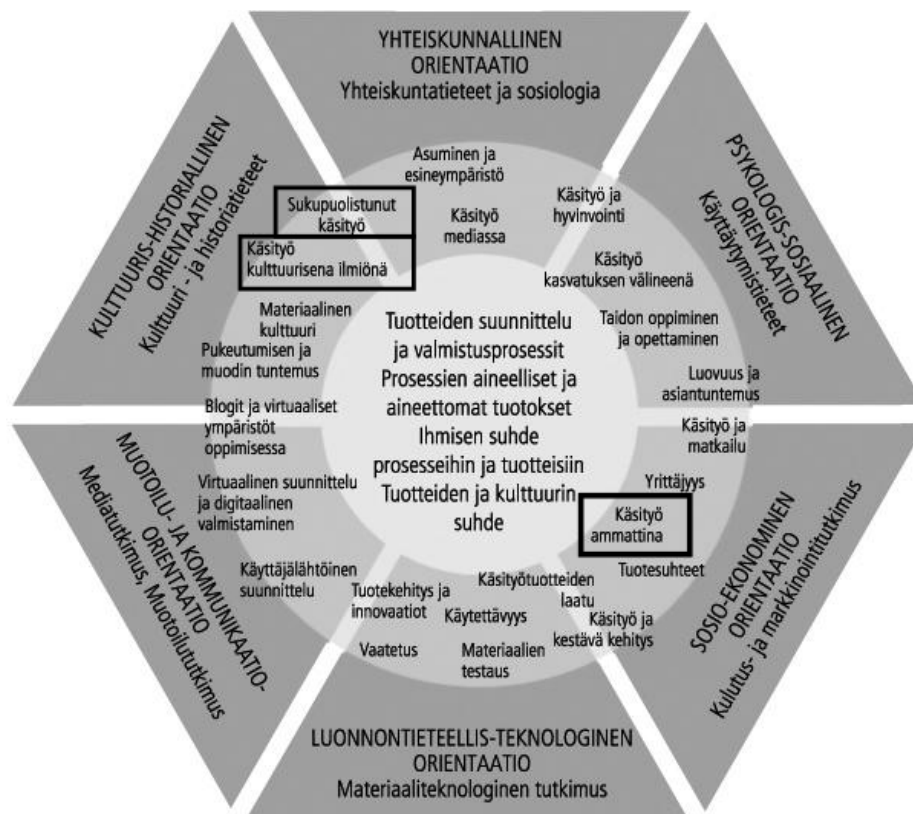
8 BIINUN ELÄMÄNKERTA	67
8.1 PERHESUHTEET	67
8.2 ASUMINEN	69
9 MESTARINYPLÄÄJÄN MUOTOKUVA	72
9. 1. MILLAISTA OLII BIINUN TYÖSKENTELY NAISENA KÄSITYÖAMMATISSA?	72
9.2 MILLAISET OLIVAT BIINUN AMMATILLISET SAAVUTUKSET?	74
9.3 MILLAISENA IHMISENÄ BIINU TUNNETTIIN?	79
9.4 MILLAISTA OLII BIINUN ELÄMÄ RAUMALLA 1800-LUVUN LOPULTA 1940-LUVULLE?	81
10 POHDINTA	83
10.1 TUTKIMUSPROSESSIN ARVIOINTI	83
10.2 TUTKIMUSTULOSTEN POHDINTAA	88
10.3 JATKOTUTKIMUSAIHEET	91
LÄHTEET	94
KUVALIITTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tämän tutkielman tehtävänä on selvittää mestarinyplääjä Johanna Sabina Lundströmin henkilökuva ammattimaisena nyplääjänä sekä yksityishenkilönä. Valmiin tutkielman tuottaman uuden tiedon valossa tullaan rakentamaan tutkittavasta henkilöstä aiempaa kattavampi näyttely Rauman museoon Raumalaisia mestarinyplääjiä -näyttelysarjan yhdeksi osaksi. Johanna Sabina Lundströmin valmistamia pitsejä on ollut näytteillä useaan otteeseen hänen elinaikanaan ja tämän jälkeen. Tähän asti näyttelyjen sisältö on koottu liki yksinomaan hänen töillään. Tutkielman tutkimustehtävänä on tuoda esiin uutta tietoa nyplääjästä, jonka merkitys raumalaiselle käsityökulttuurille on ollut huomattava ja jonka elämäнкаaresta on saatavilla yhteenvetoja jo entuudestaan. Tutkimustehtävänä on siten syventää ja laajentaa olemassa olevaa tietopohjaa ja toimia rakennettavan näyttelyn tietopohjaisena materiaalina.

Tutkimusprosessin alkuna voidaan pitää loppuvuotta 2007, jolloin otin yhteyttä Rauman museon johtajaan tiedustellakseni sopivaa aihetta pro gradu -tutkielmaa varten. Omat tavoitteeni aiheelle olivat, että sen tuli olla käsityötieteen kenttään sopiva, liittyä pitiin ja valmiin työn tulisi olla sellainen, josta jokin taho saisi konkreettista hyötyä. Yhteenvetona museon johtajan kanssa päädyimme aiheeseen, jonka tavoitteena on saada aikaiseksi henkilökuva mestarinyplääjästä, jonka elämästä oli niukalti tietoa ja jonka elämäntyön merkitys raumalaiselle käsityökulttuurille asetti aiheen oikeutetusti tulla tutkimuksi ja asetettavaksi julkisesti näytteille. Alkutilanteessa kerätty tieto oli pinnallista, sitä oli saatavilla niukalti ja tieto oli hajallaan erilaisissa dokumenteissa. Prosessin alkumetreiltä asti oli selvää, että valmis tutkielma hyödynnetään museoon rakennettavan näyttelyn tietopohjaisena aineksena ja tuotetusta tekstistä aikaansaadaan kirjallinen painotuote. Museon intressit olivat lähtökohtaisesti nimenomaan henkilökuvan muodostamisessa, joka kuitenkin ei ole käsityötieteen näkökulmasta olennainen tutkimuskohde. Tämän ristiriitaisen lähtökohdan yhteensovittaminen on prosessin edetessä ilmennyt etenkin tutkimuskysymysten ja aineistosta nostettavien tutkimustulosten käsittelyssä. Tutkielman aihepiirin pitäminen käsityötieteellisellä kentällä on ollut haastavaa, koska aineiston laadun näkökulmasta tutkielma olisi ilman erillisiä ponnisteluja luonnostaan ajautunut historian tutkimuksen puolelle.

Käsillä oleva tutkielma asettuu tieteen kentässä käsityötieteen ja historian tutkimuksen alueelle. Tutkielma sivuaa myös kansatiedettä, mutta koska tutkielmassa en ole keskittynyt kansatieteellisiin kysymyksiin, olen tietoisesti rajannut tämän tieteen kentän tutkielman ulkopuolelle. Historiantutkimuksellisesti tutkielma asettuu henkilö- ja paikallishistorian alueelle. Käsityötieteen kentässä tutkielma asettuu kahtalaisesti; toisaalta kulttuuris-historiallisen sekä yhteiskunnallisen orientaation rajapinnalle ja toisaalta sosio-ekonomisen orientaation keskivaiheille. Ensiksi mainitun orientaatiokentän keskiössä ovat sukupuolistunut käsityö sekä käsityö kulttuurisena ilmiönä ja jälkimmäisenä mainitussa orientaatiokentässä käsityö ammattina.

Kuva 1. Tutkielman keskeisimmät teemat käsityötieteen kentässä.

Tutkielma asettuu hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen, joka on ominaista monille käsityötieteessä tutkituille aihepiireille. Hermeneutiikka on olennainen osa myös historian tutkimusta ja tapaustutkimuksen tutkimustapaa, jotka molemmat ilmenevät tässä tutkielmassa. Syrjälä ja Numminen (1988, 78) tiivistävät tapaustutkimusta tekevältä tutkijalta vaaditut ominaisuudet seuraavasti: heidän mukaansa hyvän tapaustutkijan tulisi olla osittain historioitsija, osittain psykologi, osittain sosiologi, osittain antropologi ja toisaalta hallita jopa talous- tai tilastotie-

dettä. Lisäksi heidän mukaan tapaustutkimuksen tekijällä pitäisi olla salapoliisin ja reportterin taitoja tapauksen analyysissä, tulkinnassa ja raportoinnissa. Yksityiskohtaisen tarkkaa työtä vaaditaan historian tutkijaltakin – Anttila (2005, 313) puolestaan määrittelee, että ”historiallisen tutkimuksen aineiston tarkoituksena on tarjota tinkimättömän tarkkaa, systemaattista ja perusteellisen tyhjentävää tietoa”. Oman tutkielmani osalta voin yksiselitteisesti allekirjoittaa nämä Syrjälän ja Nummisen laatimat teesit, sillä tutkimus- ja kirjoittamisprosessin aikana olen ajoittain kokenut olevani ennemminkin salapoliisi, kuin käsityötieteilijä. Historiantutkijana puolestaan on tarkka ja sinnikäs työskentely ollut perusedellytys työn loppuunsaattamisessa.

Tämä tutkielman kohteena oleva Johanna Sabina Lundström (1868–1952) oli raumalainen pitsinnyplääjä, jonka nypläystaitoa arvostettiin korkealle jo hänen elinaikanaan. Tämä naimaton elänyt kansannainen teki pyyteetöntä työtä käsityöalalla aikana, jolloin Suomi eli kansakuntana voimakasta murrokskautta monella eri yhteiskunnallisella alueella. Kansakuntana suomalaiset saivat osakseen monia toivottuja muutoksia, mutta yksilön elämään nämä vaikuttivat hitaasti ja monella arki jatkui entiseen tapaan. Jo elinaikanaan Johanna Sabina Lundström tunnettiin yleisesti nimellä *Biinu*. Tämä lienee riittävä peruste sille valinnalle, miksi jatkossa käytän hänestä tätä nimeä.

2 PITSINTEKIJÄ TUTKIMUSKOhteena

2.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkielman tutkimustehtävänä on kuvata mestarinyplääjä Johanna Sabina Lundströmin henkilökuva ammattimaisena nyplääjänä sekä yksityishenkilönä. Tutkimustehtävänä on luoda ymmärrys sadan vuoden takaisin elämänoloihin suhteessa tutkittavan henkilön elämänkaarreen, ammattiin sekä statukseen yhteiskunnassa. Tutkimustehtävän vastaamiseksi oli aineistossa nostettavissa seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millaista oli Biinun työskentely naisena käsityöammatissa?
2. Millaiset olivat Biinun ammatilliset saavutukset?
3. Millaisena ihmisenä Biinu tunnettiin?
4. Millaista oli Biinun elämä Raumalla 1800-luvun lopulta 1940-luvulle?

2.2 Kvalitatiivinen historiallinen tapaustutkimus

Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen. Tarkemmin määriteltynä käytetyt menetelmät ovat aineistolähtöinen menetelmä, sisällönanalyysi, tapaustutkimus sekä historian tutkimusmenetelmä. Tutkimusote on hermeneuttinen, joka on tyypillinen mm. historian tutkimuksessa ja käsityötieteessä. Tutkimus on historiallinen tutkimus sen aikasidonnaisuutensa vuoksi. Tapaustutkimuksen työstäni tekee sen ainutlaatuinen yksittäiseen henkilöön kohdistuva tutkimus.

Historiantutkimus perustuu menneisyyden ihmisen toiminnasta jääneiden jäänteiden havainnointiin ja niiden perusteella luotujen tulkintojen muodostamiseen. Eri lähteet keskenään eivät saa olla ristiriidassa ja niiden tulee selittää kaikki tunnetut lähteet. Lähteiden tulee olla määriteltävissä autenttisiksi lähteiksi. (Renvall 1983, 16.) Historiantutkimukseen kuuluu olennaisena osana myös se, että historiantutkijan tehtävänä on selvittää, miten asiat oikein olivat erotuksena siitä, miten niiden uskotaan tai väitetään olevan (Kalela 2002, 13). Kalelan (1976, 17) mukaan historiantutkimuksen tavoitteena ilmiön selittämisen lisäksi on sen tekeminen ymmärrettäväksi osoittaen se jonkin suuremman kokonaisuuden osaksi. Tämä konkretisoituu Renvallin (1983, 18) mukaan tutkimuskohteiden tarkasteluna ajan perspektiivissä, eli mitä muuta tapahtui yhtäaikaaisesti, sekä ennen että jälkeen. Historiantutkimukselle ja tapaustutkimukselle yhteisesti ominaista on, että molemmissa perehdytään tarkasti tutkittavan ilmiön ajalliseen ja paikalliseen kontekstiin sekä analysoidaan intensiivisesti tapahtumia ja tapahtumasarjoja (Peuhkuri 2007, 137).

Tapaustutkimuksessa pyritään nimensä mukaisesti tutkimaan jotakin tiettyä tapausta, joka pääasiassa sisältää vain muutamia havaintoyksiköitä, mahdollisesti jopa vain yhden. Tapaustutkimusta käytetään silloin, kun halutaan tietoa jostakin erityistapauksesta ja ne ovat useimmiten pitkittäistutkimuksia, jolloin aineistoa kerätään pitkähkön ajan kuluessa. (Anttila 2005, 286; Hirsjärvi & Hurme 2004, 58.) Laineen, Bambergin ja Jokisen mukaan (2007, 10) tapaustutkimuksessa on lähtökohtaisesti olennaista kerätä mahdollisimman monipuolinen aineisto ja kuvata tutkimuksen kohde perusteellisesti. Tämän lisäksi päämääränä on lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta sekä niistä olosuhteista, joiden lopputuloksena tutkittavasta tapauksesta on tullut juuri sellainen kuin tuli. Tätä näkemystä tapaustutkimuksen perusteellisuudesta ja tulosten luonteesta vahvistaa myös Peltola (2007, 111). Tapaustutkimuksessa jossakin määrin pyritään tekemään yleistyksiä yksityisistä lähtökohdista ja tämä seikka onkin eräs tapaustutkimuksen kentällä oleva kiistanalainen asia, joka jakaa mielipiteitä (Laine & Bamberg & Jokinen 2007, 28; Peltola 2007, 111). Tässä tutkielmassa lähtökohtaisesti pitäydyn ilmiön ainutlaatuisuuden tutkimisessa.

Tyypiltään tapaustutkimukseni on *paljastava tapaus*, koska käsittelen tutkielmassani aihetta, josta ollaan entuudestaan tietoisia, mutta jota ei kuitenkaan ole tutkittu tarkemmin (Laine & Bamberg & Jokinen 2007, 33; Syrjälä & Numminen 1988, 19). Tutkimastani henkilöstä on

tehty joitakin kirjallisia koosteita, mutta nämä ovat jääneet pintapuolisiksi tiedonannoiksi. Malmstenin (2007, 61) mukaan on otettava huomioon ne kontekstuaaliset tekijät, jotka vaikuttavat tutkimuskysymysten tarkasteluun, jotta tiettyä tapausta voitaisiin ymmärtää. Tällöin tapaustutkimus on siis kontekstuaalista sekä aika- ja paikkasidonnaista (Malmsten 2007, 63) ja rakentuu aina paikallisten tapahtumien, ilmiöiden, erityispiirteiden ja niitä ympäröivän maailman väliselle suhteelle (Peltola 2007, 112). Näitä seikkoja vasten olen henkilökuvauksen kehykseksi tutkinut ja raportoinut myös tutkittavan henkilön elinympäristöä, ammattialaa sekä pitsiä – käsityötuotetta, jota tutkittava henkilö valmisti.

Tapaustutkimusta on toisaalta kritisoitu siitä, että se keskittyy kuvailuun. Kriitikoiden näkökulmasta pelkkä tapauksen tai tapahtuman yksityiskohtainen kuvailu ei ole riittävä tavoite tutkimukselle. Kriitikoiden näkökulmasta hyvän tutkimuksen tulee kuvailun lisäksi selittää kohdettaan. (Yin 2003, 131.) Tätä vasten on luonnollista perustaa myös käsityötieteessä ilmiön taustalla olevien vaikutteiden ymmärtämiseen kohdentuva pyrkimys.

Käsityötieteessä on tutkittu tosiasioiden ja niiden taustalla vaikuttaneiden arvojen yhteyttä. Tätä tutkimussuuntausta pidetään käsityötieteessä merkityksellisenä ydinkysymyksenä koko tieteenalalla. On haluttu tutkia, miten käsityön tekeminen vaikuttaa tekijäänsä, mitkä seikat ovat vaikuttaneet käsityöläiseksi ryhtymiseen, mitkä arvot ovat vaikuttaneet käsityöllisen prosessin aikana tekijälleen. Käsityötiede ja hermeneutiikka asettuvat luontevaan yhteistyöhön tässä tutkielmassa. Toisaalta tutkittavana oleva aihe perustuu menneisyydessä tapahtuneiden tosiasioiden rekonstruointiin. Tutkijana minulla ei ole oikeutta tehdä saaduista tulkinnoista omia, faktoista poikkeavia tulkintoja, vaan tosiasiat (tapahtumat) on esitettävä sellaisina kuin ne ovat olleet. Toisaalta tapahtumien taustalla vaikuttavat arvot ovat niin oleellinen osa tutkittavan aiheen ymmärtämistä, ettei näitä voi jättää huomiotta. Näin tutkittavaa kohdetta tarkastellaan selittävänä kokonaisuutena korostaen tosiasioiden ja arvojen välistä yhteyttä (Anttila 2005, 548). Tutkittava ilmiö on myös historian tutkimuksellisuutensa vuoksi hermeneuttinen (Anttila 1996, 25). Hermeneutiikassa tietoa voidaan käsittää jonkin kokonaisuuden osana ja toisaalta huomioden, että kokonaisuus muodostuu sen osista (Anttila 1996, 25). Toisaalta Anttila jatkaa, että kohteesta esitetään tulkinta, jonka avulla sitä tarkastellaan uudestaan, laajemmin ja syvemmin. Tämä johtaa uuteen tulkintaan, jonka avulla voi taas lähteä uusiin tutkimuksiin, eikä lopullista tulkintaa tarvitse ollakaan. (Anttila 2005, 549.) Hermeneuttisissa

tutkimuksissa tutkijan suhde tutkittavan kohteeseen on tulkinnallinen. Tämä tarkoittaa, että tutkija tulkitsee, ikään kuin toimii kielenkääntäjänä menneiden aikojen tapahtumiin ja kulttuuriin ja kääntää tiedot nykypäivän lukijalle ymmärrettävään muotoon. (Anttila 1996, 25.) Jotta tutkija kykenee tekemään oikeat tulkinnat tutkimastaan asiasta, on tämän perehdyttävä huolella siihen historialliseen kontekstiin, josta tulkittava teksti tai aineisto on peräisin (Anttila 2005, 550).

Narratiivisuus nousee tutkielmassa esille erityisesti sen raportointitavassa. Flyvbjergin (2001, 78–87) mukaan tapaustutkimuksen raportointi tarinan muodossa on merkityksellisen arvokas taito. Flyvbjerg katsoo, ettei teoria ole kertomuksessa yhtä olennaisessa asemassa kuin tutkitavan tapauksen erityispiirteiden esiintuominen ja niiden analysoiminen. Hänen mukaansa pahimmassa tapauksessa aineiston yksityiskohdat laimenevat ja katoavat, kun aineistoa sovitetaan väkisin johonkin tarkoin valittuun teoreettiseen kehykseen.

2.3 Tutkimusaihetta sivuavat aikaisemmat tutkimukset ja kirjallisuus

Käsityötieteen kentässä on aiemmin ilmestynyt kolme väitöskirjaa, joissa tutkimuksen kohteena on yksittäisen ammattikäsitteiläisen elämäntyö ja tämän vaikutukset omalla alallaan. Ritva Koskennurmi-Sivosen (1998) väitöskirja käsittelee Atelier Riitta Immosen työtä, joka vaikutti suomalaiseen salonkimuotiin ja -ompeluun 1940-luvulta alkaen. Minna Kaipainen (2008) käsittelee väitöksessään maalaisvaatturi Einari Tiaisen toimintaa ja vaatturitoimintaa Suomessa 1920–1960-luvuilla. Viimeisin aiheittani sivuava julkistettu väitös on Päivi Fernströmin (2012) tutkimus Dora Jungin damasteista ja tämän vaikutuksesta damastikudontaan 1930-luvulta vuoteen 1980 asti. Aino Linnove julkaisi väitöskirjan vuonna 1947 nyplätyn pitsin historiallisista vaiheista Suomessa, mutta teoksesta ei käy ilmi väitöksen hyväksyntä tiedekuntaa tai yliopistoa. Yleinen käsitys on, että väitös on Helsingin yliopiston hyväksymä ja mahdollisesti kansatieteen tai historian laitoksen hyväksymä. Nostan nyplätyn pitsin osalta esiin myös aiemmin tehdyt pro gradu -tutkielmat, koska aihetta sivuavia väitöksiä on määrällisesti vähän. Näitä ovat Helsingin yliopistosta valmistuneet Marketta Palon (1989) ”Frimodiglai-niminen nyplätty pitsi” ja Auli Rinteen (1997) ”Nyplätty pitsi: sisäinen ja ulkoinen ra-

kenne kolmikulmaisessa nyplätyssä pitsissä” sekä Joensuun yliopistosta valmistunut Ursula Finnin ja Sanna Kaukasen (2007) ”Orimattilan Heinämaan pitsinnypläys: kotiteollisen ansio-toiminnan muutos harrastetoiminnaksi lehdistön kuvaamana”.

Historiantutkimus on tuottanut runsaasti henkilöhistoriallisia tutkimuksia. Historiantutkimus on kuitenkin pitkään keskittynyt pääasiassa historiallisten merkkihenkilöiden tutkimiseen ja kuvaamiseen, jolloin tavallisen kansan tutkimus käsityöläisineen on jäänyt toissijaiseksi. Kansatieteen kentässä on kuitenkin keskitytty tavallisen kansan tutkimiseen kansankulttuurien tutkimuksen puitteissa. Kansatieteessä nimenomaan rahvaan kuvaaminen ja vanhojen tapojen taltiointi on ollut tieteen tutkimuksen keskiössä. Käsityötieteen kentän ulkopuolelta merkittävimpiä omaa aihettani sivuavia tutkimuksia ovat Pentti Virrankosken (1994) kansatieteellinen katsaus Suomen ansiokotiteollisuudesta vuosilta 1865–1944, Kirsi Vainio-Korhosen (1998, 2002) historialliset tutkimukset turkulaisten naisten työllistymisestä käsityöammateissa 1700-luvulta nykypäivään ja Seija Heinäsen (2006) Jyväskylän yliopiston humanistisessa tiedekunnassa hyväksytty väitös käsityön ja taideteollisuuden liitosta 1900-luvun alun ammatti- ja aikakauslehtien kuvaamana.

Yleisesti pitsiä koskevaa kirjallisuutta on jonkin verran, joskin merkittäviä ns. suurteoksia pitsistä on tehty vain muutamia. Näistä Aino Linnoven (1947) väitöskirja ”Suomalaisen pitsinnypläyksen kehitysvaiheita 1500-luvulta 1850-luvulle” sekä Idi Lindholmin (1947) ”Pitsikirja” voitaneen mainita merkittävimpinä. Muutoin teokset ovat pääasiassa ohje- ja mallikirjoja pitsin tekijöille. Tekijöistä pitsituotteen takana on kirjallisuutta huomattavan vähän. Voitaan todeta, että tähän puutteeseen ollaan hiljalleen havahduttu, mutta työtä tämän tyhjiön täyttämiseksi on tehtävä vielä paljon. Mestarinnyplääjä Impi Alankoa (Jalonen & Palo & Sallinen & Siltavuori-Ilmer & Säteri 2005) käsittelevää teosta lukuun ottamatta ei erikseen tiettyyn yksittäiseen pitsintekijään keskittyviä teoksia ole. Viimeisimpänä julkaistussa teoksessa ”Suomalaista nyplättyä pitsiä” (2012) Honka-Hallila käsittelee joitakin raumalaisia ja heinämaalaisia nyplääjiä, mutta teoksen pääpaino on pitsissä tuotteena. Pelkästään heinämaalaisista pitsinkutojista on kirjoitettu Hosiaislouma-Karppisen (1998) teoksessa ”Heinämaan pitsiprinssat”.

Kotiteollisuudesta ja taideteollisesta toiminnasta on kirjoitettu lähinnä lähihistorian ja taidehistorian näkökulmasta. Heinäsen (2006) väitöskirjan lisäksi ovat tällä sektorilla viimeisimpiä ilmestyneitä teoksia Irene Ylösen (2003) ”Taito elää: käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:n yhdeksän vuosikymmentä” sekä Raija Kourin (2009) ”Käsi kauniin tekee: Suomen kotiteollisuusliitto ry:n vaiheita 1929–2009”. Ylösen ja Kourin teokset ovat enemmänkin mainittujen liittojen juhlavuosien kunniaksi tuotettuja historiikkeja, kuin varsinaisia tutkimuksia. Teollisesta käsityöstä Suomessa vuosina 1920–1948 on tutkinut Riitta Hjerpe (1969) Helsingin yliopiston talous- ja sosiaalhistorian laitoksella.

2.4 Tutkimustyön eteneminen

Tutkimustyön käynnistin loppuvuodesta 2007 tiedustelemalla Rauman museon johtajalta käsityötieteen piiriin soveltuvaa aihetta. Tavoitteena oli yhdistää tekijä ja työ siten, että tehty tutkielma palvelisi jotakin yleishyödyllistä tahoa ja että saavutetut tutkimustulokset tulisivat konkreettisesti käyttöön. Museon taholta tarjolla oli kaksi eri aihetta, josta toinen käsitteli tietyn pitsityypin levinneisyyttä ja toinen henkilökuvan rakentamista ”raumalaisia mestarinyplääjiä” näyttelysarjaan. Jälkimmäisen aiheen mielekkyys ja odotettavissa olevan tutkimusaineiston laajuuden perusteella aiheeksi valikoitui henkilökuvan muodostaminen. Museon johtajan kanssa käydyn alustavan keskustelun jälkeen aloitin työn perehtymällä yksityiseen kirjekokoelmaan, joka sisälsi 22 kirjettä. Samanaikaisesti perehdyin tutkittavasta henkilöstä kirjoitettuun kirjallisuuteen sekä julkaisin aineistonkeruupyynnön kahdessa raumalaisessa sanomalehdessä. Alustavien taustatietojen avulla tein ensimmäiset haastatteluni. Haastateltavat henkilöt olivat kirjekokoelman omistaja sekä lehti-ilmoituksen perusteella löytyneet kaksi sukulaista: tyttären poika ja sisaren jälkeläinen kolmannessa polvessa. Kuitenkin vain tyttären pojalla oli varsinaista muistitietoa tutkittavasta henkilöstä. Toisaalta sisaren jälkeläisellä oli hallussaan mittava postikorttikokoelma sekä valokuvia, joiden avulla aineistonkeruutyö saattoi edetä. Haastattelut olivat luonteeltaan teemahaastatteluja, joissa haastattelijana toimin ns. positiivisena provosoijana. Tällaisessa haastattelussa tutkija on keskusteluun aktiivisesti osallistuva ja haastattelu on enemmänkin keskustelua, kuin perinteistä haastattelua. (Laitinen & Uusitalo 2008, 124.)

Kirjeiden ja postikorttien litteroinnin ohessa jatkoin kirjallisuuteen perehtymistä. Kirjallisuus voidaan jakaa neljään joukkoon: tutkimusmenetelmiin, pitsiin, Rauman historiaan ja tutkittavaa henkilöä käsitteleviin teoksiin. Tutkimusaineistonkeruutyötä jatkoin perehtymällä kirkonkirjoihin sekä julkisten arkistojen aineistoihin. Tutkimustyön edetessä tein uusintahaastattelut tarkentaakseni esiin nousseita kysymyksiä sekä mahdollisen esiin tulevan uuden tiedon toivossa. Näiden vaiheiden jälkeen perehdyin lehtiartikkeleiden sekä filmitallenteiden sisältöihin. Artikkeleita löytyi melko runsaasti sekä sanomalehdistä että aikakauslehdistä. Osittain yhtäaikaaisesti artikkelien kanssa työskentelin Rauman museon ns. pitsihaastattelulitteroiden parissa etsien uutta muistitietoa tutkittavasta henkilöstä sekä yleistä ajankuvaa nyplääjän elämästä Raumalla. Kesällä 2010 ja 2012 työskentelin museo-oppaana raumalaisessa museokohteessa, joka esittelee paikallista kaupunkiasumista tyypillisimmillään 1700-luvulta 1960-luvulle asti. Työskennellessäni merimiehen kotimuseossa perehdyin tavallisen raumalaisperheen elinoloihin aikakautena, joka edustaa samaa aikakautta ja olosuhteita, jolloin tutkittava henkilö eli. Motiivini hakeutua työskentelemään merimiehen kotimuseoon oli erityisesti se, että koin tällä tavoin saavani syvempää tulkintaa siihen arkielämään, jollaista tutkittava henkilö omana aikanaan eli. Lisäksi museokohde sijaitsee alle kilometrin etäisyydellä tutkittavan henkilön elämänsä aikana asuttamista asunnoistaan, jolloin tämän nykyisin kotimuseona toimivan paikan voidaan katsoa kuuluneen tutkittavan henkilön elinpiiriin. Edellä kuvailtujen vaiheiden jälkeen kirjoitin kandidaatin tutkielman aineiston sisällönanalyysin näkökulmasta. Kandidaatin tutkielman jälkeen olen laajentanut tutkimusaineistoa haastattelemalla uusia informantteja sekä kerännyt lisää arkisto- ja lehtiartikkelimateriaalia.

3 TUTKIELMAN AINEISTOT JA NIIDEN ANALYSOINTI

3.1 Aineistonkeruu

Tutkimuksessa käytetty aineiston keruumenetelmä sisältää piirteitä historian tutkimusmetodeista ja tapaustutkimuksesta. Kumpikaan näistä ei täyttänyt käyttämäni aineistonkeruumenetelmän piirteitä sellaisenaan. Koska koin aiheen varsin moniulotteiseksi kokonaisuudeksi, tuli tarve etsiä tutkimusteoreettiset vastaukset usealta eri alueelta.

Tutkimusaineiston keruu on ollut aineiston etsimistä eri lähteistä ja palapelinomaisen yhtälön kokoamista yhdeksi kokonaiseksi kuvaksi. Tämä aineistonkeruumenetelmä on ns. lumipallo-otanta, jolle ominaista on tapahtumaketju, joka alkaa jostakin tiedossa olevasta aineistoryppästä, joka puolestaan johdattaa tutkijan seuraavan aineistoryppään äärelle ja niin edelleen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88.) Aineistoa on saatu pääasiassa julkisista kirjallisista lähteistä, mutta myös valokuvista, elokuvamateriaalista, tutkittavan henkilön tyttären kirjoittamista kirjeistä, sukulaisten tutkittavalle henkilölle kirjoittamista korteista sekä haastatteluaineistoista. Haastatteluaineistoja on saatu kahdelta tutkittavan henkilön sukulaiselta, tutkittavan henkilön vuokranantajan pojanpojan leskeltä sekä Rauman museon tekemistä ”pitsihaastatteluista”. Nämä edellä mainitut haastattelut ovat olleet osana museon ”pitsinnypläys Raumalla” projektia, jota varten vuosina 1988–1990 haastateltiin kahtakymmentäkuutta henkilöä, joilla tuolloin oli merkittävä osuus raumalaisessa nypläysperinteessä tavalla tai toisella. Kirjallisia lähteitä ovat pääasiassa olleet pitsiä, nypläystä, käsityöläisyyttä ja Rauman historiaa koskeva kirjallisuus. Aineistoa on kerätty myös eri arkistoista, kirkonkirjoista sekä vanhoista sanoma- ja aikauslehdistä.

Aineistonkeruu on tapahtunut edellä mainittujen aineistojen keräämisellä, niiden läpikäymisellä sekä paikallisissa sanomalehdissä julkaistujen ilmoitusten (liite 1) perusteella kertyneeseen aineistoon perehtymisellä sekä dokumentoinnilla. Käytännössä kaikki saatavilla ollut

aineisto on hyödynnetty, koska aineistoa on ollut vaikeaa tavoittaa tai sitä ei ole ollut. Jokaisella tiedonlähteellä on oma paikkansa henkilökuvan muodostamisessa joko yleisenä taustatiedon lähteenä tai henkilökohtaisena informaationa.

Tätä edellä kuvatun aineiston monimuotoisuutta perustelelee mm. Anttila (2005, 314–315). Monimuotoisuudesta Kalela (2002, 24–25) toteaa, että ”...historia välittyy meille lukemattomilla eri tavoilla. Historian esityksiä voivat olla niin kertomukset jostain huomiota herättävästä rakennuksesta kuin television uutiskuviin liittyvät selostuksetkin. Niiden ei siten tarvitse olla kirjallisia. Eikä historian esityksiltä voida edellyttää tekstimuotoa, olipa se sitten kirjallinen tai suullinen.” Myöhemmin Kalela jatkaa: ”Järkevää onkin ajatella, että *historiankirjoutuksen* erilaiset tuotteet ovat vain osa *historian esityksistä*.” Suullisen muistitiedon käytettyä puoltaa myös Suvanto (1977, 52).

Henkilöhistorialliset lähdeaineistot Suvanto (1977, 39) jakaa kolmeen pääluokkaan: elämäkerrallisiin lähteisiin, virkatoimesta jääneeseen lähdemateriaaliin sekä kirjeenvaihtoon. Elämäkerrallisiin lähteisiin Suvanto on sisällyttänyt tutkittavaa henkilöä koskevat lähteet, kuten tietoja koulutuksesta, opinnoista, harrastuksista, uralla etenemisestä jne. Näitä tietoja todentavat mm. ansioluettelot, todistukset, nimitykset ja kunnianosoitukset. Elämäkerrallisten lähteiden joukkoon Suvanto sisällyttää omaelämäkerrallisen materiaalin sekä henkilön taloudellista tilaa ja omaisuutta selvittävän aineiston. Omaelämäkerralliseen materiaaliin kuuluvat esim. päiväkirjat ja muistelmat, taloudellista tilaa puolestaan ilmentävät tilikirjat, osakekirjat, velkakirjat, maanomistusta koskevat asiakirjat jne. Suvannon mukaan erityisesti elämäkerralliset lähteet yhdessä kirjeenvaihdon kanssa muodostavat pääasiallisen aineiston, mikäli halutaan tutkia henkilön kontakteja toisiin henkilöihin tai tutkia hänen yksityiselämänsä: kotia, perhettä, sosiaalisia kontakteja ja henkilösuhteita. Suvannon mukaan toinen pääryhmä, eli virkatoimesta jäänyt lähdemateriaali, perustuu henkilön toimesta tai virasta syntyneeseen materiaaliin. Tällainen materiaali voi olla ammattiin liittyvät asiakirjat, toisaalta ammatissa luodut artikkelit, piirustukset, maalaukset, käsikirjoitukset, lausunnot, puheet jne. Viimeisen pääryhmän, eli kirjeenvaihdon, Suvanto jakaa virallisiin tai puolivirallisiin sekä henkilökohtaisiin kirjeisiin.

Sekä Renvallin (1983, 130–131) että Suvannon (1977, 41–42) mukaan päiväkirjamerkinnöille ja kirjeille on ominaista lyhyt ajallinen etäisyys siihen, mistä kirjoitus kertoo ja siksi on aina otettava huomioon sen syntyhetkellä vaikuttaneet tekijät, jotka ovat voineet vaikuttaa kirjoituksen tulokseen. Kirjoituksen luonteeseen vaikuttaa myös se seikka, onko kirjoitus laadittu vain omaan käyttöön, vai onko kirjoitukselle osoitettu lukija ja mikä on kirjoittajan ja lukijan välinen suhde (Renvall 1983, 131; Suvanto 1977, 45). Näitä huomioon otettavia taustaseikkoja vasten on kirjeiden ja postikorttien analysoinnissa ollut otettava huomioon tekstien inhimilliset tekijät ja analysoitava tekstit pyrkien ymmärtämään kirjoittajan sen hetkistä elämää.

Tapaustutkimuksessa aineistonkeruulle ominaista on, että tutkimuksessa voidaan käyttää moninaista aineistoa. Aineisto voi siis olla kirjallisia dokumentteja, haastatteluja tai esimerkiksi havainnointiaineistoja. (Malmsten 2007, 66.) Aineistojen laadun moninaisuuden vuoksi voidaan tutkimuksessani olevaa aineistojen tarkastelua nimittää aineistotriangulaatioksi. Aineistotriangulaatiossa tutkittavaa tapausta tarkastellaan monen aineistolähteen kautta ja näistä saatua tietoa voidaan tarvittaessa vielä täydentää esimerkiksi kysely- ja tilastoaineistoilla. (Laine & Bamberg & Jokinen 2007, 24.) Käytännössä olen rajannut tiedonkeruun sikäli melko väljästi, että olen kerännyt laadullisesti kaikkea mahdollista tutkittavaa henkilöä koskevaa aineistoa laajentaen aineiston koskemaan myös hänen perhettään. Peltolan (2007, 115) mukaan tapauksella on yleensä ajallinen raja, joka kiinnittää tutkimuksen johonkin historialliseen hetkeen tai ajanjaksoon. En ole rajannut tapausta ajallisesti Peltolan esittämän historiallisen hetken mukaan, vaan olen pääasiallisen rajauksen tehnyt tutkittavan henkilön aktiivisimpiin työvuosiin. Toisaalta olen esimerkiksi perheenjäsenten kirkonkirjoista saatavien elinaikatietojen osalta käyttänyt tutkimuksessani tietoja ajalta ennen tutkittavan henkilön syntymää sekä toisaalta ajalta hänen kuolemansa jälkeen. Myös kirjallisuus- ja lehtitietoja on hänen kuolemansa jälkeiseltä ajalta.

Historiantutkimuksen näkökulmasta olen rajannut aineiston sellaiseen aineistoon, jonka luotettavuuden aitona aikalaistietona olen pystynyt jollakin tapaa todentamaan. Käytännössä tämä on tarkoittanut postikorttien ja kirjeiden iän todentamista, valokuvien alkuperäisyyden todentamista, saadun informaation peilaamisella jo olemassa olevaan tietoon jne.

3.2 Aineiston analyysi

Tuomen ja Sarajärven mukaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistellään ja siten saadaan vastaus tutkimustehtävään. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 115) määrittelevät sisällönanalyysin perustuvan tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Toisaalta sisällönanalyysistä Tuomi ja Sarajärvi (2002, 107) toteavat tämän tarkoittavan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Tämän tutkielman aineiston sisällönanalyysissä aineistosta saadun tiedon autenttisuuden ja todenperäisyyden olen pyrkinyt todentamaan historian tutkimusmetodeita noudattaen. Lehtiartikkeleiden osalta on aiheellista huomioda, ettei aineistoa voida pitää suorana kerrontana todellisuudesta, vaan tämä on aina toimittajan ja lehden näkemys aiheesta (Kostiainen 2001, 75). Aineiston olen sijoittanut aikajanelle siltä osin, kun se on ollut mahdollista. Sisällöllisesti olen ryhmitellyt aineiston teemoittain tutkittavan henkilön persoonallisuutta ilmentävään, hänen elämänsä kulkuaan ja elinympäristöään ilmentävään ja hänen ammatillisia seikkoja sisältäviin ryhmiin. Näiden dokumenttien sisältöä olen kuvannut luvussa 7, jossa tavoitteenani on ollut nostaa esiin aineistosta tutkimuskysymysten kannalta olennaisimmat seikat.

3.3 Aineiston käsittely tutkimustyötä varten

Aineisto on pääosin vanhaa ja osin huonossa kunnossa. Erityisesti aineiston huonon kunnan vuoksi digitoin nämä siltä osin, kun se oli aineiston käytettävyyden osalta tarpeellista. Digitointi oli tarpeen myös sellaisen aineiston osalta, jonka sain lyhytaikaiseen lainakäyttöön tutkielmaani varten. Digitoituja aineistokokonaisuuksia ovat postikorttikokoelma ja valokuvat, jotka ensin tallensin skannerin avulla kuviksi ja tämän jälkeen postikorttien osalta litteroin kortteihin kirjoitetut tekstit digitaalisten tallenteiden avulla. Kirjeet, osan lehtiartikkeleista ja arkistomateriaalin litteroin Word-tiedostoiksi myöhempää käyttöä varten. Enemmän osan lehtiartikkeleista olen tallentanut valokopioina. Litteroitu lehtiartikkelimateriaali on käytössäni ollut mikrofilmeinä ja Kansalliskirjaston digitoimana verkkomateriaalina, jolloin valokopion ottaminen on ollut mahdotonta tai se on vähäisen määränsä vuoksi ollut tarpeetonta.

Haastattelut toteutin sekä puhelinhaastatteluina että kasvotusten haastateltavan kanssa. Haastatteluja en tallentanut nauhalle, vaan kirjoitin muistiinpanoja sekä haastattelun aikana että haastattelutilanteen jälkeen. Tarvittaessa olen myöhemmin tarkentanut haastatteluja lisäkysymyksillä. Digitoinnin, litteroinnin ja haastattelujen jälkeen olen järjestänyt aineiston aikajalalle kunkin aineistoryhmän sisällä aloittaen vanhimmasta ja lopettaen nuorimpaan aineiston osaan. Kun myöhemmässä vaiheessa ilmaantui uutta aineistoa, olen käsitellyt ja sijoittanut tämän edellä kuvatun kaltaisesti.

Olen koodannut aineiston tutkimuskäyttöä varten. Koodi muodostuu kirjainnumeroyhdistelmällä siten, että ensin oleva kirjain kertoo, mihin aineistotyyppiin aineistoyksikkö kuuluu. Kirjaimen jälkeen tuleva numero on juokseva numero alkuperäisen julkaisupäivämäärän mukaisessa kronologisessa järjestyksessä kyseisen aineistoryhmän sisällä, jolloin on saatu yksilöityä yksittäiset tiedonlähteet. Postikorttien juokseva numero on edellisestä kuvailusta siten poikkeava, että juokseva numero on määräytynyt postikortin digitointijärjestyksen mukaisesti. Kussakin tiedostokuvassa on kuvattuna kolme korttia kerrallaan, jolloin yksittäiselle kortille koodiksi muodostuu esim. P3B. P -kirjain viittaa postikorttiaineistoon, numero 3 viittaa kolmanteen tiedostoon ja B -kirjain viittaa tiedoston keskimmäiseen korttiin. Muiden aineistoryhmien osalta kirjainkoodit muodostuvat seuraavasti: H -kirjain viittaa tutkielman tekijän suorittamiin haastatteluaineistoihin, K -kirjain viittaa kirjoitettuihin kirjeisiin ja L -kirjain viittaa Rauman museon tekemien pitsihaastatteluiden litteroihin. Tarkemmin koodit löytyvät liitteestä 4.

4 AJANKUVAA

Hyvää yleiskuvausta sekä yksityistä ja henkilökohtaista elämäkuvaa olen ammentanut Rauman historiaa koskevasta kirjallisuudesta. Ajan oloihin ja tapahtumiin olen perehtynyt erityisesti 1850-luvulta eteenpäin, mutta joiltakin osin olen kaupungin tapahtumiin perehtynyt jopa 1700-luvun lopulta asti, koska Ruotsin vallan vaikutus on ollut merkittävä tekijä Rauman kehittämisessä kaupungiksi. Kun tavoitteena on ymmärtää autonomian ajan raumalaista elämää sekä nypläyksen kehittymistä ja muutoksia, on tunnettava taustalla vaikuttavat historialliset seikat. Näiden lisäksi olen hyödyntänyt kirjallisuutta laajalti syventääkseni ymmärrystäni aikakauden elinoloista ja olosuhteissa tapahtuneista muutoksista. Luku 4 on tiivistelmä valtakunnan tapahtumista, joistakin maailmanlaajuisista tapahtumista sekä Rauman seutukunnalla tapahtuneista asioista, jotka Biinun elinaikana vaikuttivat Rauman seutukunnan elämään. Ajankuvan tavoitteena on kehystää Biinun elämää pitsinvalmistamisen ulkopuolisilta osin.

4.1 Raumalaista arkea 1850-luvulta 1940-luvulle

Biinun syntyessä vuonna 1868 Suomi oli osa Venäjän Suuriruhtinaskuntaa ja Aleksanteri II istui valtaistuimella. Arki soljui Raumalla liki koko 1800-luvun samalla verkkaisella tahdillaan kuin aiemmatkin vuosisadat. Joskin maassa vallinneet suuret katovuodet vuosina 1864–1868 toivat niukkuutta ja jopa suoranaista pulaa elintarvikkeista myös Raumalle. Valtionhallinnollisesta näkökulmasta katsoen suurimmat muutokset tapahtuivat vasta venäläistämisen aikana vuosisadan vaihteessa. Venäläistämisen aika toi raumalaiseen katukuvaan venäläiset sotilaat ja kolmikieliset katukyltit. Elämä tällöinkin jatkui tavallisten raumalaisten keskuudessa melko muuttumattomana, joskin tunnelma jonkin verran kiristyi johtuen valtakunnan poliittisista syistä. Uuden vuosisadan mukanaan tuomat uudet keksinnöt saivat aikaan muutoksen, joka vaikutti tavallisen kansalaisen elämään. Aiemmin rauhallinen, jopa uneliaana pide-

tyn kaupungin elämänrytmi muuttui aikataulutetuksi ja kiihkeärytmiseksi elämäksi. Yhteydet Ruotsiin ja kauemmaskin olivat edelleen vahvat, koska merenkulku oli merkittävä elinkeino raumalaisille. Lisäksi Ruotsin maantieteellinen läheisyys toimi vaikuttimena. Tukholmaan oli lyhyempi matka ja vaivattomampi kulkea kuin esimerkiksi lähimpään venäläiseen suurkaupunkiin Pietariin. Lisäksi kiinteisiin yhteyksiin länteen vaikutti pitkä yhteinen historia entisen emämaan Ruotsin kanssa; ihmiset läntisellä rannikolla olivat vanhastaan käyneet kauppaa länteen.

Rauman seutukunta oli jakautuneena Rauman kaupunkiin ja Rauman maalaiskuntaan. Asukkaita Rauman kaupungissa oli 1850-luvulla noin 2200. Vuonna 1900 raumalaisia oli noin 5000 ja 1950-luvulla jo yli 20 000 asukasta. 1850-luvulla elettiin sääty-yhteiskunnassa. Tuolloin kaupungin väestö oli jakautuneena seuraavanlaisesti (Papunen 1972, 35):

säätyläisiä (papistoa)	1%
talollisväestöä	21%
torppareita	23%
itsellisiä	23%
palkollisia	26%
käsityöläisiä	5%
köyhiä eläkkeellä	1%

Rauman kaupungissa ansaintamahdollisuuksia loivat villakehräämö ja -värjäämö, nahkatehdas ja satama. Lisäksi oli leipureita, käsityöläisiä, kauppiaita ja merimiehiä. Varakas väki toimi mm. laivanvarustajina luoden kaupungin asukkaille tienestiä merenkulun piirissä. Merenkulku olikin 1890-luvulta 1900-luvun alkuvuosiin asti merkittävimpiä leivänantajia, sillä laivanvarustajien Granlundin ja Söderlundin ansiosta Raumalla oli Suomen suurin kauppamerenkulun tonnisto (Irjala 2009, 35). Maalaiskunta puolestaan tuotti maataloustuotteita, joita tuotiin kaupunkiin myyntiin. Sittemmin 1900-luvulla merkittäviksi työnantajiksi nousivat lasitehdas, sellu- ja paperiteollisuus sekä ammustehdas.

1950-luvulla kaupunkilaisten määrä oli lähes satakertainen sataa vuotta aikaisempaan nähden. Määrän nousuun 1900-luvun alkupuoliskolla ovat vaikuttaneet inkeriläiset maahanmuuttajat, jotka saapuivat 1940-luvulla täydentämään maassa vallinnutta työvoimapulaa (Heino 2002, 441), II maailmansodan jälkeen asutettavat karjalaiset evakot ja työn perässä maalta kaupunkiin muuttaneet työläiset. Menetetyn Karjalan alueelta Raumalle saapui erityisesti koivistolaisia. Syy tähän on Koivistolta kotoisin olleen Filip Hollmingin Raumalle perustama laivatelakka, jossa rakennettiin puurakenteisia kuunarilaivoja sotakorvausaluksina Neuvostoliitolle. Koivistolaisilla oli puulaivojen rakennusperinteet jotenkuten hengissä, josta raumalaisilla puolestaan oli jäljellä vain ajan kultaamat muistot, koska Raumalla laivateollisuus oli jo siirtynyt valmistamaan teräsrakenteisia aluksia. Näin ollen oli luonnollista, että koivistolaiset laivanrakennustaitoiset evakot hakeutuivat Raumalle ”oman kylän poikien” luokse ja vieläpä työllistyivät omalta osaamisaltaan. (Heino 2002, 285.)

Vuonna 1442 perustetun kaupungin alue oli vanhastaan rajattu tulliaitaan, joka myötäili melko tiiviisti kaupungin laidalla olevien tonttien rajoja. Kaupungin itäpuolella oli kaksi tulliporttia kaupunkiin maanteitse tulevia varten: Porin tulli Poriin vievän tien päässä ja Turun tulli Turkuun vievän tien päässä. Lännessä kaupunkia rajoitti meri. Viljelysmaata ja niittyjä kaupunkialueella ei käytännössä ollut, vaan asukkaiden kotitarveviljelyalat ja eläinten laidunmaat sijaitsivat kaupungin ulkopuolella, joskin välittömässä läheisyydessä. Vaikka asuttiinkin kaupungissa, oli lähes jokaisessa taloudessa joitakin kotieläimiä ja viljelypalstaa. Vai harvalla oli varaa elää siten, että pystyi ostamaan kaikki tarvitsemansa hyödykkeet. (Heino 2002; Lähteenoja 1939; Papunen 1972.)

Ensimmäinen virallinen rahalaitos Raumalla oli vuonna 1855 avattu säästöpankki (Papunen 1986, 282). Sittenkin muidenkin rahalaitosten asiointikonttoreita avattiin Raumalla, mm. Pohjoismaiden Osakepankki 1880-luvun alussa (Heino 2002, 305) ja Kansallis-Osake-Pankki vuonna 1894 (Alho 1964, 465). Tavallinen kansa otti rahalaitokset varsin hitaasti käyttöönsä, koska etenkin työläisille maksettiin palkka käteisenä suoraan käteen, eikä asianomaisen pankkitilille. Pankissa käytiin korkeintaan anomassa lainaa ja sitäkin vain harvoin. (Heino 2002, 305.)

Jos pankissa asiointia vieroksuttiin, niin sen sijaan kirkossa käytiin säännöllisesti aivan 1800-luvun lopulle asti. Jumalanpalvelukseen osallistumisen lisäksi kuului asiaan tuttavien tapaamista, kuulutusten kuulemista, sanomalehtien ja muun postin noutoa, kirkkoneuvoston ja kirkonkokouksia, jopa taloudellisten yksityisasioiden hoitoa kirkonkyläläisten ja pitäjäläisten kesken. (Papunen 1986, 333.)

1800-luvun yksi suurista muutostyömaista oli kaupunkia halkovan Raumanjoen uomaan tehdyt muutokset. Raumanjoki päätettiin oikoa, pengertää kanaaliksi ja syventää, jotta vesiyhteys merelle pysyisi käyttökelpoisena. Rauman kanaali valmistui 1872 yhdeksän vuoden urakoinnin jälkeen ja sen avulla vesiväylä saatiin pysymään avoimena kaupunkiin asti maan koamoamisilmiöstä huolimatta. (Lähteenoja 1939, 74–80.)

Kaupunki oli rakennuskannaltaan pääosin puutaloja, kuten ajan oloon pienet kaupungit usein olivat. Lisäksi tuli oli osa arkipäivää asuntojen lämmityksessä, ruuan valmistuksessa sekä valon tuojana. Olikin suuri ihme, ettei Raumaa ole riepottellut suuri tulipalo sitten vuoden 1682 jälkeen, jolloin noin 150 taloa paloi mukanaan kaikki julkiset rakennukset Pyhän Ristin kirkon korkeaa kellotapulia myöden. Jopa tapulissa olleiden vaskikellojen kerrotaan sulaneen tulipalossa. Kaupungissa kuitenkin tehtiin jo melko varhaisessa vaiheessa palontorjuntatyötä; jo 1500-luvulta asti määrättiin raastuvan kevätkokouksissa ”paloherrat” tekemään paloturvallisuustarkastuksia kaupunkilaisten asunnoissa. Muitakin toimia tehtiin, kuten pidettiin yllä sammutuskalustoa, suoritettiin nuohousta sekä itse sammutustyötä tulipalon sattuessa. Öisin kaduilla kulki ”brännvaht”, palovartija, jonka tarkoituksena oli paitsi vahtia mahdollisia öisiä varkaita, myös havaita palonalut riittävän aikaisessa vaiheessa, jotta palo saataisiin ajoissa sammutettua. Kaikki edellä kuvailtu palontorjunta tapahtui sikäli vapaaehtoisvoimin, ettei tästä maksettu korvausta, vaan vuoro kiersi kaupunkilaisten keskuudessa ja kaikki kaupunkilaiset veloitettiin tulipalon sattuessa osallistumaan sammutus- ja pelastustöihin. (Hyrsky 1979, 8–11) Jotta enemmän ja vähemmän vapaaehtoista toimintaa saataisiin ryhdytettyä ja palomääräysten mukaiseksi, perustettiin 1877 Raumalle Frivill niminen palokunta. Palokunta kuitenkin rekisteröitiin vasta kaksi vuotta myöhemmin ja samalla nimi muutettiin suomenkieleksi ja siitä tuli Rauman Wapaaehtoinen Palosammutuskunta. Rauman Wapaaehtoisen Palosammutuskunnan toiminnan katsotaankin virallisesti alkaneen vuodesta 1879. (Hyrsky 1979, 16–17) Oman talon vihkiäisiä palokuntalaiset juhlivat elokuussa 1902. Talo oli raken-

nettu kaupungin reunalle kanaalin varteen ja poikkeuksellista oli, että rakennus oli tehty tiilestä siihenastisen puutalorakentamisen sijaan. (Hyrsky 1979, 36, 44.)

Puhelinlaitos perustettiin Raumalle 1885 kahdeksan vuotta sen jälkeen, kun Suomen ensimmäiset puhelimet asetettiin toimintaan Helsingissä (Uola 1985, 23). Yleistä oli, että ensimmäiset puhelinten käyttäjät olivat kauppiaita ja tehtailijoita. Näin kävi myös Raumalla. Kahden edellisen jälkeen tulivat myöhemmin julkinen hallinto, poliisi ja palokunta puhelinlaitoksen asiakkaita. (Uola 1985, 37) Tavallisiin koteihin puhelin yleistyi Raumalla vasta 1930-luvun lopulla ja tuolloinkin oli tuhatta asukasta kohden vain 98 puhelinta (Uola 1985, 88–89).

Sähkön saanti ja käyttö mukaili puhelimen saapumisen kanssa sikäli samoilla linjoilla, että se oli alkuun saatavilla vain varakkaissa talouksissa ja tehtaissa. Sähköä käytettiin vain valaistukseen ja Suomen ensimmäinen sähkövalaistus asennettiin 1882 Finlaysonin tehtaalla Tampereella. Raumalla ensimmäisen kerran sähkövalo syttyi nahkatehtailija Sjöblomin kotona 1897 ja pian tämän jälkeen myös nahkatehtaassa. Joskin molemmissa osoitteissa valo saatiin aikaiseksi nahkatehtaan oman generaattorin voimin. Samoihin aikoihin raumalaiset saivat kokea toisenkin uuden keksinnön ensiesiintymisen Raumalla, nimittäin elokuvan, jota tuolloin kutsuttiin kinematografiaksi. (Papunen 1986, 237) Kaupungin katuja alettiin valaista sähkövaloilla syyskuussa 1900, kun samana vuonna kaupunki käynnisti oman sähkölaitoksensa (Nurmi-Nielsen 2000, 15–17). Kotitalouksiin sähkön käyttö hiipi 1930-luvun lopulle tullessa, mutta sota katkaisi hyvin alkaneen sähkölaitteiden voittokulun (Heino 2002, 401). Ennen tätä sähkövaloa pidettiin epävakana vaihtoehtona, koska sähkön jakelu oli usein katkonaista sähköverkon ylikuormituksen ja valonkäyttöaikojen säännöstelyn vuoksi. Alkuaikojen hehku-lamppuja pidettiin myös heikkotehoisina. Siksi useimmilla sähkövalon omistajilla oli pitkään vanhat öljylamput rinnakkaisena valonlähteenä. (Heino 2002, 113–114; Nurmi-Nielsen 2000, 23.)

Rautatien saaminen kaupunkiin oli paikkakunnan yksi tärkeimmistä 1800-luvun lopun pyrkimyksistä. Ennen kaikkea sen toivottiin tuovan sisämaan puutavararahdin kaupungin satamaan lastattavaksi meriteitse eteenpäin. Rautatien katsottiin tuovan työllisyyttä ja helpottavan ihmisten, postin ja muun tavarankulkua sisämaahan sekä suuriruhtinaskunnan pääkaupunkiin.

Tieverkosto ei tuohon aikaan ollut erityisen hyvässä kunnossa eikä kovin tiheäkään. Rautatiekysymys nostettiin ensimmäisen kerran esille valtuuston kokouksessa jo 1883. Monien vaiheiden jälkeen 1890 oli selvää, ettei valtio ryhdy rataa rakentamaan, koska valtio rakennuttaisi Poriin menevän pistoraiteen, eikä valtiolla ollut tarvetta yhdistää Raumaa rautatieverkostoon. Raumalaiset päättäjät olivat kuitenkin vakuuttuneita ja harvinaisen yksimielisiä siitä, että ratayhteys Kokemäeltä Rauman satamaan olisi välttämättömyys. Lisäksi kilvoittelu Porin kanssa asiasta nostatti raumalaista yhteishenkeä entisestään. Rautatien rakennus toteutettiin yksityis- ja kaupunginvaroin ja työt aloitettiin Raumalta Vuojoen kautta Kokemäen Peipohjaan 1896. Radan virallisia avajaisia vietettiin elokuussa 1897. Tähän mennessä Helsinki–Hämeenlinna väliä oltiin liikennöity jo 35 vuoden ajan. Rauman rata päätettiin rakentaa normaalilevyiseksi kapearaiteisen sijaan, jotta yhteys muun maan rataverkkoon pysyisi kitkattomampana. Radan tulo vaikutti myös kellonaikaan; tätä aiemmin Raumalla oli käytössä paikallinen aika, joka oli 14 minuuttia Helsingin aikaa myöhäisempi. Rautatieaseman kello oli alusta alkaen Helsingin ajassa, kun torin laidalla olevan raatihuoneen kello oli vuoteen 1900 asti ”Rauman ajassa”, kunnes heinäkuussa nimettynä vuonna kaupunki virallisesti siirtyi Helsingin aikaan. (Papunen 1986, 222–223; Lähteenoja 1939, 81–84.)

Kaikille yleinen äänioikeus saatiin Suomessa vuonna 1906 ja saman vuoden kesäkuussa Raumalla nähtiin ensimmäistä kertaa auto. Autosta osattiin kertoa sen olleen helsinkiläisomistuksessa ja matkalla Turun suunnasta Raumalle. Matka kesti tuolloin vajaat viisi tuntia ja olisi voinut olla lyhyempikin, jollei säikkyviä hevosia olisi tarvinnut tämän tästä varoa. Vuonna 1914 autoja oli Raumallekin saatu jo 10 kappaletta. Linja- ja kuorma-autoliikenne puolestaan alkoi 1920 reitillä Rauma-Laitila-Turku. (Papunen 1986, 239–241.)

I maailmansodan puhjetessa 1914 Suomi oli vielä osa Venäjän Suuriruhtinaskuntaa Nikolai II:n istuessa valtaistuimella. Rauman satama oli syksyllä 1914 ainoa satama valtakunnasta ulos tai valtakuntaan sisään. Valtakunnan rajalla oli muitakin ylimenopisteitä, kuten Tornio ja joulukuun alussa liikenne ohjattiinkin Tornion kautta valtakunnasta ulos. Syksyllä 1914 Raumalla kuitenkin nähtiin jos jonkinmoista ihmisten pyrkiessä omaistensa luo. Majoitettavien ihmisten ja kielten määrä oli ennen näkemätöntä ja pelkästään lähetettävää postia varten jouduttiin varaamaan kokonaisia junavaunullisia aiemman muutaman postisäkillisen sijaan. Saksalaiset sotalaivat kävivät Rauman edustalla kääntymässä pariinkin otteeseen, mutta maihin

asti he eivät tulleet. Kuninkaallisista kotimatkaseurueistakin huolimatta muutos oli melko lyhytaikaista ja elokuussa alkanut matkustavaisten tulva oli lokakuun aikana jo päättynyt. (Lähteenoja 1939, 422–428.)

Joulukuussa 1917 Suomi itsenäistyi, ja jo tammikuussa 1918 alkoi vapaussota. Tämä konflikti kosketti jossain määrin myös Raumaa: tammikuulta huhtikuulle vaivoina oli lähinnä punaisten tekemät kotietsinnät ja pidätykset, punaiset pitivät lyseolla valkoisia vankeja, lehdet ilmestyivät katkonaisesti, puhelinkeskus takavarikointiin, tie- ja rautatieyhteydet olivat poikki ja elintarvikkeista oli pula. Huhtikuussa punaiset poistuvat Raumalta palatakseen kaksi päivää myöhemmin, jolloin syntyi taistelu: oli sunnuntaipäivä ja väki oli kerääntyneenä kirkkoon, jossa he useita tunteja odottivat kauhuissaan taistelun päättymistä ja ulospääsyä. Ennen poistumistaan punaiset surmasivat 7 kiinni saamaansa valkoista, punaisista tiettävästi kaatui 13. (Papunen 1986, 213.) Vain muutama päivä verisunnuntain jälkeen valkoiset marssivat Raumalle ja huhtikuun puolesta välistä eteenpäin kaupungissa saatiin elää rauhassa.

1920- luku oli teollisen kasvun aikaa Raumalla. Raumalle perustettiin mm. selluloosatehdas ja ympäryskuntien sahat elivät kasvukauttaan kymmenluvun lopulle tultaessa. Muualla maailmassa 1930-luvulla vallinnut lama ei käytännöllisesti katsoen yltänyt Raumalle asti. Pulaa käyttötavaroista saattoi paikoitellen esiintyä, mutta tehtaat tekivät kannattavia uusia investointeja ja 1937 kaupunkiin rakennettiin mm. Sytytin Oy:n ammustehdas. Joskin huomattavaa oli vuoden 1929 pörssiromahdus, mikä puolestaan Suomessa vaikutti puuteollisuuden lamaan vuosina 1929–1930. (Heino 2002, 280–281, 290.)

Euroopan kiristynyt ilmapiiri 1930-luvun lopulla ja sitä seurannut II maailmansota näkyi Raumalla erityisesti Ammus Oy:n vuoksi. Ammustehtaan suojelua varten Raumalle tuli tammikuussa 1940 ilmantorjuntajaos tykkeineen ja lopulta kaupungissa oli kuusi ilmantorjuntasemaa. Raumalaisia lähti rintamalle ja toisaalta kotikaupungissakin sotilaat ja suojeluskuntalaiset tekivät työtään kaupungin turvaamiseksi. Raumaa pommitettiin tammi-helmikuussa 1940 ja ilmahälytyksiä koettiin edellisen vuoden joulukuulta aina helmikuulle asti. Talvisodan aikana Rauman seudulle pudotettiin laskelmien mukaan yli kolmetuhatta pommia. Pommien määrään nähden tuhot olivat kuitenkin melko pienet, joskin helmikuussa keskikaupungille

osuneet pommit tuhosivat alakansakoulun, kirjaston, elokuvateatterin sekä useita asuinrakennuksia Uudesti järjestetyn kaupunginosan alueella. (Heino 2002, 433–435.) Kaupunkia kohdanneiden pommitusten yhteydessä osuutensa sai myös satamassa kuljetusta odottanut villalasti. Villa oli jo junavaunuihin lastattuna ja odotti lähtökäskyä kohden Tampereen Verkatehdasta, kunnes pommit osuivat tähän ja juna villoineen paloi käyttökelvottomaksi. (Kaukovalta & Riipinen 1947, 206.) Jatkosodan alkaessa 1941 velvoitettiin suojeluskuntapiiri vartioimaan kotirintamaa ja talvisodan tuomien kokemusten perusteella järjestettiin kaupunkiin ilmavalvonta. Aiemmin koetun kaltaisilta pommituksilta säästettiin, vaikkakin hälytykset pitivät asukkaat valppaina. Lisäksi elintarvikkeiden ja hyödykkeiden pula ja säännöstely oli todellisuutta myös Raumalla. (Heino 2002, 439.) Rauhan ajan saavuttua Raumalle asutettiin karjalaisia evakoita, alkoi jälleenrakentamisen ja sotakorvausteollisuuden aika. Sotakorvaustyö painottui Raumalla laivanrakennusteollisuuteen. (Heino 2002, 285–287.)

4.2 Kansan sivistys ja kulttuurielämä

Jo ennen Biinun syntymää Raumalla oli toiminut joitakin oppia antaneita laitoksia. Rauman pedagogiota voidaan pitää paikallisesti ensimmäisenä koululaitoksena ja tämä oli ollut toiminnassa jo aiemmilta vuosisadoilta asti. Pedagogio muutettiin 1842 Rauman ala-alkeiskouluksi ja kaksiluokkaisena kouluna se toimi vuoteen 1875 asti. Pääsyvaatimuksena pidettiin vähintään kahdeksan vuoden ikää, tyydyttävää sisälukutaitoa ja Lutherin Vähän katekismuksen tuntemusta. Opetus oli vuoteen 1859 asti pääsääntöisesti ruotsiksi, minkä jälkeen oli mahdollista saada kaikkien opetettavien aineiden osalta suomenkielistä opetusta. Koulu toimi alun perin Turun katedraalikoululle 1827 rakennetussa koulurakennuksessa, joka nykyisin tunnetaan ns. vanhana opistotalona. Koulun päättymisen jälkeen koulun tarpeisto siirtyi reaalikoululle. Turun katedraalikoulu – maan vanhin oppikoulu – oli kolme viimeistä toimintavuottaan siirrettynä Raumalle Turun tuhoisan tulipalon jälkeen vuodesta 1827 eteenpäin. Myös Porin ylä-alkeiskoulu toimi Raumalla vuosina 1852–54 samasta syystä kuin turkulaisen katedraalikoulu. (Lähteenoja 1939, 373–384.) Yhteistä näille kaikille oli mm., että opetus oli pääsääntöisesti vain ruotsiksi, ja oppilaiksi otettiin vain poikia. Rahvas puhui vain suomea, ja sitäkin vahvasti raumalaisittain murtaen, jolloin vain paremman väen vesat olivat otollisia oppilaita.

Ensimmäinen tavallisille raumalaislapsille osoitettu opinahjo käynnistettiin 1849 pastori Ilvanin testamenttivaroin. Tämä Ilvanin Vähäinlastenkoulu toimi alakansakouluna vuosina 1872–76 ja sulautui osaksi kansakoulua 1876. Oppilaat vähäinlastenkoulussa olivat 5–10-vuotiaita tyttöjä ja poikia. Kansakoulu aloitti toimintansa samana vuonna kuin vähäinlastenkoulusta tuli alakansakoulu. Kansakoulu aloitti kolmiluokkaisena ja suomenkielisen tyttöluokan opettajana aloitti rovastintytär Emmi Ljungberg. Koulu toimi Blåspackan puutarhan huvilassa, jonka olivat koulun käyttöön lahjoittaneet apteekkari Fredrik Hellsten sekä tämän vaimo Augusta. Huvilarakennus muutettiin koulukäyttöön sopivaksi, mutta 12 toimintavuoden jälkeen tarvittiin lisää tiloja. Vuonna 1883 Blåspackaan rakennettiin kaksi huonetta lisää. Lisähuoneistakin huolimatta tilat kävivät auttamattoman ahtaiksi ja käyttökelvottomiksi. 1886 valmistui uusi koulurakennus alakansakoulua varten, mikä nousi kanaalin varteen Uudelleen järjestetyn kaupunginosan tonteille 108 ja 110 silloisen Rantakadun (nyk. Nortamonkatu) ja Kauppakadun kulmaan. Alakansakoulussa oli suomenkieliset luokat erikseen tytöille ja pojille sekä yhteisluokka ruotsinkielistä opetusta saaville oppilaille. Ruotsinkielinen opetus loppui 1885, koska ruotsinkielisten perheiden lapset olivat pääasiassa siirtyneet yksityiskoulujen piiriin. (Lähteenoja 1939, 385–401; Heino 2002, 198–202.)

Edellä kerrottujen koulujen lisäksi Raumalla toimi joitakin yksityistoimin ylläpidettyjä tyttöille tarkoitettuja kouluja. Näitä ns. mamsellien kouluja pitivät pääosin naimattomat naiset, jotka eivät olleet käyneet seminaaria, mutta muiden ansioittensa perusteella olivat kykeneväisiä opettamaan. Mamsellien koulut täyttivät sitä tyhjiötä, joka jäi tyttöjen jäädessä ilman valtiollista opetuspaikkaa vielä 1800-luvun puolessa välissä. Niiden talouksien tyttäret, joilla oli varaa kouluttaa kaikki lapset, saivat oppinsa mamsellien kouluista, kunnes kaupunkiin perustettiin myös tytöille avoin koulu. (Lähteenoja 1939, 393–396.)

Oppikouluja Raumalla edustivat Rauman Reaalikoulu, Rauman alkeiskoulu sekä Rauman Yhteislyseo. Reaalikoulu toimi vuosina 1874–85 Turun katedraalikoulua varten rakennetussa koulutalossa joen eteläisellä penkalla kirkkoa vastapäätä. Reaalikoulu oli kaksiluokkainen, oppilaiksi otettiin vain poikia ja opetus oli ruotsiksi. Kahden viimeisen seikan vuoksi oppilaat olivat pääosin säätyläisperheistä. Alimmalle luokalle otettaessa tuli oppilaan olla vähintään yhdeksän ja enintään kaksitoistavuotias. Rauman alkeiskoulu aloitti toimintansa reaalikoulun kanssa samoissa tiloissa 1884 lopettaen toimintansa 1893. Koulu toimi kaksiluokkaisena, ope-

tus oli suomeksi ja oppilaiksi otettiin vain poikia – joskin heitä oli poikkeuksellisesti kaikista yhteiskuntaluokista. Koulun päätyttyä 1893 sen tarpeisto siirtyi samana vuonna aloittaneen yhteislyseon käyttöön. Yhteislyseossa annettiin opetusta jo alusta alkaen sekä tytöille että pojille ja suomenkielellä. Lyseo oli aluksi viisiluokkainen ja muuttui pian kahdeksanluokkaiseksi. (Heino 2002, 212–213; Lähteenoja 1939, 392.)

Ammattiin valmistavaa koulutusta saattoi Raumalla saada esimerkiksi sunnuntaikoulusta, joka toimi vuosina 1843–1886. Sunnuntaikoulu toimi nimensä mukaisesti sunnuntaisin ja se oli suunnattu oppipojille ja kisälleille lisäämään ammattityöskentelyssä vaadittavia lasku- ja kirjoitustaitoa. Edellisten lisäksi sunnuntaikoulussa opetettiin kristinoppia. 1886 koulu muuttui Käsityöläiskouluksi ja 1920-luvulla yleiseksi ammattikouluksi. (Lähteenoja 1939, 402–404.)

Vuonna 1880 Raumalle perustettiin Suomen ensimmäinen kokonaan suomenkielinen merikoulu. Raumalle perustettu merikoulu oli maan viides merikoulu ja Oulun kaksikielisessä merikoulussa oli annettu opetusta osin suomeksi jo ennen Rauman koulun perustamista. Ensimmäiset 15 vuotta Rauman merikoulussa koulutettiin alempaa kansipäällystystä ja vuodesta 1895 eteenpäin myös merikapteeneita. Tähän asti raumalaiset merikapteeneiksi pyrkivät pysyivät kouluttautumaan Oulun lisäksi joko Turussa, Vaasassa tai Helsingissä, josta kolmessa jälkimmäisessä ruotsin kielellä. (Irjala 2009, 15.)

Kansakoulujen yleistyttyä perustettiin maakuntien kaupunkeihin seminaareja valmistamaan kansakouluopettajia. Vuonna 1896 saatiin Raumalle miesseminaari ja kaksi vuotta myöhemmin seminaarin yhteyteen perustettiin harjoituskoulu. Seuraava ammatillista koulutusta tarjonnut laitos oli 1914 perustettu kauppa-apulaiskoulu, josta 1920-luvulla tehtiin kauppakoulu ja kauppaopisto. 1916 alkoi vapaan sivistystyön aika Raumalla, kun Rauman Työväen Opin-
 tokurssit aloittivat toimintansa. (Lähteenoja 1939, 401, 404.)

Kulttuuri- ja muun sivistystyön nimissä voitaneen mainita ensimmäisen lainakirjaston perustamisesta Raumalle vuonna 1850, joka tosin alkuun oli yhteen kirjakaappiin mahtuva määrä kirjallisuutta. Ensimmäinen paikallinen sanomalehti, Rauman Lehti, ilmestyi 1882 ja seuraava varteenotettava kilpailija, Länsi-Suomi, alkoi ilmestyä vasta 1905. Kulttuuriantia saatiin vuonna 1891 perustetun kaupungin museon toimesta, jonka alkuaikojen tehtävänä oli paitsi tallettaa vanhoja esineitä myös esitellä kaukomaiden ihmeellisyyksiä. Museo toimi aluksi pappilan tarjoamassa tilassa, joka kattoi yhden huoneen verran ja hiljalleen museon käyttöön saatiin lisää huonetiloja. 1903 museo toimi vuonna 1776 valmistuneen vanhan raatihuoneen tiloissa yhdessä poliisilaitoksen kanssa, kunnes poliisilaitos sai tarpeisiinsa soveliaammat tilat ja 1930-luvulla museo sai käyttöönsä kaikki raatihuoneen tilat. (Lähteenoja 1939, 413–416, 420–421) Myös erilaiset seurat saivat alkunsa 1800-luvun parin viimeisimmän vuosikymmenen aikana jatkuen aina 1900-luvun alkuvuosikymmenille asti. Merellinen Rauma sai oman purjehdusseuransa, oli Rouvasväenyhdistys, Lastenkotiyhdistys, Sairaitten Ystävät, Työväenyhdistys sekä useampikin soittokunta, nuoriso-, raittius- ja urheiluseura. (Lähteenoja 1939, 418; Heino 2002, 371–375, 240–245.)

4.3 Naisen arki

Arki sinänsä on historian kirjoittamisessa jäänyt vähemmälle huomiolle merkittävien tapahtumien muistiin kirjoittamisen kustannuksella. Arjen olojen tallettamista ei ole koettu riittävän tärkeäksi, naisten arjesta puhumattakaan. Arkea on kuvattu romaanikirjallisuudessa, mutta koska näiden kuvausten voidaan katsoa olevan tavalla tai toisella fiktiivisiä, ei näiden varaan ole aihetta perustaa käsitystä todellisista oloista. Naisen arki on kuitenkin jäljitettävissä esimerkiksi tutkimalla naisten ammatteja. Vielä 1800-luvulla käytännössä vain miehet saivat koulututtautua ammattiin ja järjestäytyä ammattikuntansa mukaisesti. Naisten ”ammatti” määräytyi pääasiassa puolison tai kotoa opittujen taitojen mukaisesti. Myös naisen rooli ja paikka yhteiskunnassa vaikutti vahvasti ammattiin ja arkielämään. Naisen arkielämää koskevien tietojen osalta olen lähdekirjallisuutena käyttänyt erityisesti Auvo Kostiaisen toimittamaa teosta ”Nainen historiassa” (1985), Sinikka Mustakallion ”Naisten itsenäisyshistoriaa Suomessa” (1988) sekä Kirsi Vainio-Korhosen teoksia ”Käsin tehty: miehelle ammatti, naiselle ansioiden lähde” (1998) sekä ”Ruokaa, vaatteita, hoivaa: naiset ja yrittäjäys paikallisena ja yleisenä il-

miönä 1700-luvulta nykypäivään” (2002). Edellä luetelluissa teoksissa selvennetään naisen paikkaa yhteiskunnassa, naisen oikeuksia, eri ammatteihin suuntautumisesta sekä näiden muutoksista aikojen kuluessa. Vaikka Vainio-Korhosen teoksissa käsitellään pääasiassa elämää Turussa Ruotsin vallan aikana ja kuvaukset koskevat sata vuotta varhaisempaa elämää, on kirjoituksissa runsaasti tutkimaani ajankohtaan sovellettavaa tietoa. Nykyihmisen näkökulmasta yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset 1800-luvulla ovat olleet nykyistä muutosta hitaammat ja siten 1700-1800-lukujen vaihteen suomalaisen suurkaupungin elämää voidaan realistisesti verrata 1800-luvun lopun suomalaisen pikkukaupungin elämään.

1860-luvulle asti naisen elämää säätelivät säätyarvo sekä siviilisäätö. Tähän asti naisella tuli lain mukaan olla holhooja, joka käytännössä oli tämän isä, veli tai aviomies. Mikäli nainen pysyi naimattomana eikä sukulaismiestä ollut saatavilla holhoojaksi, saatettiin muukin mies määrätä tähän toimeen. Holhooja käytännössä edusti naista ja hoiti tämän omaisuutta. Mikäli naisen omaisuutta aiottiin myydä, tuli holhokilta saada suostumus. Mitä muihin elämänasioihin tulee, holhooja päätti näistä naisen puolesta. Käytännössä kuitenkin perhekeskeisenä olentona sai nainen pitkälti päättää kodin sisäisistä asioista ja holhoojana toimiva aviomies kodin ulkopuolisista asioista. Holhoojan päätäntävällä huolimatta nainen oli oikeuden edessä tasavertainen miehen kanssa, jolloin nainen oli rikosta selvitetessä vastuussa omista teoistaan ja toisaalta todistuskelpoinen kansalainen. Ainoa naisryhmä, jolle holhoojaa ei laki asettanut, olivat lesket. 1863 voimaan astuneen täysivaltaisuuslain jälkeen nainen sai itsenäisesti ansaita toimentulonsa ilman tarkkoja ammattikuntasäädöksiä ja päättää itseään koskevat asiat. Käytännössä kuitenkin vanhat toimintatavat ja asenteet istuivat niin tiukassa, että todellinen muutoksen murrosvaihe oli nähtävissä vasta 1800-luvun kahdella viimeisellä vuosikymmenellä ja konkreettisesti muutos oli käsin kosketeltavissa vasta 1920-luvulla. Täysivaltaisuuslaki kuitenkin helpotti naimattomaksi jääneen naisen itsenäisiä toimeentulomahdollisuuksia, koska aiemmin tarkkaan rajattujen ansaintamahdollisuuksien kirjo laajeni ja siten saatettiin välttyä köyhäinavulta tai vaivaistalolta. (Manninen 1985, 128–129; Vainio-Korhonen 1998, 37.)

1800-luvun lopulla alkaneen murroksen naisen yhteiskunnallisessa asemassa on Jallinoja (1985) kiteyttänyt naisten itsenäistymis- ja yksilöitymisprosessiksi, jossa nainen on muuttunut perheolennosta kansalaiseksi. Alkaneeseen murrokseen asti nainen on ollut miestä kiinteämin sidoksissa perheeseen ja miehensä statukseen yhteiskunnassa. Vapaan kansalaisen etuu-

det olivat kuuluneet vain miehille, mutta murrosprosessin myötä myös naiset saattoivat elää miesten tavoin vapaan kansalaisen elämää. Käytännössä tämä konkretisoitui vasta 1900-luvun alussa ja pääasiassa vain ylempisäätyiset naiset saattoivat toimia tällä uudella tavalla. Itsenäisen naisen vapaampaan elämään hakeuduttiin kouluttautumisen ja naimattomaksi jättäytymisen kautta, jolloin katsottiin suopeammin itsensä itsenäisesti elättävää naista, kun taas avioituneiden naisten toivottiin edelleen jättäytyvän palkkatyöstä kotiin miehensä elätettäväksi ja kodin hoitajaksi. Mitä tavallisen kansan naimattomiin naisiin tuli, he olivat pakon edessä tehneet palkkatyötä jo ennen lakimuutosta, joskin mahdollisuudet työllistyä ”säädyllisesti” helpottuivat. Olipa naisen sääty ylhäinen tai alhainen, oli avioituminen monelle se järkevin tapa turvata tulotaso. Tavallisen kansannaisen osalta naimattomaksi jäätiin enimmäkseen pakon edessä ja tuolloinkin vain harvoin jäätiin asumaan yksin omaa taloutta, vaan saatettiin asua yhteistaloutta äidin tai sisaren kanssa. (Jallinoja 1985, 138–143; Vainio-Korhonen 2002, 57–59.)

Kautta aikojen on naisen moraalista siveyttä vahdittu ja vahtijoina ovat toimineet paitsi toiset naiset erityisesti myös miehet. Koska mies on toiminut vahtijana ja tuominnut naisten siveetöntä käytöstä, on ani harvoin mies tuomittu samoista syistä kuin nainen. Vahdittuja asioita ovat olleet mm. liian koreileva pukeutuminen, siveetön käyttäytyminen, työskentely naisilta kielletyissä tai siveettömissä ammateissa ja erityisesti aviottomien lasten syntyminen – vain harvoin mies joutui tilinteolle viime mainitusta, mutta lapsen saanut nainen aina. Avioton lapsi useimmiten heikensi naimattoman naisen avioliittomahdollisuuksia, mutta toisaalta säätyläisneidot saatiin useimmiten naitettua ennen lapsen syntymää, jolloin pariskunta selvisi pelkällä puhuttelulla julkisen katumustyönteon sijaan. Yhteiskunnan virallinen kanta oli moitita tapahtunutta, mutta tosiasiasa jokainen hengissä selvinnyt lapsi tarkoitti kipeästi kaivattua työvoimaa tulevaisuuden tarpeisiin. Aviottoman lapsen saamista pidettiin siis rikoksena, mutta piikatyttö ei välttämättä menettänyt palveluspaikkaansa, eikä lapsi tuhonnut naisen elämää. (Heino 2002, 18–19; Mustakallio 1988, 27; Manninen 1985, 131.)

5 NYPLÄÄJÄN ELÄMÄ 1800-LUVUN LOPULLA JA 1900-LUVUN ALUSSA

5.1 Käsityö ammattina varhaisteollisena aikana Suomessa

Tässä tutkielmassa käsiteltävänä aikakautena monet aiemmin puhtaasti käsityöllisin menetelmin valmistetut tuotteet siirtyivät vähitellen teollisen tuotantoprosessin piiriin. Teollistuminen tapahtui sitä mukaa, kun koneet ja laitteet kehittyivät ja kun joku, yleensä varakas henkilö, päätti ryhtyä tehtailijaksi. Tänä aikakautena tuotteita valmistettiin käsityönä monella eri tasolla ja onkin aiheellista selventää näiden keskinäisiä eroja. Erojen tekeminen on ollut haasteellista jopa Suomen historian emeritusprofessori Pentti Virrankoskelle (Virrankoski 1994, 12), joten tyhjentävän vastauksen saaminen jäänee tässäkin tapauksessa toteutumatta. Huomionarvoisaa on, että tässä luvussa tarkasteltavana olevat käsitteet ovat nostettuina esiin tässä tutkielmassa käsiteltävänä olevan aikakauden kontekstissa. Mm. kotiteollisuuden määritelmä on kokenut muutoksia 1950-luvulle tultaessa (Laine 1985, 1).

Kotitarvekäsityöläinen valmisti pääasiassa tuotteita kotonaan omiin tarpeisiinsa. Kotitarvekäsityöläisen ensisijaisena tavoitteena ei ollut lisätienestien saaminen, vaan omien päivittäisten tarvekalujen valmistaminen. Työ tehtiin käsin ja valmistetut tuotteet olivat pääasiassa yksitälliskappaleita. Ne myös valmistettiin alusta loppuun yhden henkilön toimesta. Työkaluja toki käytettiin, mutta varsinaisia työkoneita ei ollut käytettävissä. Kuitenkin esimerkiksi kangaspuut luokiteltiin työkaluksi, ei työkoneeksi, jolloin omiksi tarpeiksi kotona tehty kankaankudonta määriteltiin kotitarvekäsityöksi. (Virrankoski 1994, 13.)

Ennen varsinaista teollistumisen aikaa kotiteollinen käsityö käsitti sellaisen lisäansioina tehdyn käsityön, jota tehtiin maanviljelyn ohessa sivutyönä kodin piirissä, eikä työtä varten palkattu erillistä työvoimaa. Tällöin varsinaiset ammattikäsityöläiset erottuivat erilliseksi yhteiskunnalliseksi ryhmäkseen. (Laine 1985, 1, 14; Virrankoski 1994, 25.) Myyntikäsityötä saivat

harjoittaa vain kaupunkien ammattikäsityöläiset ja erityisluvalla maaseudun pitäjänkäsityöläiset, jotka toimivat kiertävinä käsityöläisinä kulkien talosta taloon (Kouri 2009, 10). Ammattikäsityöläiset sekä kaupungeissa että maaseudulla olivat pääsääntöisesti miehiä. Syy tähän löytyy kauppaa ja käsityötä säätelevästä lainsäädännöstä, joka antoi vain miehille mahdollisuuden kirjautua oppipojiksi ja kisälleiksi ja sitä kautta kouluttautua ammattiin. Sama päti ammattikunta-, eli kiltatoimintaan, koska tähän hyväksyttiin vain ammattiin pätevoityneitä käsityöläisiä. Poikkeuksena olivat mestarien lesket, joiden oli mahdollista jatkaa miehensä harjoittamaa elinkeinoa, mutta tällöinkin heiltä evättiin kaikki se valta, joka liittyi edustamaansa porvarissäätyyn. Mikäli leski myöhemmin avioitui uudelleen, menetti tämä miesvainajaltaan perityt mestarioikeudet. (Vainio-Korhonen 1998, 36; 2002, 33.) Pääsääntöisesti kotiteollinen käsityö oli sivutyötä varsinaisen toimen ohessa. Tämä päti erityisesti maaseudulla. Kuitenkin kaupungeissa eli yksinäisiä naisia, jotka elättivät itsensä päätoimisesti kotiteollisella käsityöllä. Koska naisilta ammattikäsityöläisyys oli kielletty, voidaan heidän ammatinharjoittaminen määritellä kotiteolliseksi toiminnaksi. Miesten käsityöammatteihin lueteltavien alojen osalta kaupungeissa oli tiukat säädökset siitä, kuinka monta ammatinharjoittajaa sai kussakin kaupungissa työskennellä. Näiden ammattikunta-alojen ulkopuolelle jäi runsaasti käsityöaloja, joiden tuotteita sai valmistaa ja myydä ilman porvarioikeuksia. Tähän tarpeeseen vastasivat itselliset toimien mm. sokerileipureina, saippuankeittäjinä, myssyntekijöinä, kehrääjinä, pitsinnyplääjinä, ompelijoina jne. (Vainio-Korhonen 1998, 37; 2002, 39.) Varsinaisten koulutusmahdollisuuksien puuttuessa naiset saivat oppinsa kotoaan tai palveluspaikoistaan (Vainio-Korhonen 1998, 111). Lainsäädännön lisäksi erona ammattikäsityöläisen ja kotiteollisen toiminnan välillä oli tuotteiden valmistus ja varastointi; ammattikäsityöläinen valmisti tuotteita vain tilauksesta, kun kotiteollisuuden harjoittaja valmisti tuotteita varastoon (Ylönen 2003, 19).

Teollinen käsityö sai alkunsa manufaktuureista, joita pidetään teollisen tuotannon alkumuotona. Manufaktuureissa omistaja ei välttämättä itse osallistunut tuotannolliseen työhön, vaan hän kokosi työtiloihinsa työn suorittajia, työvälineitä ja työstettävän materiaalin. Tehdastyöksi laskettiin työ, joka tehtiin tarkoitustaan varten rakennetuissa tiloissa, työn tekijöitä oli paljon ja työ oli koneellisesti tehtyä ositettua työtä. Toisaalta tehtailijaksi määrittelemisen ei aina tarvinnut koneita, sillä esimerkiksi suutaria pidettiin tehtailijana, mikäli tämä valmisti jalkineita varastoon myydäkseen niitä myöhemmin torilla. Käsityöläisenä tämä toimi silloin, kun hän teki töitä tilauksesta. Työn tekijän näkökulmasta tehtaan ja käsityöverstaan ero oli se,

ettei ammattitaidoton päässyt käsityöverstaalle töihin, toisin kuin tehtaaseen. Tehtaan ja käsityöverstaan tuotantotavassa ei aluksi ollut eroja, koska työtä tehtiin molemmissa käsin ja määrät olivat suurin piirtein samanlaiset. Merkittävin ero oli hallinnointitavassa; käsityöverstaalla mestari suoritti itse työvaiheita samalla hallinnoiden työväkeä ja näiden tekemää työtä, kun manufaktuurissa tehtailija keskittyi vain hallinnollisiin tehtäviin. (Heinänen 2006, 30–31.)

Kotiteollisten tuotteiden pääasialliset myyntikanavat olivat markkinat, torimyynti ja kulku-kauppiaat. Käsityötä valmistettiin myös tilauksesta omaan kylään ja lähiseudulle. Merkittävä muutos myyntikanavissa tapahtui 1870-luvulla, kun maaseudulle perustettiin runsaasti kaupapuoteja. Maaseudun kauppiaat ostivat käsitöitä vähittäismyyntiinsä tai välitettäväksi kauppammas maakuntiin. Kaupungeissakin oli tällaisia kotiteollisuuden tuotteita myyviä kauppa-liikkeitä. Tuotteiden myyminen suoraan kuluttajalle väheni ajan myötä ja tämän tilalle ilmestyi kotiteollisuustuotteisiin erikoistuneita välittäjiä, kuten esimerkiksi Kotiteollisuus O.Y. Pirtti Helsingissä. Sittemmin yhä suurempi osa kaupoista perustettiin normaaleina liikeyrityksinä, joskin näiden perustajilla saattoi olla mieltymys kotiteollisuuden tuotteisiin. Kauppapuotien lisäksi liikenteen kehitys edesauttoi tuotteiden myyntiä. 1800-luvun loppupuolella erityisasemassa oli rautatieverkosto, jota tavarankuljetus käytti etupäässä kaukoreiteillä aina toiseen maailmansotaan asti. (Virrankoski 1994, 665–669.)

1800-luvun alkupuolella Suomen Talousseura ryhtyi tukemaan suomalaista kotiteollisuutta. Talousseuran näkemys oli, että maan tulevaisuus oli maataloudessa. Talousseuran pyrkimys oli kohottaa kotiteollisuuden ammatillista tasoa ja samalla luoda sivuansion mahdollisuuksia maaseudun tilattomille. Talousseuran käsitys oli tuolloin, että maaseudun tilatonta väestöä uhkasi köyhyys, sillä maataloudessa heille riitti töitä vain puoleksi vuodeksi. Tilattoman väestön olojen parantamiseksi Suomen Talousseura perusti lähes 30 tekstiilialan työkoulua, jotka toimivat vuoteen 1861 asti. Koulujen toiminta päättyi valtionavun perusteiden muuttumisen vuoksi. Tällöin kotiteollisuus miellettiin teollisuutta täydentäväksi toimintamuodoksi, joka sisälsi luonnonmateriaalien jalostamisen ja kaikenlaisten luonnontuotteiden keräilyn. Vähitellen 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla kotiteollisuuskäsite kaventui sisältämään lähinnä naisten kudontaa ja ompelua sekä miesten puu- ja metallitöitä. (Heikkilä 2003, 8.) Vuonna 1856 Suomen Talousseura järjesti Turussa Suomen ensimmäisen kotiteollisuusnäyttelyn, jossa erityisesti kudonnaiset olivat hyvin edustettuina. Seuraavana vuonna teollisuushallitusta

edeltänyt manufaktuurijohtokunta pani toimeen koko valtakuntaa koskevan tiedustelun, joka koski lähes kaikkea käsityötä. Syynä tiedustelun toteuttamiseen oli liian vähäinen tietämys käsityöalasta. (Virrankoski 1994, 671; Ylönen 2003, 24.) Seuraavan kerran yhtä laaja selvitys tehtiin vasta 1887 valtionvaraintoimituskunnan toimesta. 1860-luvun lopun katovuodet havahduttivat aikalaiset kiinnittämään huomiota kotiteollisuusalan koulutukseen. Tällöin mm. rouvasväenyhdistykset perustivat paikkakunnille kutoma- ja käsityökouluja, joiden tavoitteena oli mm. turvata vähävaraisille naisille ammatti ja taloudellinen riippumattomuus. Myös miesten kotiteollisuuskouluja perustettiin ja näissä opetettiin lähinnä puutöitä. (Heikkilä 2003, 8–9; Ylönen 2003, 24.) Työkoulujen lisäksi kotiteollisuutta haluttiin kehittää myös kansakouluopetuksen kautta. 1866 ilmaistiin Keisarillisen Majesteetin Armollisessa Asetuksessa kansakoulutoimen järjestämiseksi Suomen Suuriruhtinaanmaassa, että ”seminaarin miesoppilaita oli harjoitettava ’keinollisissa käsitöissä’ ja naisoppilaita ’käsitöissä’”. Asetuksessa mainitaan myös, että seminaarin mallikoulun tyttöjä tuli perehdyttää ’naisväen käsitöihin’ ja poikia ’kätewyyteen sekä käsitöihin’. Kaupunkien ja maaseudun kansakouluja koskivat pääpiirteissään samat ohjeet. (Gladh 1968, 133.) Uno Cygnaeus piti käsityötä tärkeänä kasvatustieteenä, sillä Cygnaeuksen kansakoulussa opetettiin työn kautta työhön. (Ylönen 2003, 25.)

1872 asetti senaatti kotiteollisuuskomitean, joka sai mietintönsä valmiiksi seuraavana vuonna. Mietinnön mukaan kotiteollisuuden merkitys oli suuri ja se oli yksi tärkeimmistä maaseudun ansionlähteistä, vaikka sitä harjoitettaisiinkin vain omiin tarpeisiin. Mietinnön mukaan kuitenkin tuotteet eivät olleet ajan mukaisia laatu- ja kauneusvaatimuksineen ja siten kotiteollisuuden tasoa tulisi nostaa. Tavoitteena oli nostaa tuotteiden laatu ainakin kotimarkkinoille kilpailukykyisiksi tuontitavaraan nähden. Ammattikuntien lakkauttaminen ja maakaupan vapautuminen koettiin avaavan käsityölle uusia mahdollisuuksia. (Heikkilä 2003, 8–9.)

1868 astui voimaan asetus, joka kumosi kaupungeissa toimineiden käsityöläisten ammattikuntalaitokset (Kouri 2009, 10; Vainio-Korhonen 2002, 57–58). Maaseudulla elinkeinovapaus astui voimaan 1879 (Kouri 2009, 10). Näiden lakimuutosten seurauksena erityisesti naisten tekemä työ tuli aikaisempaa näkyvämmäksi ja virallisemmaksi. Aiemmin asiakirjatiedoissa ei ollut merkintää naisten ammateista, mutta näiden lakimuutosten jälkeen myös naiset saattoivat ilmoittaa edustamansa ammattikunnan henkikirjoihin kirjattavaksi. (Vainio-Korhonen 2002, 59.)

Tärkeimpänä kotiteollisuusalan tukijana 1800-luvulla voidaan pitää Suomen Talousseuraa, jonka toimet pyrkivät parantamaan kotiteollisuusalan tuotteiden laatua, koulutusta sekä alalta elantonsa saavien tekijöiden oloja. Hallinnollisesti kotiteollisuusala kuului manufaktuurijohdokunnan alaisuuteen. Manufaktuurijohdokunnan virkamiesten toimet alaa kohtaan olivat kuitenkin varsin vähäiset, koska teollisuus piti kotiteollisen toimialan kehittämistä omien intressiensä vastaisena. 1860-luvulta lähtien myös yksityiset tahot ryhtyivät toimiin kotiteollisen alan parantamiseksi. Yksityiset tahot olivat pääasiassa rouvasväen yhdistykset ja yksittäiset henkilöt. Tärkeimmät aputoimet olivat koulutus- ja valistustyö, materiaalien hankinta sekä tuotteiden myyntikanavien luominen. Suomen Talousseura järjesti kotiteollisuus- ja maanviljelysnäyttelyitä, joissa oli kattavasti näytteillä eri alojen tuotteita ja parhaimmisto palkittiin näkyvästi. Talousseura asetti jokaiseen lääneen sijoitettavaksi kotiteollisuusopettajat, kuhunkin yhden mies- ja naisopettajan, joiden tuli paikallisen maanviljelysseuran valvonnassa pitää kiertäviä kotiteollisuuskouluja. Suhteellisen aktiivisesta tukityöstä huolimatta, kotiteollisuusala koki 1800-luvun loppupuolella huomattavaa matalasuhdannetta teollisten tuotteiden vallatessa markkinoita. (Heikkilä 2003, 8–9.) Voimakkaan venäläistämisen aikaan 1890-luvulla havahduttiin köyhän itsellistäväestön suureen määrään ja kotiteollisuuden entistä heikentyneeseen tilaan. Muuttuneen poliittisen ilmapiirin ja venäläistymisen pelon vuoksi katsottiin parhaaksi ryhtyä pikaisiin toimenpiteisiin yhteiskunnan tervehdyttämiseksi. Yksityiset kotiteollisuuden ystävät perustivat Suomen Yleisen Käsateollisuusyhdistyksen 1893, joka ryhtyi aktiivisesti viemään kotiteollista alaa eteenpäin. Tämän jälkeen merkittävimmät edistysaskeleet olivat edellä mainitun yhdistyksen ja muiden myöhemmin perustettujen samankaltaisten yhdistysten ansioita. Suomen Talousseuran toimet kotiteollisen alan hyväksi päättyivät 1900-luvulle tultaessa. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä kotiteollisuusosalasta huolehtivat paitsi alan yhdistykset, myös 1908 teollisuushallituksen alaisuuteen perustettu kotiteollisuustoimisto. Vakituista kotiteollisuustoimistoa johtamaan nimitettiin kotiteollisuuden tarkastajaksi Lauri Mäkinen (myöh. Kuoppamäki) ja 1917 toimistoa laajennettiin perustamalla ylitarkastajan virka ja kaksi apulaistarkastajan virkaa. (Virrankoski 1994, 672.) Valtiollisen kotiteollisuustoimiston perustamisesta huolimatta kotiteollisuusala ei saanut valtiolta rahallista tuotantotukea, vaan edistämistoimet keskittyivät edelleen näyttely-, opetus- ja neuvontatyöhön (Virrankoski 1994, 674).

Kotiteollisen ansion työn hengissä selviytyminen oli paitsi tukitoimista johtuvaa myös olosuhteiden luoma pakko. Maaseudun tilattomat ja erityisesti yksinäiset naiset olivat kotiteollisuuden pääasiallisia työntekijöitä, joille ainoa selviytymisen mahdollisuus oli tuottaa käsityöllisiä tuotteita myyntiin maataloustöiden ohella. Siirtyminen tehdastyöläiseksi olisi vaatinut muuttamista kaupunkiin, joka useinkaan ei ollut näille ihmisille realistinen vaihtoehto. Kotiteolliseen toimeen oli maaseudulta käsin helppo ryhtyä, koska työmuoto oli vanhakantainen perustuen käsillä tuottamiseen koneiden käytön sijaan. Matalaa kynnystä työhön edesauttoi myös se, että työ voitiin suorittaa kotona ja työvälineet ja -materiaalit olivat edullisia. Kotiteollisuus tuotantomuotona pysyi olemassa 1920-luvulle asti, jolloin alan kannattavuus romahti ratkaisevasti. Ala ei kuitenkaan syrjäytynyt täysin ja sen merkityksellisyys joillakin aloilla nousi esiin toisen maailmansodan jälkeen. (Virrankoski 1994, 660, 682–683.)

Kotiteolliselle työlle luonteenomaista oli sen sivutoimisuus. Joillakin paikkakunnilla erikoistuttiin tiettyihin tuotteisiin niin paljon, että näiden alojen osalta voidaan katsoa työn olleen päätoimista ja kokovuotista. Tällaisia olivat mm. Vakka-Suomen vakkojen, puuastioiden ja puisten talousvälineiden valmistus, eteläkarjalaiset ajokalut, kovasinteollisuus Kalvolassa, pitsinnypläys Orimattilassa ja Raumalla, huonekalujen valmistus Jurvassa, kudonnaiset Kauhavalla ja rukit Kaustisilla. Tällaisilla paikkakunnilla kotiteollisen työn tekijät olivat kehittyneet ammattilaisiksi, vaikka olivatkin oppinsa saaneet kotoaan tai palveluspaikasta ja toimivat ammattikuntien ulkopuolella. (Virrankoski 1994, 648–655.) Alueellisen erikoistumisen katsottiin tuovan tuotteisiin myös laatua (Laine 1985, 15). Kotiteollista työtä tehtiin myös kaupungeissa, jolloin tämä oli ensisijaisen tärkeä ansion lähde etenkin naisväelle (Ylönen 2003, 19). Olipa tekijä sitten maaseudun tai kaupungin asukas, oli tämä varsin usein vähävarainen, yksinasuva, nainen, ikäihminen tai vajaakuntoinen – tai jopa kaikkea tätä. Mahdollisuutta tehdastyöhön ei syystä tai toisesta ollut. Kotiteollinen työ piti heidät joten kuten leivän syrjässä kiinni ja näin he välttivät joutumisen vaivaistaloon. (Virrankoski 1994, 685.)

5.2 Pitsin tekijät

Pitsin kutomista on pidetty niin sanottuna hätäaputyönä. Työ on soveltunut vähäisen fyysisen rasittavuutensa ansiosta esimerkiksi lasten ja nuorten lisäansioksi, jonkin sairauden heikentämien henkilöiden, raajarikkoisten tai iäkkäiden lisäansioksi. Jopa kuuroista ammattinyplääjistä on mainintoja. (Linnove, 1947, 110.) Lisäksi työ on saattanut olla kausiluontoista työtä.

Pääasiassa pitsin kutominen on ollut vähävaraisten perheettömien naisten toimeentulo. Löytyy kuitenkin useita mainintoja siitä, kuinka lapsia opetettiin jo 5–6-vuotiaina nypläämään ja, että miehet saattoivat hyödyntää lapsena opittua taitoaan nypläämällä pitsejä talvikuukausien työtöminä aikoina. Usein tällaisten miesten mainitaan olleen raskaaseen työhön kykenemättömiä iäkkäitä miehiä ja merimiehiä, jotka ovat jääneet talveksi maihin. (Länsi-Suomi 18.1.1908; Linnove 1947, 90; 1963, 17–18, 54.) Meriteitse tehty liikennöinti on Raumalla ollut aina talvisin katkolla 1900-luvun alkuvuosikymmenille asti, kunnes kaupungin satamaan saatiin oma jäänmurtaja avaamaan talviväyliä (Heino 2002, 29–31). Saadakseen työtä meriltä, on tätä aiemmin merimiesten täytynyt pestautua talvikuukausiksi Itämeren ulkopuolisille reiteille, jotka ovat luonnostaan olleet avoinna myös talviaikana. Työllistyminen maissa talvikuukausien aikana on usein ollut huonoa. Mikäli nämä merimiehet ovat kuitenkin jääneet talveksi maihin, ovat he joutuneet tyytymään ns. toissijaisiin töihin, esimerkiksi nypläämään pitsejä. (Linnove 1963, 18.)

Toisaalta työ oli myös runsaasti aikaa vievää, ja jotta pystyi kehittymään taitavaksi nyplääjäksi, ei perheelle olisi jäänyt juurikaan aikaa. Monet nyplääjät saattoivatkin oppia nypläyksen alkeet jo lapsena ja naimisiin mentyään eivät enää ole ehtineet harjoittaa nypläämistä lasten ja miehen vuoksi. Kun lapset olivat muuttaneet pois kotoaan ja puoliso mahdollisesti jo kuollut, on leskillä ollut runsaasti aikaa keskittyä nypläämiseen. (Mäkinen & Nissinen 1938.)

5.3 Työaika, palkka ja pitsin hinta

Pitsin kutominen on aina ollut runsaasti aikaa vievää työtä. Työtä on pitänyt tehdä kymmenen, kaksitoista jopa kuusitoista tuntia päivässä saadakseen edes välttävät ansiot (Linnove 1947, 108; Mäkinen & Nissinen 1938; Nummela 1995). Vaativimmillaan pitsimallit ovat olleet sellaisia, joita ahkerimmat ja taitavimmatkaan pitsinnyplääjät eivät ehtineet tehdä enempää, kuin yhden metrin verran viikossa. (Mäkinen & Nissinen 1938.) Biinu puolestaan koe-nypläsi Linnovelle vuonna 1938 tämän väitösteostaan varten vanhan raumalaisen mynsterin mukaan soukka frimodiglai -nimistä pitsiä. Työn hitaudesta hän kirjoitti Linnovelle seuraavanlaisesti: ”Niin kyllä se on niin hidasta, että tein kesäpäivän niin kauan kuin näin ja sain puolimetri viikossa ei tullut 10 sentti päivässä ja laskin siihen hinnan kun oli Kolberskalaista maksettu kun tehtiin Rauman näyttelyn mutta Kolberskalai saa toisen puolen enemmän eli 1 mtr viikossa sillä olen sitä niin paljon tehnyt ja tubla on vielä hitampa – –”. Mainittakoon, että ”soukka frimodiglai” oli 1800-luvulla eniten nyplättyjä tykkipitsejä. (Linnove 1947, 107.)

Virrankosken (1994, 207) keräämien lehtitietojen mukaan vuonna 1887 sanotaan ahkerimpien nyplääjien ansainneen 50–75 penniä päivässä, kun taas 1890 kerrottiin päiväansion olevan noin 80–90 penniä. Noihin aikoihin elettiin lamakautta, mutta toisaalta parempana aikana vuonna 1911 kotiteollisuuden tarkastaja Kuoppamäki arvioi tilanteen olevan sikäli ennallaan, että päiväansio oli vain harvoin enemmän kuin kokonaisen markan päivässä. Ottaen huomioon silloisen rahanarvon alenemisen, oli vuoden 1911 ansio jopa vähemmän kuin vuonna 1890. 1938 valmistuneen ”Rauman pitsit” -filmitallenteen mukaan tuntipalkka ei ollut ”täyttä markkaa tunnissa”. Samaisen filmiselostuksen mukaan myydessään vaativimpia ja työläimpiä pitsejään, nyplääjä saattoi saada 90 tai 95 markkaa metriltä, jolloin viikon ansio jäi varsin vähäiseksi. Päiväansioiksi muunnettuna vuonna 1938 ilmoitettu tuntiansio olisi noin 9,5–10 markkaa päivässä, joka ostovoimaltaan vastaa suurin piirtein samaa, kuin vuonna 1911. Nyplääjän viikkoansioita arvioitaessa tulee muistaa, että tuolloin työviikko kesti maanantaista lauantaille ja vain sunnuntaina pidettiin lepopäivä. Toisaalta monet olivat myös tarkkoja lepopäivästään ja tällöin lepopäivä todella oli pyhitetty levolle.

Liitteessä 2. on mainittuna joitakin esimerkkihintoja myydyistä pitseistä.

5.4 Asumisolot

Koska nyplääjien palkka-ansiot olivat varsin vaatimattomat, ei kulujakaan voinut elämisestä kerryttää. Oli elettävä vaatimattomasti ja usein ammatikseen nyplänneet asuivatkin yksinään vuokralla pienessä huoneessa. Huonekaluja oli vain välttämättömimmät; näitä saattoi olla vuoteena toimiva sivusta vedettävä sohva, pieni pöytä ja tuoli työskentelyä varten, pesukommuutti peseytymistä varten, lipasto henkilökohtaisten tavaroiden säilyttämistä varten ja öljylamppu valaistusta varten, kunnes jollekin onnekkaille saattoi vuokranantaja toimittaa sähkövalaistuksen. Kuitenkin vielä sähkövalaistuksen yleistyttyäkin moni raumalainen hyödynsi öljylampun tuomaa valaistusta, koska sähkövalon jatkuvuus ei ollut alkuaikoina taattua. Alkuun sähkö myös maksoi suhteellisen paljon, jonka vuoksi moni tavallinen kotitalous jäi sähkönkäyttäjien ulkopuolelle. (Nurmi-Nielsen 2000, 23.) Asunnot olivat usein vetoisia ja lämmitys tapahtui puita polttamalla huoneen nurkassa sijaitsevalla kakluunilla tai pönttöuunilla. Asuntojen vetoisuus vielä korostui työskennellessä ikkunan vieressä, jossa kuitenkin oli päiviä aikaan paras valaistus (Linnove 1947, 111).

Vuokrasopimukseen ei automaattisesti kuulunut ruuanlaittomahdollisuutta talon keittiössä tai peseytymistiloja. Asukas saattoi valmistaa ruokansa huoneen kaakeliuunin tulella ja hänellä saattoi olla ruokien säilytystä varten pöydän alla lattialla esimerkiksi kori tai muu vastaava astia. Mikäli talossa ei ollut omaa saunaa, peseytyminen tapahtui kaupungin yleisissä saunoissa. Useinkaan omaa saunaa ei ollut, jolloin yleinen sauna oli ainoa vaihtoehto. Raumalla toimi 1700-luvun lopulta vuoteen 1857 asti myös terveyskylpylä, mutta tämä oli käytännössä vain varakkaiden sekä niin sanottujen kylpyläturistien käytössä (Lähteenoja 1939, 19–35).

6 PITSI

6.1 Pitsin historia länsieurooppalaisessa pitsiperinteessä

Siitä missä ja milloin pitsin valmistamisen taito on syntynyt, ei ole tarkkoja tietoja. Pitsin alkuvaiheista voidaan tehdä ainoastaan summittaisia ja melko yleispäteviä päätelmiä, koska pitsin tekeminen on hiljalleen syntynyt täyttämään ihmisten esteettisyyden ja koreilun kaipuuta. Tämän käsityöllisen menetelmän syntymiseen ei voida yhdistää yksittäistä henkilöä, paikkaa tai aikaa, joskin yleisesti ottaen pitsin kotimaana pidetään Italiaa ja erityisesti Venetsian aluetta. Käytännössä kuitenkin koko Italiassa nyplättiin pitsejä ja Venetsian lisäksi merkittävänä pitsialueina pidetään myös Milanon ja Genovan kaupunkeja. Myös muualla Euroopassa osattiin nyplätä melko varhaisessa vaiheessa, mutta Italiassa kehittyi kukoistava pitsiteollisuus ensimmäisenä, ja siksi tätä yleisesti pidetään pitsin kotimaana. Italiasta on peräisin myös varhaisimpana pidetty asiakirjatieto, jossa nyplätyt pitsit mainitaan. Kyseinen asiakirja on italialaisten prinsessojen Angela ja Hippolita Sforza-Viscontin välinen perinnönjakosopimus vuodelta 1493. (Linnove 1947, 11.) Tosin Venäjällä ilmoitetaan pitsiä merkitsevän sanan esiintyvän asiakirjoissa jo vuonna 1258 ja 1288, mutta näistä ei käy ilmi millaiset pitsit ovat kysymyksessä (Linnove 1947, 12). Joidenkin tietojen mukaan myös Espanjassa on löytynyt pitsejä 1200- ja 1300-luvuilta (Fagerlin & Hultström & Malmberg 1990, 10). Muita saman ajan pitsialueita olivat Italian, Venäjän ja Espanjan lisäksi Ranska, Englanti, Alankomaat, Saksa, Välimeren saaret sekä Balkanin niemimaa.

Pitsit ja pitsinvalmistustaito alkoivat levitä Euroopassa 1500-luvulla, ja valmistustaidon on oletettu saavuttaneen jo 1600-luvulla Euroopan syrjäisimmätkin kolkat. Pitsi on aluksi kulkeutunut pääasiassa kauppatavarana, ja saavutettuaan suosion uudella alueella ovat paikalliset naiset ryhtyneet opettelemaan pitsinvalmistusta. Pitsit olivat verrattain kalliita ja osittain tämän vuoksi ne olivatkin aluksi vain kuninkaallisten hovien, aatelisperheiden ja kirkon käytössä. Korkeasti kunnioitetut arvohenkilöt saattoivat omistaa valtavia määriä kallisarvoisia pitse-

jä. Ajoittain yltäkylläisyys oli niin suurta, että viranomaiset määräisivät pitsintuonnin kiellettyväksi. Tällä toimenpiteellä suosittiin samanaikaisesti oman maan tuotantoa. (Fagerlin & Hultström & Malmberg 1990, 10.) Toisaalta tiedetään myös 1500-luvulla Englannin hovissa kuningatar Elisabetin määränneen ylellisyyskiellon, jolloin hän kielsi pitsien käytön muilta, mutta pidatti kuitenkin itsellään oikeuden niiden käyttöön (Lindholm 1947, 18).

Pitsin ja nypläystaidon katsotaan kulkeutuneen Manner-Euroopasta Suomeen kahta reittiä pitkin. Länsi-Suomeen pitsi saapui merenkulun kauppareittejä pitkin Saksasta, Hollannista, Virossa ja Ruotsista. Itä-Suomeen pitsinnypläysperinteet ovat kulkeutuneet maateitse Karjalan alueelle. Raumalle taito ja tuotteet ovat saapuneet merenkulkureittien ansiosta, sillä Raumalta purjehdittiin kauppalaivoilla edellä lueteltujen maitten satamiin. (Linnove 1947, 28–29.) Vielä 1800-luvun lopulla vallitsi käsitys, jonka mukaan nypläys olisi saapunut Raumalle luostarilaitoksen mukana. Väite on kuitenkin osoittautunut vääräksi, sillä fransiskaanimunkkiluostari lakkautettiin Raumalla jo 1538 uskonpuhdistuksen seurauksena, eikä nypläystaito ollut tuolloin vielä saapunut Raumalle. 1600-luvulta ovat ensimmäiset paikalliset tiedot pitsistä ja tällöin se on ollut puhtaasti tuontitavaraa. Ensimmäinen varma tieto Raumalla toimitetusta pitsinnypläystä on vuosien 1747 ja 1750 väliltä. (Lindholm 1947, 38; Linnove 1947, 27–31, 93–96, 98; Linnove 1963, 54; Nurmi-Nielsen 1999, 3–5.)

Pitsinnypläys oli raumalaisille merkityksellinen leivänantaja 1700- ja 1800-luvuilla. Merkityksellisyyttä kuvaa hyvin tilastotieto 1830-luvulta, jolloin 1862:n asukkaan (Papunen 1972, 3) kaupungissa nypläyksellä elantonsa saavia oli kirjattuna 397 henkeä (Heino 2002, 68; Linnove 1947, 106; Lähteenoja 1939, 253). Suhteellisen runsaan nyplääjämäärän selittää tykkimyyssyjen suosio, joka eli kukoistuskauttaan 1700-luvun loppupuolelta 1840-luvulle asti (Linnove 1947, 70; Linnove 1963, 54–55; Nurmi-Nielsen 1999, 7). Raumanpitsit olivat haluttua tavaraa paitsi kotimaassa myös ulkomailla – jopa niissäkin maissa, joissa oli omaa pitsituotantoa. Tällaisia maita olivat Tanska, Ruotsi, Norja ja Venäjä. (Linnove 1947, 120–122.) 1800-luvun puolivälissä tykkimyyssy poistui muodista ja teolliset pitsit valtasivat edullisuudellaan markkinoita. Näiden seurauksena nyplätyn pitsin kysyntä romahti ja nyplääjät ryhtyivät ansaitsemaan elantonsa muilla keinoin (Heino 2002, 69; Lindholm 1947, 40), minkä seurauksena 1900-luvun alkaessa 5000:n asukkaan kaupungissa ammattimaisesti nyplääviä oli enää 21 henkilöä (Honka-Hallila 2012, 98).

Siitäkin huolimatta, että 1800-luvun alkupuoli oli nypläyksen kulta-aikaa, samanaikaisesti tarvittiin toimenpiteitä nyplääjien olojen parantamiseksi. 1830-luvulla ammattitaito oli korkealla, mutta materiaalit olivat huonoja, niiden saatavuus huonoa ja nämä heikensivät ammattialaa ja sen tekijöiden tilaa. Jo tällöin nyplääjien saama palkka oli huomattavan vähäinen. 1838 silloinen pormestari yrittikin edistää ohuiden pitsien menekkiä ehdottamalla maaherralle ohuiden hollantilaisen nypläyslankojen muuttamista tullivapaaksi. Tietävästi asia jäi tähän, eikä johtanut toimenpiteisiin. (Lindholm 1947, 40; Lähteenoja 1939, 255.) Suomen Talousseuran toimenpiteet raumanpitsin hyväksi olivat 1800-luvun alussa melko vähäiset, mutta ajan oloon nähden silti merkitykselliset. Talousseura päätti ryhtyä palkitsemaan julkisesti taitavia nyplääjiä, joka sai aikaan toivottua kilpailua nyplääjien kesken. Talousseura jakoi palkintoja vuosina 1807 ja 1812. (Linnove 1947, 128–129; Linnove 1963, 54.) Seuraavan kerran Talousseura ryhtyi toimenpiteisiin vasta 1828, jolloin avattiin keskustelu nypläyskoulun perustamisesta Raumalle. Asia jäi tuolloin toteuttamatta, kunnes 1841 asia otettiin uudelleen esille. Nypläyskoulu perustettiin käytännön syistä Rauman sijaan Turkuun, jossa se toimi vain kolme vuotta. Alkuun Turun koulussa opetti saksilainen opettaja ja kaksi jälkimmäistä vuotta opettajana toimi yksi koulun etevimmistä oppilaista. Nypläyskoulun lopetettua Turussa se siirrettiin Raumalle ja opettajana toimi yksi Turussa oppinsa saaneista oppilaista. Samanaikaisesti Talousseura ryhtyi toimittamaan raumalaisille nyplääjille vuosittain uusia pitsimalleja ja myönsi lainoja hollantilaisen langan ostoa varten. Nypläyskoulu ei toiminut Raumalla kuin kaksi toimintavuotta, koska kouluun ei saatu riittävää määrää oppilaita. Rauman koulun toiminnan päättyessä 1846 oli muoti alkanut muuttua ja aiemmin suositut tykkimyssyt olivat poistumassa muodista, joka omalta osaltaan vaikutti pitsin menekkiin alentavasti. Raumalaiset eivät myöskään kokeneet koulua tarpeelliseksi, koska he oppivat nypläystaidon jo kotonaan. Koulun sijaan raumalaiset toivoivat uusia malleja ja materiaaleja. (Linnove 1947, 138–153; Linnove 1963, 60–63.)

1800-luvun jälkipuoliskolla ammattiala eli taantuma-aikaa ja hiljaiseloa. Tykkimyssyjen kanssa käytettyjen pitsien kysyntä oli tyrehtynyt ja nyplääjät kehittivät jonkin verran uusia kohteita, joihin pitsejä voitiin kiinnittää. Siirryttiin valmistamaan kappaletavaran sijaan pitsiä metritavarana mm. lakanoihin kiinnitettäväksi. Lakanapitsit olivat aiempaa karkeampaa laatua, jotta ne kestäisivät paremmin kulutusta. Laadultaan karkeampien pitsien valmistus ei kuitenkaan ollut taloudellisesti yhtä kannattavaa kuin hienojen pitsien valmistus. (Nurmi-Nielsen 1999, 9.) Kaupungin hienostorouvat kuitenkin kokivat kunnia-asiakseen tilata köyhiltä nyp-

lääjiltä pitsejä ja aktiivisimmat heistä toimittivat pitsejä myyntiin muualle maahan (Heino 2002, 193; Nurmi-Nielsen 1999, 10).

Kotiteollisuusnäyttelyjä pidettiin vuosina 1866 Tukholmassa, 1875 Helsingissä ja 1882 Moskovassa. Näihin näyttelyihin osallistuneita raumalaisia pitsinnyplääjiä palkittiin ja pitsin alavereisestä tilasta huolimatta raumanpitsin maine kiiri Pietariin tsaarin palatsiin asti. Silloinen tsaaritar Dagmar ihastui raumalaisiin pitseihin ja tilasi 1868 huomattavan määrän erilaisia pitsejä raumalaisilta nyplääjiltä. (Heino 2002, 69; Lindholm 1947, 40; Lähteenoja 1939, 256; Nurmi-Nielsen 1999, 10; Virrankoski 1994, 207.)

1800-luvun jälkipuoliskolla pidettyjen kotiteollisuusnäyttelyiden tuomasta näkyvyydestä huolimatta seuraavat konkreettiset toimet alan parantamiseksi tapahtuivat vasta 1900-luvun alkuvuosina. Tämä sai alkunsa, kun porvoolainen arkkitehtiylöppilas Carl Frankenhaeuser oli 1901 vierailulla Raumalla kirkon tutkimustöiden vuoksi. Frankenhaeuser oli matkalla arkkitehti Armas Lindgrenin kanssa ja molemmat miehet innostuivat myös pitseistä. Palattuaan kotiinsa Porvooseen Frankenhaeuser kertoi näkemästään äidilleen Thella (Theresia) Frankenhaeuserille ja yhdessä he ryhtyivät välittömiin toimenpiteisiin hiipuvan ammattialan elvyttämiseksi. Jo samana vuonna Taideteollisuusyhdistys myönsi arkkitehti Frankenhaeuserille apurahan, jolla ostettiin hienoa ulkomaista nypläyslankaa ja uusia pitsimalleja. Vuonna 1906 esiteltiin raumanpitsejä Kuopion kotiteollisuusnäyttelyssä ja vuoteen 1910 mennessä olivat raumanpitsit olleet näytteillä useassa eri näyttelyssä, mm. 1907 Helsingissä Ateneumissa. Mallistoa nykyaikaistettiin ja palattiin pelkän metritavaran tekemisestä takaisin kappaletavaran tekemiseen. Metritavaran tekemistä tosin jatkettiin, mutta malleihin alettiin suunnitella kulmia aiemman rypytetyn tai taitetun kulman sijaan. Thella Frankenhaeuserin toimet jatkuivat aina vuoteen 1918 asti, jonka jälkeen mm. pitsien välitysmyynti siirtyi Kotiteollisuus O.Y. Pirtin hoidettavaksi. Thella Frankenhaeuserin sinnikkäällä toiminnalla järjestettiin ensimmäinen pitsikurssi keväällä 1908 ja toinen seuraavana lukuvuotena. Kurssit rahoitettiin kaupungin varoin. Vuoden 1901 tilanteesta nyplääjien määrä oli kasvanut 21:stä 50:neen jo vuoteen 1907 mennessä ja vuonna 1917 laskettiin oleva jopa 80 nyplääjää. (Heino 2002, 70–72; Honka-Hallila 2012, 98–99, 106–109; Jalonen & Palo & Sallinen & Siltavuori-Ilmer & Säteri 2005, 10; Nurmi-Nielsen 1999, 13; Virrankoski 1994, 208–209.)

6.2 Pitsi kotiteollisuustuotteena

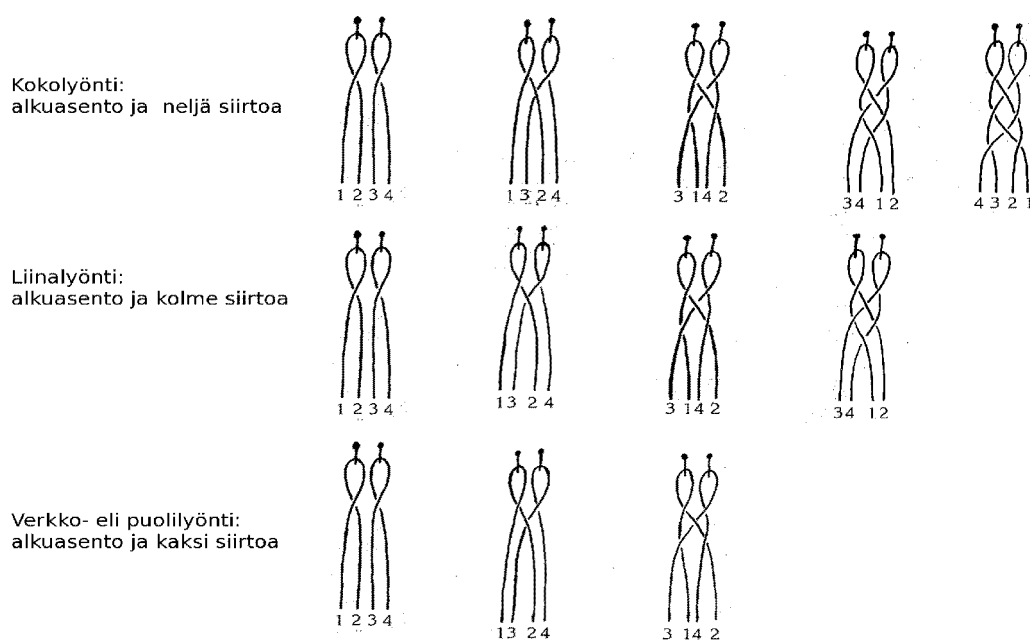
Ansiokotiteollisuuden aloihin laskettiin pitkälti sellaisia käsityöläisaloja, jotka olivat vanhaan olleet ammattikuntasäädösten ulkopuolella. Ominaista ansiokotiteollisuudelle oli sen kausiluontoisuus ja tuotteiden tekijät, jotka pääasiassa olivat maaseudun väestöä muutamia kaupunkialueita lukuun ottamatta. Erityisesti kaupunkialueilla ansiokotiteollinen työskentely oli nimenomaan naisille merkityksellinen ansion lähde sen ammattikunnista vapaan luonteensa ansiosta. Kausiluontoisen työskentelystä teki maataloustöiden kausiluontoisuus, joka maaseudulla toimi ensisijaisena tulonlähteenä ja jonka täytteeksi ansiokotiteollisuus kehittyi. Kaupunkioloissa ansiokotiteollisuus kehittyi jopa päätoimiseksi ansion lähteeksi. Ansiokotiteollisuuden tarpeellisuutta erityisesti katovuosina ja pula-aikana pidettiin sikäli merkityksellisenä, että alaa tuettiin valtiovallan toimesta ja näin kansalaisten katsottiin voivan auttaa itse itseään omalta paikkakunnaltaan käsin sen sijaan, että näille oltaisiin myönnetty köyhäinapua. Esiteollisena aikana ja toisaalta toisen maailmansodan jälkeisenä pula-aikana ansiokotiteollisuuden puolesta laadittiin erilaisia laadun- ja työtehokkuuden parannusohjelmia, jotta yritteliäät kansalaiset pystyisivät saamaan käsityöllisellä toiminnallaan paremmat tulot. (Ylönen 2003, 18–24.)

Kotiteollisena tuotteena raumanpitsi on aina ollut tekijälleen pienituloista ja aikaa vievää työtä. Toisaalta pitsin valmistuksen aloittaminen ei ole vaatinut mittavaa taloudellista alkupääomaa, eikä erillistä työtilaa ole tarvittu, jolloin vaatimattomistakin oloista ponnistava tekijä on voinut ryhtyä ansaitsemaan pitsiä valmistamalla. Talousseuran, Frankenhaeusereiden ja Kotiteollisuus O.Y. Pirtin toimista huolimatta ei raumalainen pitsinvalmistus elpynyt samalle kotiteolliselle asteelle kuin se oli ollut ennen 1840-lukua. 1900-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä alkaneen kurssitoiminnan ansiosta nypläystaito ei kuitenkaan kadonnut. Alan uudet taitajat kuitenkin omaksuivat nypläyksen pääasiassa harrastusmuotona tai sivutuloisena työnä sen sijaan, että he olisivat ryhtyneet päätoimisiksi pitsinnyplääjiksi. Joitakin poikkeuksia oli, sillä Kotiteollisuus O.Y. Pirtillä raportoidaan olleen 1921 noin 80 ”vakituista” nyplääjää. Joskaan raportista ei käy ilmi oliko nypläys heille sivuluontoinen vai pääluontoinen toimi. (Virrankoski 1994, 208–210.)

6.3 Nyplätyn pitsin rakenne, tekniikka, työvälineet ja materiaalit

”Pitsi on kankaan läpinäkyvä koriste, joka on tehty kankaasta erillisenä joko *ompelemalla* tai *nypläämällä*” kirjoittaa Linnove (1947, 11) väitöskirjassaan. Pitsejä on kuitenkin monilla muillakin eri tavoilla toteutettuja. Käsini tehtyjä pitsejä ryhmitetään niin sanottujen aitopitsien ja verkkopitsien (filét) ryhmiin. Aitopitsejä ovat virkaten, neuloen, ommellen, nypläten, palmikoiden ja solmien tehdyt pitsit sekä koneellisesti tehty koristeellinen lankatyö (Lindholm 1947, 11). Verkkopitsi on myös käsini tekemällä valmistettu pitsi. Pääpiirteissään verkkopitsi käsittää verkon kutomisen, jonka jälkeen valmiiseen verkkoon kudotaan koristeelliset kuviot (Lindholm 1947, 67–73).

Nyplätty pitsi valmistetaan siirtelemällä nypylöitä, joihin nypläyslanka on kierretty, toinen toisensa yli tai ali. Käytännössä kaikki kuviot ja muodot saadaan aikaan kahdella erilaisella siirrolla, joita ovat ristiinlyönti ja kierto. Näitä yhdistelemällä saadaan kolme eri peruslyöntiä, joita puolestaan ovat puolilyönti, liinalyönti ja kokolyönti. (Fagerlin & Hultström & Malmberg 1990, 55.) Edellä kuvaillut peruslyönnit ovat havainnollistettuina kuvassa 2.

Kuva 2. Nypläyksessä käytetyt siirrot: kokolyönti, liinalyönti ja verkko- eli puolilyönti.

Kuva Nyplääjät ry:n Perusmallit (1984) mallikirjan mukaan.

Nyplättyjen pitsien neljä perustyyppiä ovat palmikkopitsi, mantelipitsi, liinapohjapitsi sekä verkkopohjapitsi. Palmikkopitsi on Fagerlin ym. (1990) mukaan kehittynyt neljän langan palmikoinnista ja on nyplätyistä pitseistä alkuperäisintä tyyppiä. Palmikkopitsi oli tyypillinen Italian ja Flanderin 1500- ja 1600-lukujen pitsi ja se saatettiin nyplätä valkoisista, värillisistä tai kultalangoista. Mantelipitsi nyplätään palmikoimalla ja tiheillä liinalyönneillä ns. manteleita, joiden avulla saadaan muotoiltua neliöitä, lehtimäisiä muotoja tai kuvioita. Mantelipitsi oli luonteenomaista 1600-luvun Genovan pitsille sekä 1800-luvun suosituille Maltan pitsille. Liinapohjapitsi rakentuu pinnoista, joissa langat kohtaavat toisensa kohtisuorasti ja tiheä pohja muistuttaa kangasta. Tämä tyyppi on yleinen vanhempien hollantilaisten pitsien joukossa. Mallikuviot muodostuvat litteistä, kapeista nauhoista. Neljättä tyyppiä edustavassa verkkopohjapitsissä on ohuet verkkomaiset pohjat, jotka yhdistävät eri kuvio-osat toisiinsa. Tämä tyyppi kehittyi jo 1600-luvun alussa ja koki kukoistuskautensa 1700-luvulla Ranskassa ja Flanderissa. Tällä pitsityypillä oli erittäin suuri vaikutus koko Euroopan pitsinnypläykseen ja siitä tuli myös ruotsalaisten vadstenanpitsien ja suomalaisten raumanpitsien esikuva. Verkkopohjapitsiä ei pidä sekoittaa tyllipohjapitsiin, joka on puolilyönneillä tehty tekninen muunnos. Näistä neljästä pitsin perustyyppistä on monia muunnoksia sekä ns. siirtymämuotoja eri ryhmien välillä. (Fagerlin & Hulterström & Malmberg 1990, 11–15.) 1800-luvulla ilmestyi markkinoille myös koneellisesti valmistettuja pitsejä.

Pitsi valmistetaan edelleen samoin metodein ja pääosin samoin työvälinein kuin se on tehty 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella. Varsinaisena nypläysalustana on Suomessa käytetty useitakin erilaisia malleja. Linnoven mukaan (1947, 316) näitä ovat olleet kekka eli nyytinkirukki, nyytinkipatja, pitsityyny, kötsikkä, pitsipylysy sekä nypläystyyny. Näillä alustoilla on voitu valmistaa eri levyisiä nauhamaisia pitsejä. Nykyisin Suomessa nypläysalustana käytetään myös niin sanottua limppua, jonka avulla voidaan edellä mainituista poiketen valmistaa pieniä kokonaan pitsistä muodostuvia liinoja (Lindfors 1947, 21).

Raumalaismallinen nypläystyyny on kangaspäällysteinen puolipyöreä tyyny, jonka takaosassa on pienten työvälineiden säilyttämistä varten pieni ulosvedettävä laatikko. Laatikon ansiosta tyynyn asento on hiukan viisto, mikä on eduksi mm. työskentelyn aikana tapahtuvan lankojen kiristämisen yhteydessä. (Lindfors 1947, 21.) Tyynyssä on laatikon kohdalla nelikulmainen

aukko, johon on upotettu nastojen varassa pyörivä rulla. Rullan toisessa päässä on hammasratas ja tähän soveltuva haka pitää rullan liikkumattomana (Linnove 1947, 325).

Nypläystyynyn rullaan kiinnitetään reiällinen kaava, jonka reiät vastaavat pitsiin tarvittavien neulojen paikkoja. Neulojen paikat puolestaan määräävät pitsiin syntyvän kuvion muodon. Tätä mynsteriksi kutsuttua kaavaa ei kuitenkaan ole välttämätöntä käyttää. On oletettu, että varhaisimmat nypläykset on melko varmasti tehty ilman mynsteriä ja toisaalta esimerkiksi Karjalassa ja Suomenlahden saaristossa ei mynsteriä ole otettu lainkaan käyttöön. (Linnove 1947, 335.) Mynsteri on voitu valmistaa mitä erilaisimmista materiaaleista. Se on voinut olla lampaannahasta, tuohesta, pahvista tai pergamentista (Fagerlin & Hulterström & Malmberg 1990, 33; Linnove 1947, 336).

Nypläyksessä käytettävät neulat ovat yleensä tavallisia lasipäisiä ruostumattomia nuppineuloja. Neulojen tulee olla mahdollisimman jäykkiä, jotta ne eivät taivu työskentelyn aikana. Mikäli pitsimalli on tiheä ja se tehdään ohuesta langasta, tulee neulojen olla metallipäisiä ja pieniä. Hyvä apuväline neulojen poistamiseen on pieni nyplääjän sorkkarauta, joka on hyödyllinen etenkin kantaansa myöten työhön uponneiden neulojen poistamisessa. (Lindfors 1947, 25.)

Perinteinen raumalainen nyplätty pitsi valmistetaan ohuesta langasta, joka yleisimmin on ollut pellavaa. Nypläyslankana on saatettu käyttää myös puuvillaa, silkkiä ja villaa. Pellavalanka on ollut pääasiassa valkaisuamatonta, mutta myös valkaistua lankaa on käytetty. Käytetyt langat olivat sekä kotikehrättyjä että teollisesti kehrättyjä, mutta yleisimmin kotikehrätyistä langoista nyplättiin vain arkipitsejä, koska nämä langat olivat luonnostaan karkeampia ja paksumpia. (Linnove 1947, 316.) Arkipitsit saatettiin nyplätä myös helmilangasta, koska helmilangasta tehty pitsi kesti hyvänä runsaasti pesua ja kulutusta kokevissa tekstiileissä. Hienoimmat ja ohuimmat pitsit tehtiin teollisesti kehrätyistä langoista (Linnove 1947, 316). Eri-tyyseen juhlatyöhön pitseihin saatettiin käyttää silkkiä, kuten esimerkiksi erääseen Aleksanteri III puolison Maria Fedorovnan vuonna 1870 tilaamaan pitsiin käytettiin (Nurmi-Nielsen 1999, 10).

Nypläyslanka kierretään keränpohjille, jotka ovat yleisimmin puusta valmistettuja noin 10 senttimetrin pituisia kapuloita. Näitä kapuloita kutsutaan nimillä papelo, kalikka, nypylä ja nappula riippuen kielialueesta. Raumalla tätä keränpohjaa kutsutaan nypyläksi. Nypylä on muotoiltu siten, että kappaleen toisessa päässä on pieni nuppu ja sen alapuolella parin senttimetrin pituinen kapea kaula. Toinen pää on paksumpi, pallon tai päärynän muotoinen. Paksumpi pää toimii kädensijana sekä vapaana ollessaan langan painona. Ohueen päähän, niin sanottuun kaulaosaan, kierretään lanka. Alkuun pääsee noin 20 kappaleella nypylöitä, mutta noin 100–150 kappaleen ”alkupääoma” nypylöitä on erittäin suositeltavaa. (Fagerlin & Hultström & Malmberg 1990, 23; Linnove 1947, 330.)

Nypläyslanka voidaan kiertää nypylöille käsin tai joko puolausrukkia käyttämällä tai tavallista polkurukkia käyttämällä erityisen trotto -nimisen apuvälineen kanssa (Linnove 1963, 23). Troton toinen pää asennetaan rukin lyhtyyn kiinni, nypylän paksumpi pää asennetaan troton pesään ja nypylän toinen pää on puolaajan käsissä (Linnove 1947, 314).

Tyynyä joudutaan toisinaan kuljettamaan paikasta toiseen ja nykyisin ohjeistetaankin kuljetuksen ajaksi kiinnittämään työssä olevat nypylät erityisen nypylänauhan avulla. Tällä toimenpiteellä saadaan estettyä nypylöiden keskinäinen sekoittuminen ja työtä on helpompi ja nopeampi jatkaa. (Fagerlin & Hultström & Malmberg 1990, 25.) Entisaikoina ei kuitenkaan näin toimittu, vaan nypylät roikkuivat vapaasti myös kuljetuksen aikana. Myös toinen nykyisin suositeltava tarvike, jota 1900-luvun alussa ei ole ollut, on nypläystyynyn kantokassi tai suojaussi. Aiemmin tyyny saatettiin kääristä esimerkiksi pyyhkeeseen kuljetuksen ajaksi. (Nummela 1995.)

7 BIINUA KOSKEVA AINEISTO

Tässä luvussa käsiteltävänä olevaa aineistoa on ollut mahdotonta luetteloida tärkeys- tai arvojärjestykseen, koska kaikki saatavilla oleva aineisto on ollut omalla osuudellaan merkityksellisiä. Aineiston esittelyjärjestys on rakennettu teemoittain aloittaen perusasioista siirtyen asia kerrallaan yksityisempiin tietoihin tavoitteena luoda aineistosta kattava kokonaiskuva. Aineistojen kronologinen järjestys on myös pyritty huomioimaan.

7.1 Arkistot

Tutkimuksen kohteena olevana aikakautena kirkonkirjoihin merkittiin muitakin, kuin kirkollisia tietoja ihmisen elämän ajalta. Vanhin tutkielmaani koskeva kirkonkirjan taulu alkaa vuodesta 1834 päättyen vuoteen 1843 ja uusin taulu sijoittuu aikavälille 1952–1965. Taulut kertovat syntymä- ja kuolinpäivän lisäksi tietoja konfirmaatiosta, siviilisäädystä, avioliittoon kuuluttamisesta, avioliittoon vihkimiset, kenen kanssa avioliitto on solmittu, entiset sukunimet, syntyneiden lasten tiedot, myös mahdollisten aviottomien lasten osalta, käytyjen ehtoollisten määrän, lukusilla käymisestä, koulunkäynnistä, ammatin (etenkin miesten osalta), tietoja miesten asevelvollisuudesta, lukutaidosta, äidinkielestä, rokotuksista, mahdolliset muuttamiset kaupungista toiseen, sekä kuolinsyyn ja hautauspäivän.

Biinun osalta kirkonkirjat kertovat seuraavaa: Johanna Sabina Lundström syntyi Raumalla yhdeksänlapsisen perheen neljäntenä lapsena 24. päivänä lokakuuta 1868 ja kuoli naimattomana 1. päivänä huhtikuuta 1952 Raumalla 83 vuoden ikäisenä. Biinun isä oli Laitilasta kotoisin oleva Samuel Fredrik Lundström ja äiti oli raumalainen Amanda Johanna Lundström, omaa sukuaan Ramstedt. Biinulla oli kolme veljeä ja viisi sisarta. Tarkemmat tiedot sisaruksista ja vanhemmista löytyvät luvusta 8.1 sekä perheentaulusta liitteestä 3. Kirkonkirjoissa

Biinu mainitaan lukutaitoiseksi, äidinkielestä ei kuitenkaan ole mainintaa ja hänet on ilmoitettu rokotuksen saaneeksi. Biinu oli käynyt rippikoulun, hänet oli konfirmoitu ja hän kävi elämänsä aikana ahkerasti ehtoollisilla. Lisäksi hän oli ripittäytynyt salavuoteudesta 1888. Vuosina 1952–1965 Rauman kaupunkiseurakunnassa kuolleiden taulussa Biinun ammatiksi on ilmoitettu pitsinnyplääjä. Kuoleman syyksi on ilmoitettu vanhuuden heikkous.

Ripittäytyminen salavuoteudesta kertoo, että Biinulla oli avioliiton ulkopuolella syntynyt tytär. Tyttären olemassaolosta on tiedetty vain vähän. Tyttären merkitys tutkimusaineistossa on kuitenkin huomattava, minkä vuoksi otan tässä yhteydessä esille myös häntä koskevat kirkonkirjoissa ilmenevät tiedot. Vuosien 1888–1897 taulussa on merkintä 29. elokuuta 1888 syntyneestä lapsesta, jonka nimeksi taulussa on merkitty Hanna Johanna Lundström. Myöhemmissä tauluissa lapsen nimeksi on merkitty Anna Johanna Lundström. Anna-nimi on myös kaikissa muissa myöhemmissä yhteyksissä, joten Hanna-nimeä voitaneen pitää virheellisenä merkintänä. Anna suomensi sukunimensä 1906 ja uusi sukunimi oli Laaksovirta, kunnes hän meni 18-vuotiaana naimisiin 31-vuotiaan vaasalaislähtöisen Herman Frelanderin kanssa saman vuoden joulukuussa. Avioliittoon kuulutuksen yhteydessä Annan ammatin ilmoitetaan olevan kauppa-apulainen ja Hermanin kirjansitoja. Vihkiminen ilmoitetaan tapahtuneen Lahdessa ja tammikuussa seuraavana vuonna Anna on muuttanut Helsinkiin. Helsingin pohjoisen ruotsinkielisen seurakunnan tietojen mukaan Frelanderit ovat asuneet Helsingissä vuoden verran ja heille on heti Lahteen muutettuaan maaliskuussa 1908 syntynyt esikoinen.

Rauman kaupunginarkistotietojen mukaan Biinu oli laatinut 1936 myyntisitoumuksen, jonka hän oli suullisesti antanut jo kuusi vuotta aiemmin, mutta varmuuden vuoksi oli halunnut kirjata tämän kirjalliseen muotoon läsnäolijoiden todistaessa. Myyntisitoumuksessa Biinu ilmaisee toiveensa kahden nyplästyynensä, lukuisien nypylöiden ja mynstereiden myymisestä käsityö museolle Helsinkiin 5000 markan summasta hänen kuolemansa jälkeen ja rahojen osoitettavan hänen ja hänen vanhempiansa haudan hoitamiseksi Rauman seurakunnalle.

Kansallisarkistosta ei löytynyt suoraan Biinua koskevaa aineistoa lainkaan, mutta Biinun diakonissaksi opiskelleen Aina-sisarta koskevassa arkistossa oli tietoja, joita voidaan pitää relevanttina seikkana koskien myös Biinua. Hakiessaan diakonissalaitokselle oppilaaksi, Ainan

tuli laatia kirjelmä siihenastisesta elämästään. Tämä ”Elämäni vaiheet” nimellä otsikoitu kirje päivämäärällä 1. syyskuuta 1904 sisältää kertomuksen vuodelta 1892, jolloin perheen isä menehtyi sairauteen. Isän menehtymisen jälkeen perheen äidillä ei ollut varaa pitää 12-vuotiasta Ainaa enempää koulussa, vaan Ainan tuli ryhtyä ansiotyöhön. Ansiotyö oli nypläystä, joka puolestaan puhuu kyseisen käsityöalan merkityksellisyydestä perheessä, sekä siitä kuinka tällaiseen ansiotyöhön oli helppo ryhtyä.

Maakunta-arkistosta ei ole löytynyt Biinusta mitään mainintaa. Etsin maakunta-arkistosta pääasiassa Biinun perunkirjoitusta sekä mahdollisia tietoja koulunkäynnistä; oppilaslistoja, arvosanoja, todistusjäljennöksiä jne. Herää kysymys oliko Biinun perunkirjoituksia edes tehty, vai onko vain niin ettei Rauman raastuvanoikeudelle ole toimitettu sille kuuluvaa kappaletta. Asiakirja-aineistojen käyttäjille laaditun Tiedonjyväsiä -oppaan (Narva 2002, 110) mukaan viranomaiset ovat kyllä valvoneet varakkaiden pesien selvityksiä, mutta ovat jättäneet vähävaraiset ja varattomat rauhaan. Sikälikin Biinu oli tyypillinen ammattikuntansa edustaja, ettei hänellä ollut varallisuutta kuin välttämättömiin arjen tarpeisiin, eikä siten viranomaiset ole oppaan perusteella olleet kiinnostuneita Biinun toimittamatta jääneestä tai tekemättä jääneestä perunkirjoituksesta. Sen lisäksi, ettei perunkirjoitusta löytynyt, oli arkistotiedoissa puutteita myös koulunkäyntiä koskevien tietojen osalta. Koulun arkistotietojen puuttuessa voitaneen tukeutua Rauman Lehdessä 9.6.1883 julkaistuun tietoon, jossa kerrotaan että ”*Kansakoulun vuositukinnosta t. k. 1 p:nä laskettiin päästötodistuksilla koulusta seuraavat oppilaat: suomalaisesta koulusta ... Johanna Sabina Lundström...*”.

Vuonna 1929 sattui Biinun vuokranantajan ja samassa kaupungissa asuneen talonomistaja Niemisen välillä tapahtumaketju, jota päädyttiin selvittämään kaupungin raastuvanoikeuteen asti. Biinu oli asiassa todistajana ja toisena todistajana oli tapahtuman aikaan samassa talossa asunut itsellisen vaimo Aina Polttila. Asian käsittelystä on säilynyt seikkaperäisesti tapahtumakulun selvittävä ote Rauman kaupungin raastuvanoikeuden pöytäkirjasta, jossa myös todistajalausunnot ovat merkittävässä roolissaan. Asiankulku ei sinänsä koske suoraan Biinua, mutta mielenkiintoiseksi pöytäkirjan tekee se, kuinka tässä on seikkaperäisesti selvitetty tietyn toukokuisen aamun tapahtumia vuodelta 1929, jonka tapahtumissa on Biinukin ollut läsnä, ja kuinka todistajien pätevyyttä toimia todistajina määriteltiin kunniallisen kansalaisen

ominaisuudella. Tässä yhteydessä Biinu on tituleerattu itsellisnaiseksi. Pöytäkirja on yksityisomistuksessa.

Kaikkien edellä kuvailtujen aineistojen todenmukaisuutta ja aitoutta ei käsityskykyni mukaa ole aihetta epäillä. Suomalaisia kirkonkirjoja pidetään yhtenä luotettavimmista väestön luetteloinnissa käytetyistä aineistoista kautta aikojen. Arkistomateriaalin osalta voitaneen omakätistä allekirjoitusta ja todistajien läsnäoloa pitää riittävänä vakuutena aineiston autenttisuudesta. Myös Aina-sisaren omakätisesti kirjoittamassa kirjeessä mainitut perheenjäsenet ja tapahtuma-ajat täsmäävät jo entuudestaan tiedossani olleisiin tietoihin, jolloin tätäkin tiedonlähdettä voidaan pitää autenttisena.

7.2 Kirjeet ja postikortit

Aineistonkeruutyön aloitin 22 kirjeestä, jotka ovat Biinun tyttären Anna Frelanderin kirjoittamia. Kirjeet ovat pääasiassa osoitettu Hilma Lainiolle, mutta seassa on myös hänen pojalleen Oiva Lainiolle sekä Oivan pojalle Virmo Lainiolle osoitettuja kirjeitä. Hilma Lainio oli naimisissa Vihtori Lainion kanssa ja he olivat Biinun pitkäaikaisia vuokranantajia osoitteessa Luostarinkatu 7, silloisen Rauman kaupungin itäisimmässä kaupunginosassa. Kirjeet ovat yksityisomistuksessa.

Vanhin kirjeistä on päivätty lokakuulle 1929 ja viimeisin helmikuulle 1949. Lisäksi mukana oli muutama päiväämätön kirje. Kirjeet sisältävät pääasiassa mainintoja kirjoittajan lasten tekemisistä, omista työ- ja kotikiireistä, kiitoksia lähetetyistä ruoka- ja tavarapaketeista ja Raumalle tehtyjen matkojen muisteluista. Toisinaan pyydetään myös lainopillista neuvoa ja tukeudutaan viisaampaan. Kirjeissä kerrotaan myös millainen Biinu on luonteeltaan ja tavoiltaan, toisaalta kerrotaan tai kysellään Biinun vointia.

Loppuvuodesta 1946 Annan lähettämät useat kirjeet sisältävät runsaasti tietoa Biinusta ja siitä, kuinka Anna pyytää apua Hilmalta äitinsä muuttamisessa luokseen Turkuun. Tämän jälkeen Annan kirjeissä Hilmalle onkin runsaasti kertomuksia Biinusta ajalta, jolloin Biinu asui tyttärensä luona, kunnes kirjeet äkisti saavat toisenlaisen luonteen. Anna-tyttären sairastuttua vakavasti alkuvuodesta 1949, joutuu tämä toimittamaan äitinsä takaisin Raumalle. Biinu ei kuitenkaan palaa takaisin Lainioilla olevaan kamariinsa, vaan hänelle järjestettiin hoitopaikka Raumalla Uuden-Lahden kunnalliskotiin. Viimeinen Annan Hilmalle kirjoittama kirje on päivätty helmikuussa 1949.

Toinen merkittävä kirjallinen yksityisaineisto on kokoelma postikortteja, joita aineistossa on 155 kappaletta. Vanhimmassa postikortissa toivotetaan hyvää joulua vuodelle 1904 ja viimeisin kortti on päivätty maaliskuussa 1921. Kokoelma sisältää myös päiväämättömiä kortteja ja sellaisia kortteja, joiden postileima on lukukelvoton. Suoraan Biinulle osoitettuja kortteja kokoelmassa on 149 kappaletta, osin Biinulle ja jollekin toiselle vastaanottajalle on kolme kappaletta ja kokonaan jollekin toiselle osoitettuja korttia on kolme kappaletta.

Suuri osa korteista on onnittelukortteja syntymäpäivien ja nimipäivien tiimoilta sekä joulun ja uuden vuoden toivotuksia. Joukossa on merkittävä määrä myös pieniksi kirjeiksi kirjoitettuja kortteja, joissa käydään läpi viimeisimmät tärkeimmät kuulumiset. Monet näistä korteista ovat pienellä käsialalla täyteen kirjoitettuja ja tekstiä löytyy myös kortin kuvapuolelta. Näitä jopa pieniksi kirjeiksi kutsuttavia täyteen kirjoitettuja kortteja lähettivät Biinulle pääasiassa hänen tyttärensä Anna sekä diakonissasisarensa Aina.

Aineistonkeruutyön loppuvaiheilla löytyi Aino Linnoven arkistokokoelmasta kahdeksan Biinun itsensä kirjoittamaa kirjettä maisteri Linnovelle sekä vastaus Kansallismuseon tiedusteluun raumanpitseistä. Kansallismuseon tiedustelu on vuodelta 1914, kirjeet ajoittuvat vuosille 1935–45 ja ovat pääasiassa vastauksia maisterin tekemille tiedusteluille pitsin valmistamisen tekniikasta ja maisterin tilaamien mallipitsien toimitustilanteesta. Myös iäkkään nyplääjän terveydentila tulee joissakin kirjeissä ilmi. Muita Biinun itsensä kirjoittamia kirjeitä tai postikortteja ei aineistokokoelmissa ollut. Myöskään vastakirjeitä Anna-tyttären kirjoittamiin kir-

jeisiin en ole saanut käsiini, jolloin jää vain arvailujen varaan mitä Hilma ja Vihtori Lainio ovat Anna Frelanderille vastanneet.

Kaikki kirjeet ja postikortit ovat alkuperäiskappaleita, käsin kirjoitettuja ja ajoitettavissa Biinun elinaikaan, ja siten näitä voidaan pitää autenttisina, primäärisinä sekä henkilökohtaisina tiedonlähteinä Biinun elämästä.

7.3 Kirjallisuus ja lehtikirjoitukset

Kirjallisuudessa ja lehtileikkeissä Biinua pääasiassa kuvataan kohteliaan etäältä, kunnioittavasti sekä ylistäen hänen vaatimattomuuttaan ja pyyteetöntä työtään raumanpitsin parissa. Eräissä teksteissä käsitellään nyplääjien huonoa palkkausta ja yli kymmentuntisia työpäiviä. Näissä teksteissä ilmenee selkeä huoli sekä nyplääjien elintasosta että nypläyksen tulevaisuudesta käsityöllisenä elinkeinona.

Suoraan Biinua käsittelevä kirjallisuus ja lehtikirjoitukset ajoittuvat pääasiassa 1920-luvun alusta 1930-luvun loppuun. 1930-luvun lopussa erityispaino on vuodessa 1938, jolloin Biinu täytti 70 vuotta ja hänestä kirjoitettiin useassa lehdessä onnittelumuotoisia tekstejä. Onnittelutekstejä ei kuitenkaan kirjoitettu hänen täyttäessään 80 vuotta. Syytä kirjoittamatta jättämiseen voidaan vain arvailla. Liekö toisen maailmansodan jälkeisten pulavuosien rajallinen mahdollisuus tuottaa kansantalouden kannalta epäolennaisia hyödykkeitä, vaiko mestarinyplääjän huono kunto? Vuonna 1947 julkaistua Linnoven väitöskirjaa lukuun ottamatta, Biinusta ei ole julkaistuja tekstejä kuin vasta hänen kuoltuaan vuonna 1952 ja toisaalta useampi vuosikymmen myöhemmin, kun mestarinyplääjää on muisteltu lehdissä.

Kirjallisuutta, jossa käsitellään jollakin tavoin Biinua, on käytännössä kahta laatua: paikallishistoria- ja pitsikirjallisuus. Lehtikirjoitukset ovat ilmestyneet kotiteollisuusalan aikakauslehdissä sekä raumalaisissa sanomalehdissä. Nämä kirjallisuus- ja lehtikirjoituslähteet määrit-

telen sekundäärlähteiksi ja lähteiksi, jotka käsittelevät tutkittavaa henkilöä etäältä ja virallisesta näkökulmasta – joskin varsin informatiivisella tavalla.

7.4 Thella (Theresia) Frankenhaeuser

Thella Frankenhaeuser (1853–1931) oli porvoolais-helsinkiläinen kulttuurivaikuttaja, joka ei ainoastaan tukenut oman kotiseutunsa kulttuurintekijöitä, vaan toimi tärkeänä mesenaattina mm. raumalaiselle pitsinnypläystyölle. Rouva Frankenhaeuserin arkkitehtipoika Carl Frankenhaeuser oli työmatkalla Raumalla kesällä 1901 ja näki paikallisen käsityöllisen kotiteollisuusalan heikon tilan. Kotiuduttuaan matkaltaan, kertoi Carl näkemästään äidilleen, joka puolestaan tarttui toimeen parantaakseen nyplääjien työoloja, palkkaa ja pitsin menekkiä. (Palo & Nurmi-Nielsen 1992, 13; Nurmi-Nielsen 1999, 13.) Rouva Frankenhaeuserin toimet raumanpitsin hyväksi olivat niin merkittävät, että hänen aikanaan nypläyksen tila oli Raumalla parempi kuin Vadstenan kaupungissa Ruotsissa, jossa nypläystaito oli huomattavasti vanhempaa perua kuin Raumalla (Kuoppamäki 1931, 8). Rouva Frankenhaeuserin toimet vaikuttivat raumanpitsiä parantavasti liki kahden vuosikymmenen ajan, kunnes pitsien välitystoimi siirtyi Helsingistä käsin toimineen Kotiteollisuus O.Y. Pirtin hoidettavaksi vuoden 1918 aikana (Palo & Nurmi-Nielsen 1992, 13). Asiaan viittaa myös rouva Frankenhaeuserin Biinulle kirjoittama kortti, joka on päivätty 21. joulukuuta 1918. Kortissa hän kirjoittaa mm., ettei suinkaan ole unohtanut Biinua, vaikka Pirtti O.Y. tekeekin nykyään pitsiostot.

7.5 Kotiteollisuus O.Y. Pirtti

Vuonna 1911 perustettiin Helsinkiin kotiteollisuustuotteiden myymälä Kotiteollisuus O.Y. Pirtti. Pirtti toimi tärkeänä pitsien toimittajana ja myyjänä sen jälkeen, kun rouva Frankenhaeuser luopui pitsienvälitystoiminnasta. Biinu toimi edelleen yhteyshenkilönä Raumalla ja hän toimitti Pirtille omien pitsiensä lisäksi myös muiden raumalaisten nyplääjien valmistamia

tuotteita. Asiaa todentaa viisi Biinun laatimaa laskua toimitetuista pitseistä Pirtille sekä kaksi Pirtiltä saatua pitsien välitystä koskevaa laskelmaa ja kaksi tiedonantoa. Kaikki edellä mainitut asiakirjat ovat vuosilta 1919–1925. 25. helmikuuta 1919 päivätyssä kirjelmässä Pirtti ilmoittaa lähettäneensä Biinulle 2000 silloisen Suomen markan arvoisen vekselin ja pyynnön ostaa pitsejä niin paljon kuin on mahdollista saada ostettua. Asian laittaa vahvistaa myös Pirtin 10-vuotisjuhla-julkaisussa naiskotiteollisuuden tarkastaja Anna Henrikssonin kirjoittama tieto, että ”nykyään on Pirtillä noin 80 pitsinnyplääjää Raumalla, jotka vuosittain saavat melkomäärän pitsejä valmistetuksi” (Käsateollisuus 1921 nro 5, 55).

Pirtin toiminta ei ollut ainoastaan tuotteiden myyntitoimintaa, vaan Pirtti ylläpiti eri osissa maata myös kotiteollisuuden neuvoja, työpajoja eri alojen kurssseja. Edellä mainitussa juhla-julkaisussa kotiteollisuustarkastaja Lauri Kuoppamäki kirjoittaa Pirtin järjestäneen yhteistyössä kotiteollisuustarkastustoimiston kanssa nypläyskurssseja Raumalla (Käsateollisuus 1921 nro 5, 52). Julkaisu ei ilmaise tarkempia tietoja kurssien ajankohdista, kurssien vuotuisista määristä tai kurssilla toimineita opettajia muutoin, kuin että ajallisesti kurssit ovat sijoittuneet vuoden 1913 jälkeen. Palo ja Nurmi-Nielsen puolestaan kirjoittavat ensimmäisen Pirtin toimesta järjestetyn pitsikurssin tapahtuneen vuonna 1919 (1992, 13).

Pirtin toiminnasta saatavilla oleva aineisto lähestyy Biinun elämää hänen ammattiaan koskevien seikkojen kautta koskien Biinua sekä suorasti että epäsuorasti. Laskujen osalta mainittakoon, etten saanut tutkittavakseni alkuperäiskappaleita. Aineiston antaneen henkilön suullisen tiedonannon mukaan voidaan kuitenkin todeta laskukopioiden olevan lähtöisin alkuperäisistä laskuista. Pirttiä koskeva aineisto on sikäli merkittävää tutkimuksen kannalta, että näistä tiedoista on ollut mahdollista ammentaa Biinun ammattiin liittyviä taloudellis-käytännöllisiä seikkoja.

7.6 Pitsikurssit, Alfred Kordelin

Maanviljelysneuvos Alfred Kordelin (1868–1917) oli raumalaislähtöinen merimiehen poika, joka toimi melko lyhyeksi jääneen elämänsä aikana kauppiana, maanviljelijänä, teollisuusmiehenä, laivanvarustajana sekä suurliikemiehenä. Kaikkien näiden toimiensa ansiosta Kordelin keräsi mittavan omaisuuden. Kordelin kuoli kuitenkin naimattomana ja vailla perillisiä. Kordelin oli elämänsä aikana laatinut useita testamentteja, joista viimeisimmäksi jäi 3. huhtikuuta 1917 yksityiskohtaisesti laadittu jälkisäädös. Kordelin testamenttasi valtaisan määrän varallisuuttaan monille yleishyödyllisille tahoille, mutta huomioi toisaalta hyvin spesifien aihepiirien kohteita. Tällainen oli mm. Raumalla toimiva pitsinnypläysperinne, jonka elvyttämiseksi, ylläpitämiseksi ja käsityövälineiden hankkimiseksi varattomille Kordelin oli testamentannut 100 000 markkaa. Varat osoitettiin Suomen Yleiselle Kotiteollisuusyhdistykselle, joka ryhtyikin toimenpiteisiin melko nopealla aikataululla. (Halila 1974; Hella 1998, 187.)

Ensimmäinen Kordelinin testamenttivarojen turvin Raumalla järjestetty pitsikurssi pantiin toimeen jo vuonna 1919. Pitsikurssin järjestäjinä olivat edellä mainitun kotiteollisuusyhdistyksen pitsitoimikunta, johon kuului mm. rouva Frankenhaeuser. Seuraavana vuonna alkoi kaksikymmentä vuotta kestänyt kausi, jolloin kurseja järjestettiin säännöllisesti kaksi kertaa vuodessa. Kurssit kestivät kerrallaan muutamia viikkoja ja ne pidettiin pääasiassa Palokunnan talon ja Vanhan Kansalaisopiston tiloissa. Opettajana kurseilla toimi mm. Biinu, mutta myös muiden nyplääjätaitureiden kerrotaan toimineen opettajina. (Hella 1998, 187.) Biinu toimi opettajana joillakin pitsikursseilla jo ennen Kordelinin testamenttivaroja. Kevätkaudella 1908 ja lukuvuonna 1908–09 mainitaan olleen pitsikurssit, joihin anottiin Rauman kaupunginvaltuustolta avustusta. Seuraavana lukuvuotena anottiin suurempaa summaa, joka kuitenkin jäi saamatta ja siten pitsikurssit siltä osin päättyivät. Vuosina 1912 ja 1913 Biinu piti Kuopiossa kaksi neljän kuukauden pituista pitsikurssia, kunnes seuraavat kurssit tietävästi olivat Kordelinin testamenttivarojen turvin Raumalla pidetyt kurssit. (Honka-Hallila 2012, 106.) Vaikka Alfred Kordelinia ja Biinua yhdistää raumalaislähtöisyyden ja saman syntymävuoden lisäksi kiinnostus pitsiin, ei heillä tietävästi ollut henkilökohtaisella tasolla mitään yhteistä tai yhdistävää seikkaa. Kordelinin merkitys Biinun elämässä ilmenee edellä mainittujen testamenttivarojen osittaisena kohdentamisena raumanpitsiin ja sitä kautta mm. työllistävänä vaikutuksena Biinulle.

7.7 Valokuvat ja elokuva-aineistot

Varhaisimmat valokuvat, joissa Biinu esiintyy, ovat 1900-luvun alkuvuosilta Biinun ollessa jo yli kolmenkymmenen, myöhäisimmät lienevät 1930-luvun lopulta. Suurin osa valokuvista on niin sanottuja sisäkuvia, joissa Biinu on asettautuneena nyplästyynyn ääreen. Monet näistä on valokuvattu hänen omassa huoneessaan Luostarinkadulla. Lisäksi on kuvia, joissa hänen kanssaan esiintyy joitakin hänen perheenjäseniään tai muita raumalaisia pitsinnyplääjiä. Valokuvissa esiintyvistä perheenjäsenistä on voitu varmasti tunnistaa Biinun äiti Amanda (os. Ramstedt), sisar Aina (myöh. Luvala) sekä tytär Anna Frelander perheineen. Joissakin otoksissa Biinun kanssa on edustettuna suvun naisia neljässä sukupolvessa: Biinu, Anna-tytär, Annan Svea-tytär sekä Svean tytär. Valokuvien alkuperäiskappaleita olen saanut nähtäväkseni Biinun vuokranantajien pojanpojan leskeltä, Biinun sisaren tyttären pojalta sekä Rauman museon arkistosta.

Vuonna 1938 tehtiin filmitallenne Rauman pitseistä. Lyhytelokuva on Kansatieteellinen Filmi Oy:n tuotantoa, jonka pääasiallisina puuhamiehinä toimivat mm. Kustaa Vilkuna ja Eino Mäkinen. Näitä lyhytelokuvia on uudelleenäänitetty 1970-luvulla ja sittemmin digitoitu 2000-luvulla. DVD-kooste ”Isien työt I” ilmestyi vuonna 2006 ja vuoteen 2012 mennessä koosteita on ilmestynyt viisi kappaletta. Yhdessä näistä digitoiduista filmitallenteista kuvataan ja kerrotaan pitsintekijöistä ja pitsistä seikkaperäisesti. Filmissä mm. kerrotaan millaista pitsintekijän elämä on ollut filmatisoinnin aikoihin ja millaista se on ollut entisinä aikoina. Filmissä esiintyy viisi nyplääjätaituria sekä alkeita opetteleva pieni tyttö. Yksi näistä viidestä taiturista on Lundströmin Biinu ja hänen työskentelyään kuvataan sekä ryhmätyötilanteessa että yksin. Alkuperäinen filmi on ilman ääniä ja selostus on tallennettu erikseen, joten nyplääjien keskinäisiä keskusteluja ei voida kuulla.

Vuonna 1995 on JN-Kulttuurivideot tuottanut lyhytelokuvan nimeltään ”Pitsiäidin perilliset”. Tässä lyhytelokuvassa on käytetty samaa Kansatieteellinen Filmi Oy:n taltioimaa materiaalia. Tätä täydentämään on tehty pitsintekijöiden henkilöhaastattelulla. Haastattelut ovat tallennettu Biinun kuoleman jälkeen, eikä haastateltavat henkilöt kerro tässä yhteydessä Biinusta mi-

tään. Pitsiäidin perilliset -taltioinnissa kuitenkin muistellaan entisaikojen toimintaa ja tässä suhteessa taltiointi on tutkielman kannalta käyttökelpoinen.

Kustaa Vilkun johtaman kansatieteellisen Isien työt -filmatisoinnin yhteydessä kerrotaan, että kaikki filmatisoinnit ovat myös tarkkaan valokuvien dokumentoituina. En kuitenkaan aineistonkeruuvaiheessa ole päässyt näiden valokuvien jäljille, joten etsintä asian tiimoilta jatkuu koottavaa näyttelyä ajatellen. Kaikki edellä kuvaillut aineistot visualisoivat tutkittavana olevan nyplääjän elämää ja täydentävät siten saatua kokonaiskuvaa sekä henkilönä että ammattinsa edustajana.

7.8 Aino Linnove

Aino Linnoven väitöskirjassa ”Suomalaisen pitsinnypläyksen kehitysvaiheita 1500-luvulta 1850-luvulle” vuodelta 1947 on lukuisia mainintoja, joissa kerrotaan Biinun raportoineen tutkijalle raumanpitsin valmistamisen käytänteistä. Tekstissään tutkija antaa lukijalle käsityksen siitä, että Biinu on ollut hänen eräs tärkeimmistä lähteistä, ellei suorastaan tärkein. Linnove on kirjoittanut myös raumanpitsiä ja nypläämistä koskevia lehtiartikkeleita, joissa huokuu tämä sama luottamus Biinua kohtaan. Pääasiassa käytössäni ollut Linnoven aineisto on ollut ns. virallisia painotuotteita. Tutkielmanteon loppuvaiheessa pääsin tutustumaan museoviraston käsikirjoitusarkistoon arkistoituun Linnoven arkistokokoelmaan. Tämä monipuolinen ja laaja kokoelma vahvistaa edellä kuvailemani luottamussuhteen tutkijan ja nyplääjän välillä.

Kansatieteellisessä filmissä ”Rauman pitsit” Aino Linnove toimi asiantuntijana. Silloinen neiti Aino Nissinen ei kuitenkaan selosta kyseistä lyhytelokuvaa, vaan on kaikesta päätellen antanut tiedonantoja aiheesta filmin tekijöille. Filmintekijöiden kanssa tehtyä yhteistyötä vahvistaa myös havainto siitä, että Linnove puolestaan on käyttänyt väitöskirjassaan sellaisia valokuvia, joista voidaan todeta näiden olevan peräisin filmatisoinnin yhteydessä otetuista valokuvista.

Linnoven ja Biinun henkilökohtaisista suhteista voi vain tehdä ylimalkaisia päätelmiä. Biinun Linnovelle kirjoittamista kirjeistä huokuu kunnioitus oppinutta maisteria kohtaan ja ne ovat luokiteltavissa ns. asiakirjeiksi sisällön laadun vuoksi. Kirjeet on kirjoitettu kirjakielellä, niissä käsitellyt asiat ovat puhtaasti ammatillisia eikä henkilökohtaisia asioita ole käsitelty terveydentilaa lukuun ottamatta lainkaan. Luultavasti iäkkään pitsinnyplääjän ja akateemista tutkimusta tekevän nuoren naisen keskinäinen suhde on ollut lämmin mutta kohteliaan etäinen. Linnoven teksteistä kuitenkin pystyy aistimaan Biinun auttavaista ja vaatimatonta luonnetta ja siksi pidän Linnoven tekstejä ja arkistomateriaalia tarkastelunarvoisina tutkielmani näkökulmasta.

7.9 Henkilöhaastattelut ja Rauman museon pitsihaastattelut

Kun ryhdyin käymään Biinua koskevaa aineistoa läpi vuodenvaihteessa 2007–2008, oli tiedossani haastateltavaksi soveltuvia henkilöitä vain yksi. Tämä henkilö on Biinun vuokranantajien Hilma ja Vihtori Lainion pojanpojan leski. Kyseessä oleva henkilö ei henkilökohtaisesti koskaan tavannut Biinua, mutta haastattelutietojen perusteella hänellä on kattavasti puolisoltaan ja tämän isovanhemmiltaan kuultua muistitietoa Biinusta. Tiedot perustuivat osin hänen hallussaan oleviin Anna-tyttären kirjoittamiin kirjeisiin sekä suulliseen muistitietoon. Tämä suullinen muistitieto koskee lähinnä Biinun arkea ja Biinun roolia vuokralaisena Lainion taloudessa. Vaikka nämä suulliset muistitiedot eivät ole primäärilähteestä, pidän niitä merkittävänä ja luotettavana tiedonantoina.

Marraskuussa 2009 julkaisin kahdessa raumalaisessa sanomalehdessä mielipidekirjoituspalsalla aineistopyynnön Biinusta. Kirjoituksessani pyysin ottamaan yhteyttä kaikenalaisen aineiston toivossa (liite 1). Aineistopyyntö tuotti kaksi yhteydenottoa, josta toinen oli Biinun sisaren tyttären pojalta ja toinen Biinun tyttären pojalta. Biinun sisaren sukulaisen haastattelutiedot olivat ymmärrettävästi melko suppeat, koska kyseessä on jo jossain määrin kaukainen sukulainen. Biinun tyttären pojan haastattelemisen toi täysin uutta tietoa Biinusta vain jonkin verran. Haastattelu kuitenkin antoi lisävahvistusta siihenastisille tiedoilleni. Vähäisestä uudesta tiedosta huolimatta pidän näitä tyttären pojan kanssa käytyjä haastattelukeskusteluja erityi-

sen arvokkaana siksi, että tyttären poika oli lapsena ollessaan henkilökohtaisesti ollut Biinun kanssa tekemisissä ja siten saatuja tietoja voidaan pitää primäärilähteen tiedonantoina.

Vuosina 1988–1990 Rauman museo teki nk. ”pitsihaastatteluja”. Nämä haastattelut ovat olleet osana museon ”pitsinnypläys Raumalla” projektia, jota varten haastateltiin kahtakymmentäkuutta henkilöä, joilla tuolloin on ollut merkittävä osuus raumalaisessa nypläysperinteessä joko nyplääjänä, nypläyksen opettajana, pitsien myyjänä, nypläystarvikkeiden tekijänä tai muulla merkittävällä tavalla. Joissakin haastatteluissa oli keskusteltu myös Biinusta. Näiden tiedonantojen luotettavuutta voidaan pitää merkittävänä, vaikkakin kyse on muistitiedoista. Haastattelut ovat asianmukaisesti litteroituina ja arkistoituina Rauman museolla. Litteroista voidaan myös havaita haastattelutilanteen olleen asianmukainen ja täyttäneen hyvän haastattelutilanteen edellytykset. Litteroista voidaan päätellä, että haastattelumuotona on käytetty strukturoimatonta haastattelua, josta mm. Hirsjärvi ja Hurme kirjoittavat teoksessaan ”Tutkimushaastattelu” (2004, 45–46).

7.10 Rauman museon näyttely Biinun töistä vuonna 2004 ja 1984

Vuoden 2004 pitsiviikolle koostettiin Biinusta näyttely Rauman museolle. Näyttely oli kuitenkin informatiivisesti melko suppea ja näyttelyn pääpaino oli yksityisomistuksessa olevien Biinun töiden esittelyssä. Pitsien lisäksi näyttelyssä oli vain muutamia muita esineitä sekä joitakin valokuvia. Näyttelyssä oli myös tekstiä tekijästä, mutta teksti oli myöhempiin ”raumalaisia mestarinyplääjiä” -näyttelyihin verrattuna kovin suppea. Näyttelyn suppeus johtuu siitä, että alunperin näyttelytilaan oli kaavailtuna ranskalaisia pitsejä käsittelevä näyttely, joka kuitenkin näyttelyesineiden toimittajan taholta peruuntui viime hetkellä. Tällöin tilalle järjestettiin pikaisesti edellä mainituin sisällöin varustettu näyttely, eikä kerronnallista sisältöä oltu itse tekijästä ehditty keräämään kuin vain vähän. Tilanteen viimehetkellisestä luonteesta kertoo sekin seikka, ettei korvaavan näyttelyn tietoja enää ehditty painattamaan näyttelyesitteeseen.

Yksinomaan Biinun töistä on pidetty näyttely myös vuoden 1984 pitsiviikolla. Turun Sanomissa (26.7.1984) ilmestyneen lehtiartikkelin mukaan näyttely oli esillä Rauman taidemuseossa ja näyttely esitteli Biinun töitä 1910- ja 1920-luvuilta. Samainen lehtiartikkeli mainitsee Biinun tulleen palkituksi mm. kolmessa ulkomaisessa näyttelyssä, mutta tieto jää suppeaksi. Myöskään käsillä olevan näyttelyn sisältöä ei artikkeleissa sen enempää selvitetä.

7.11 Biinun asunto

Biinun lapsuudenkoti sijaitsi Rauman kaupungissa, uudelleen järjestetyssä kaupunginosassa osoitteessa Mäkikatu 132. Mäkikatu 132:een osoitettuja postikortteja on olemassa vuoden 1911 loppuun asti alkaen huhtikuulta 1905. Vuonna 1912 korteissa olevaksi osoitteeksi on merkitty Mäkikatu 17, jonne hän on saanut postia ainakin lokakuulle 1915 asti. Joitakin näihin kahteen osoitteeseen osoitetuista korteista on osoitettu Biinun äidille Amanda Lundströmille, joka kuoli marraskuussa 1913. Voitaneen tehdä johtopäätös, että Biinu on asunut äitinsä kanssa tämän kuolemaan asti ja jatkanut samassa asunnossa asumista vielä kahden vuoden ajan. Melko todennäköistä on, että asunto on koko tämän ajan ollut sama, vain talojen numerointia on muutettu vuoden 1912 aikana.

Kesä- ja joulukuulta 1915 löytyy yksittäiset kortit, joissa osoitteeksi Raumalle on merkittyinä ”Kaunisjärvi, Vahlströmin luona” ja ”Nuohoja F. Wahlströmin luona”. Kesäkuusta 1916 eteenpäin on osoitteena ”Lainion talo” ja ”Kaunisjärvi” tai molemmat jollakin tavalla yhdistettynä. Myös ”Porin tulli Lainion talo” on eräänä osoitemuotona. Vuosien 1920–1923 välillä osoitteena mainitaan Luostarinkatu 7. Korttien osoitetiedot loppuvat vuoteen 1923, mutta olemassa olevan raastuvan pöytäkirjan perusteella Biinu on asunut Luostarinkatu 7:ssä vuonna 1929 ja toisaalta vielä myöhemmässäkin vaiheessa. Biinun tytär Anna kirjoittaa Biinun vuokraemännälle samaan osoitteeseen kirjeitä vuodesta 1929 päättyen vuoteen 1949. Lokakuussa 1946 Anna ottaa iäkkään äitinsä luokseen Turkuun asumaan ja kirjeiden perusteella Biinu muuttaa tyttärensä luo nimenomaan Luostarinkadun asunnosta. Biinu ei muuttanut asuintietojaan Turkuun, vaan oli asiakirjoissa edelleen Luostarinkadun asukas. Muutettuaan Mäkikadulta pois Biinu asui Kaunisjärvellä kahdessa eri osoitteessa; ensin sisarensa Annan ja

tämän nuohoojamiehen Frans Wahlströmin luona, jonka jälkeen hän muutti Lainioiden vuokralaiseksi. Kuvaliitteen 4 karttakuva havainnollistaa Mäkikadun ja Luostarinkadun sijainnit, jotka olivat Biinun pitkäaikaisimmat osoitteet. Kaikki edellä ilmenevät osoitetiedot on kerätty postikorteista ja kirjeistä. Aiheellista olisi ollut selvittää osoitetiedot vielä tarkemmin henkikirjoista, joista nämä ja joitakin muitakin tietoja voidaan olettaa löytyvän (Narva 2002, 92–95).

Biinun asuinsijoista eniten tietoa olen saanut Luostarinkatu 7:ssä sijainneesta asunnosta. Asunto on edelleen asuinkäytössä ja asunnon nykyinen asukas kertoi mielellään niistä Biinua ja asuntoa koskevista asioista, joita hän tiesi ja muisti. Nykyinen asukas ei ole henkilökohtaisesti Biinua tavannut, vaan on aikanaan tullut taloon miniäksi isäntäväen perheeseen ja on tätä kautta kuullut tarinoita ja muistitietoa Biinusta. Mäkikatu 132:ssa sijainnut asunto työmies Heinosen talossa on tuhoutunut talvisodan aikaisissa pommituksissa, jossa samalla tuhoutui mm. koko kyseinen asuinkortteli (Heino 2002, 432, 435). Lähes täydellisesti tuhoutunut kortteli kaavoitettiin uudelleen ja tässä yhteydessä mm. Mäkikatu poistui Rauman kartalta. Kyseisestä asuinkorttelista löytyy mm. Rauman museon arkistoisia vanhoja valokuvia. Alue rajoittuu lännessä Rantakatuun (nykyisin Nortamonkatu) ja Rauman kanaaliin, joka on tuolloin ollut suosittu valokuvauskohde.

Luostarinkadun asuntoa minulle esiteltiin erityisesti siitä näkökulmasta, jonka nykyinen asukas parhaaksi koki ajatellen tutkielmaani. Osa nykyisen asukkaan suullisesta tiedonannosta pohjautuu puhtaasti Anna Frelanderin Hilma Lainiolle kirjoittamiin kirjeisiin, osa on hänelle kerrottuja asioita, joita voidaan pitää sekundäärisenä informaationa. Saamani tiedot koskevat pitkälti päivittäisiä arkiaskareita. Nämä tiedot ovat mielestäni osoittautuneet käyttökelpoisiksi, eikä arviointikykyyni mukaan niiden todenperäisyyttä ole tarpeen epäillä, koska samansuuntaisia tiedonjyväsiä olen saanut muistakin tiedonlähteistä. Anna Frelanderin kirjoittamat kirjeet ovat nykyisen asukkaan hallussa ja ovat olleet mitä parhaita tutkimusaineistoa autenttisuudellaan ja informatiivisuudellaan. Kyseessä olevia kirjeitä on käsitelty luvussa 7.2.

8 BIINUN ELÄMÄNKERTA

8.1 Perhesuhteet

Johanna Sabina Lundström syntyi Rauman kaupunkiseurakunnassa 24.10.1868 ja kuoli 1.4.1952 Rauman kaupunkiseurakunnassa. Biinu syntyi Laitilasta kotoisin olleen Samuel Fredrik Lundströmin (1825–1892) ja Raumalta kotoisin olleen Amanda Johanna Lundströmin os. Ramstedt (1836–1913) perheeseen. Sisaruksia Biinulla oli veljet Fredrik (1862–1899), Samuel (1873–1949), Oskar (1882–1887) sekä sisaret Amanda Wilhelmina (1860–1941) avioiduttuaan Alanen, Olga Maria (1866–1905) avioiduttuaan Laaksonen, Anna Helena (1870–1922) avioiduttuaan Wahlström, Ellen (1874–1897) ja Aina (1879–1943) myöhemmin Luvala. Biinu sijoittui yhdeksänlapsisen sisarusparven neljänneksi lapseksi.

Perheen ja lähisuvun ammateista olen saanut tietoja useista eri lähteistä. Kirkonkirjat kertovat perheen Samuel-isän olleen tarkka-ampuja, myös maininta merimiehen ammatista löytyy. Amanda-äidin ammatista kirkonkirjat eivät kerro mitään, mutta hänen tiedetään olleen taitava pitsinnyplääjä. Biinun äidinäiti oli kotoisin Uppsalasta ja Linnoven arkistotietojen mukaan tämä oli stryykkääjä (silittäjä) eikä osannut nyplätä. Kuitenkin Biinun suvussa nypläystaito oli sikäli vanhaa perua, että hänen äidin isän sisar, Maija-Ullaksi kutsuttu Maria Ulrika Ramstedt (1817–1891), oli taitava nyplääjä ja hänkin oli aikanaan saanut palkintoja pitsinnypläystaidostaan. Linnoven arkistotietojen mukaan Biinun äidin sisar Edla Ramstedt oli myös taitava nyplääjä. Varma tieto on, että Biinun viidestä sisaresta kolme oli taitavia nyplääjiä. Koska nypläystaito perheessä oli näinkin yleistä, voitaneen olettaa kaikkien sisarten osanneen nyplätä. Vanhan perimätiedon mukaan jokaisen kouluikäisen piti nyplätä koulun jälkeen tietty määrä yksinkertaista pitsiä, ennen kuin pääsi ulos leikkimään ja tämä koski sekä tyttöjä että poikia. Tämän tiedon varjossa voidaan tehdä johtopäätelmä siitä, että myös Biinun veljet saattoivat olla nypläystaitoisia.

Fredrik-veljen ammatiksi kirkonkirjassa ilmoitetaan varusmestari ja Samuelin ammattina merimies. Kummankaan edellä mainitun osalta ei ole tietoja avioliitosta. Oskar-veli menehtyi jo viiden vuoden iässä, joten ammattia ei luonnollisestikaan ole hänen osaltaan ilmoitettu. Perheen tytärten osalta ainoastaan Biinun ja Ainan ammatit ovat kirjattua tietoa: Biinu pitsinkutoja ja Aina diakonissasisar. Muista sisarista on tiedossa seuraavaa: Amanda Wilhelmina meni naimisiin Porista kotoisin olleen Frans Oskar Alasen kanssa. Frans oli savenvalajan oppinut ja he saivat yhdeksän lasta. Lisäksi perheessä oli Amandan esikoistytär, joka oli syntynyt ennen avioliittoa Frans Alasen kanssa. Alasen perhe asui Raumalla. Olga Maria avioitui suutarin kisällä Karl Fredrik Laaksosen kanssa ja ennen muuttoaan Laitilaan he saivat kolme lasta. Laitilassa perheeseen syntyi kaksi lasta, jotka olivat lapsista ainoat eloon jääneet. Olgan elämä päättyi 39 vuoden iässä ja joitakin vuosia vaimonsa kuoleman jälkeen leskeksi jäänyt Karl Laaksonen muutti kahden lapsensa kanssa Laitilasta Yläneelle. Joitakin vuosia myöhemmin toinen lapsista muutti Anna ja Frans Wahlströmin kasvatettavaksi. Anna Helena avioitui muurari Frans Johan Wahlströmin kanssa, jonka mainitaan muurarin ammatin lisäksi olleen myös nuohooja. Anna ja Frans asuivat Raumalla ja he eivät saaneet omia lapsia. Perheeseen kuului edellä mainittu kasvattilapsi ja Annan kuoleman jälkeen Frans otti huoltaakseen toisenkin vaimonsa sukulaislapsen. Ellen kuoli naimattomana jo 23:n vuoden iässä. Diakonissasisareksi vihityn Ainan pääasiallinen olinpaikka oli Vehmaalla, mutta työnsä luonteen vuoksi hän kiersi jonkin verran eteläisessä Suomessa.

Biinu kuoli naimattomana. Hänellä kuitenkin oli tytär, Anna Johanna Lundström (1888–1949). Lapsen isästä ei juurikaan ole jäänyt jälkipolville tietoja, mutta perimätiedon mukaan tämä on ollut merimies, joka on hukkunut ollessaan töissä merillä. Helsingin Sanomissa 4.2.1939 ilmestyneessä haastattelussa Biinu sivuaa perheasiaa seuraavasti: ” – *Ja nii hyvä tuur mnuull o oll, ett kaik ne miähe, joitten ganss mnää olisi voin menn naimsihi – kolm heit ol kaiken gaikkjas – kaikk ne osas kuall, ennengo siit mittän dull. Mnää ole mont kertta ny jälkkembäi fundeeran gui hyvä asi se sendä ol. Jos olsi saan jongu huano miähe, ni siin stää sitt olis oll, eik olis lainga nii raohalist ko ny.*” Luonnollisestikaan tässäköön kohtaa ei Biinu mainitse lapsesta mitään saati kerro kuka lapsen isä on, mutta vihjaa kuitenkin, että mahdollisia kosijoita on hänenkin nuoruudessaan ollut.

Biinun tytär Anna suomensi sukunimensä 1906 ja hänestä tuli tuolloin neiti Laaksovirta. Ennen kuin Anna ehti käyttää uutta sukunimeään kokonaista vuottakaan, hän meni naimisiin vaasalaisen kirjansitoja Herman Frelanderin (1875–1933) kanssa. Tällöin Annan ammatiksi oli kirjattu kauppa-apulainen. Vuosien 1908 ja 1927 välillä heille syntyi yhteensä 10 lasta. Perhe asui ensin Lahdessa sitten Helsingissä, josta muutto Tukholmaan vuonna 1913. Anna muutti perheineen takaisin Suomeen 1924 ja he asettuivat asumaan Turkuun, jossa Anna eli perheensä kanssa kuolemaansa asti.

8.2 Asuminen

Biinun vastaanottamien kirjeiden ja korttien perusteella hän on asunut 1900-luvun alussa Rauman uudelleen järjestetyssä kaupunginosassa osoitteessa Mäkikatu 132, Työmies Heinosen talossa. Nykyisin tätä kaupunginosaa ei ole samanlaisena enää olemassa. Paikalla, jossa kyseinen Mäkikatu sijaitsi, on nykyään kortteli jota rajaavat Nortamonkatu, Pakkahuoneenkatu, Savilankatu ja Eteläkatu. Savilankadun itäpuolelta tosin löytyy nykyäänkin tie nimeltään Mäkivahe, jonka vaiheilta Savilankadun länsipuolelta Mäkikatu on kulkenut itä-länsisuunnassa läpi nykyisen korttelialueen.

Biinu asui leskeksi jääneen äitinsä kanssa Mäkikadulla äidin kuolemaan asti ja vielä kaksi vuotta tämän jälkeen. Loppuvuodesta 1915 Biinu muutti Mäkikadulta kaupungin itäiseen osaan Kaunisjärvelle. Ensin hän asui joitakin kuukausia Anna-sisarensa perheen luona ja tämän jälkeen vuodesta 1916 eteenpäin Lainioiden vuokralaisena osoitteessa Luostarinkatu 44. Nykyään tämän talon osoite on Kaunisjärvenkatu 3 ja kyseinen rakennus on olemassa lähes sellaisenaan, kuin se Biinun aikana oli. Tässä asunnossa Biinu oli Vihtori ja Hilma Lainion vuokralaisena. Niin kutsutussa Lainiolassa Biinu oli kirjoilla elämänsä loppuun asti. Biinu kuitenkin asui Anna-tyttärensä luona Turun Vähä Heikkilässä lokakuusta 1946 vuoden 1949 helmikuulle, jolloin Anna piti huolta lähes sokeutuneesta äidistään. Alkuvuodesta 1949 Anna kuitenkin joutui lähettämään äitinsä Raumalle kunnalliskotiin sairastuttuaan itse syöpään. Uudenlahden kunnalliskodissa Biinu vietti viimeiset kolme vuottaan.

Valokuvien, lehtiartikkelin, haastattelulitteroiden sekä suullisen muistitiedon mukaan Biinun koti oli pieni ja hänellä oli vain muutama huonekalu käytössään. Pieneen kamariin mahtui sivusta auki vedettävä puusohva, piironki ja ikkunan ääressä pieni työpöytä tuoleineen. Piirongin päällä oli paljon erilaisia valokuvia ja seinillä roikkui tauluja sekä raamatunlauseita. Huoneen lämmityslähteenä toimi nurkkaan rakennettu ruskea kaakeliuuni. Nypläystyötä hän teki ikkunan ääressä ja pimeän tullen hän jatkoi työskentelyään öljylampun valossa. Sähkövalaisin saavutti Biinunkin kamarin, mutta öljylampun valoa hän piti parempana työskentelyä varten. Ruokansa hän valmisti vuokraemäntänsä keittiössä, jossa hänellä oli oma pieni pöytä ruokailua varten. Kun Biinun ruoka-aika tuli, jonka kerrotaan olleen hyvin tarkka aika, rouva Lainio järjesti hellalle Biinua varten pienen kolon, jossa Biinu sitten valmisti tai lämmitti oman ruokansa tai keitti vierailleen kahvia. Vuokralaisena asuessaan Biinulla oli sikäli etuoikeutettu tilanne, että hänellä oli käyttöoikeus talon keittiöön. Oli nimittäin hyvin tavallista, että vuokralaisella ei vastaavaa etuoikeutta ollut, vaan tämän tuli valmistaa ruokansa vuokrakamarinsa kaakeliuunissa. Lainioilla oli samanaikaisesti muitakin vuokralaisia talon toisessa päädyssä, eikä heillä ollut oikeutta käyttää isäntäväen keittiötä. Heidän osaltaan vuokrakamariin kuului muuri, jossa oli keittosyvennys. Toisaalta on kuitenkin olemassa muistitieto, jonka mukaan kaikki vuokralaiset olisivat oikeutettuja käyttämään keittiötä. Linnoven arkistotietojen mukaan Biinu on 1930-luvulla maksanut huoneestaan vuokraa 100 markkaa kuukaudessa ja myös nämä tiedot vahvistavat hänellä olleen oikeus käyttää keittiötä. Olipa etuoikeus keittiöön kummin päin tahansa, voidaan hänen erityislaatuisuuttaan vuokralaisena todentaa asialla, joka ilmenee asunnossa vielä nykyäänkin. Nimittäin Biinulle vuokrattua huonetta kutsutaan edelleen Biinun kammariksi, samoin kamarin yläpuolella sijaitsevaa vinttitilaa Biinun vintiksi ja talon alla olevaa varastotilaa Biinun alustaksi. Lainioiden mieltymystä vuokralaiseensa kuvaa sekin seikka, että pitsiä tilamaan tai pitsiostoksille tullut herrasväki ohjattiin toimittamaan asiansa Lainion ns. omalle puolelle salikamariin eikä Biinun pieneen kamariin. Suuressa salikamarissa sekä pitsinnyplääjä että asiakas saivat toimittaa asiansa säädyllisissä tiloissa vailla tilanahtautta ja vaatimatonta olosuhdetta. Lähes perheenjäseneksi muodostunut suhdetta kuvaa sekin seikka, että Biinun muuttaessa tyttärensä luo Turkuun, pitivät Lainiot Biinun huonekaluja tallessa siltä varalta, jos Biinu vielä joku päivä palaa heille asukkaaksi. Lisäksi rouva Lainio kutsui vuokralaistaan ”meiän Biinuks”, joka omalla tavallaan kertoo vuokralaisen ja vuokranantajan välisestä lämpimästä suhteesta. Rouva Lainio puolestaan oli Biinulle ”emäntä”. Melko yleisesti on ollut myös tiedossa, että osan vuokrastaan Biinu on maksanut tekemillään pitsitöillä.

Vaikka elettiinkin kaupungissa, oli hyvin tyypillistä, että asukkailla oli joitakin hyötyeläimiä. Näin oli myös Lainion perheellä sekä Biinulla; 27.10.1946 Anna pyytää kirjeessään Hilmaa hoitamaan Biinun lammasta hyvin, vaikka Lainioilla on omiakin eläimiä ja noin kuukautta myöhemmin Anna jatkaa kirjeessään lihapalasta, jonka rouva Lainio on heille Turkuun lähettänyt. Anna arvelee tämän olleen Biinun lammas ja tätä asiaa täydentää myös rouva Lainion miniän antamat suulliset tiedot.

Lainion talossa ei tuolloin ollut omaa saunaakaan tai muunlaisia peseytymistiloja, joka oli hyvin tavallinen tilanne tutkittavana olevana aikakautena. Raumalla oli useita yleisiä saunoja, joista Biinun elinaikana toimivat 1898 rakennettu Porin tullin sauna, Silta-sauna vuodesta 1923 alkaen ja Kylpylaitos Vellamo vuodesta 1930 alkaen. Sijainniltaan lähin edellä luetelluista saunoista oli Polttimonkadulla sijainnut Porin tullin sauna. Silta-sauna sijaitsi Kalliokadulla kaanaalin varrella ja Kylpylaitos Vellamo Tullivaheella. Tiedossani ei ole mitään saunaakaan Biinu on mahdollisesti käyttänyt, mutta sijaintinsa puolesta Porin tullin sauna on alkuun voinut olla Biinun viikoittainen peseytymispaikka ja sittemmin Vellamo 30-luvulta eteenpäin. (Mäenpää 2007, 60–61.) Myös pyykinpesun osalta voidaan olettaa, että se hoidettiin saunatilojen yhteydessä sijainneissa maksullisissa pyykkituovissa, joita varattiin etukäteen (Mäenpää 2007, 65–68).

9 MESTARINYPLÄÄJÄN MUOTOKUVA

9. 1. Millaista oli Biinun työskentely naisena käsityöammatissa?

Biinun aktiivisin työskentelykausi voidaan katsoa alkaneeksi 1880-luvulla päättyen 1940-luvun puoliväliin. Tähän aikakauteen mahtuu monia muutoksia yhteiskunnassa paikallisella ja kansallisella tasolla sekä muutoksia keskivertotyöläisen työ- ja palkkaoloissa. Myös naisen asemaan oli tullut muutoksia. Suuria muutoksia olivat mm. Suomen itsenäistyminen, naisten saama äänioikeus, koulutuksen muuttuminen tasavertaiseksi kaikille kansalaisille, ammatinharjoittamisen vapautuminen ammattikuntasäädöksistä ja yhteiskuntaluokkien keskinäiset rajat alkoivat hiljalleen hälvetä.

Naisena työskentely käsityöammatissa oli Biinun aktiivisen työskentelyn aikana saanut osakseen helpotuksia, joista edellinen sukupolvi saattoi vain haaveilla. Lakimuutosten myötä naisten tekemästä työstä tuli aiempaa näkyvämpää ja arvostus naisen tekemää työtä kohtaan parani. Toisaalta kuitenkin vanhat ajatus- ja toimintamallit uusiutuivat hitaasti, jolloin käytännössä tilanne pysyi pitkään ennallaan 1800-luvun lopulla. Nyplääjien työtä arvostettiin Raumalla ja muualla maassa myös nypläyksen matalasuhdanteen aikana – ainakin niiden tahojen toimesta, jotka ylipäänsä pitivät pitsiä arvossaan. Vaikka yksittäiset tahot arvostivatkin nyplääjien tekemää työtä, antaa historiankirjat toisenlaisen vaikutelman yhteiskunnan suhtautumisesta nyplääjien työhön. Vaikuttaa siltä, ettei 1800-luvulla virkamiestasolla tehdyt toimet olleet kovin tehokkaita, eikä pääasiassa naisten tekemää käsityöalaa katsottu kovin tarpeelliseksi elvyttää entiseen kukoistukseensa. Palkintoja toki jaettiin kotiteollisuusnäyttelyissä, mutta monen palkitun nyplääjän kerrotaan todenneen, että kunniakirjan sijaan olisi rahapalkinto lämmittänyt leivän leventäjänä paremmin. Koska naisvaltaisena alana nypläys ei aikanaan voinut järjestäytyä ammattikillaksi, oli ammattialan hengissä selviytyminen sattuman sekä nyplääjien ja yksittäisten alasta kiinnostuneiden tahojen ponnistelujen tulosta.

Työskentely itsessään oli naisille soveltuvaa siistiä ja kevyttä sisätyötä. Biinun ammatin valintaan, tai pikemminkin ammattiin ajautumiseen, on kaikesta päätellen vaikuttanut kaksi hänen elämänkulkuunsa vaikuttanutta tekijää; kotona omaksuttu nypläystaito sekä naimattomaksi jääminen. Biinun elinaikana elannon antava ammattitaito, etenkin naisten osalta, omaksuttiin pitkälti kotona tai palveluspaikassa. Myöhemmässä vaiheessa elannon antava ammatti saattoi muuttua, kun mentiin naimisiin. Tällöin aviomiehen ammatti saattoi antaa toimen myös vaimolle – näin kävi esimerkiksi Biinun tyttären kohdalla. Toisaalta raumalaisten merimiesten vaimot joutuivat usein elättämään perheensä miesten pitkien poissaolojen aikana, jolloin otettiin kotoa opitut taidot käyttöön. Biinun osaksi jäi naimattomuus, jolloin hänen oli tultava toimeen kotoaan saamallaan ammattitaidollaan. Vaikka ammatti kaikesta päätellen oli Biinun osalta ennemminkin sattumaa kuin tietoinen valinta, kerrotaan hänen nauttineen työstään erityisen paljon. Tätä käsitystä tukee Biinun toimet nypläysmallien kehittäjänä, nypläystaidon opettajana sekä monet muut pitsinnypläystä edistäneet toimet.

Leveää leipää ei nypläystyöllä kuitenkaan saanut. Tarkkoja palkkatietoja on käytettävissä olevan tutkimusaineiston perusteella mahdotonta määrittää, mutta joitakin suuntaa antavia tietoja olen löytänyt. Vuonna 1938 on Biinu kertonut Aino Linnovelle maksavansa kamaristaan vuokraa 100 markkaa kuukaudessa. Samana vuonna tehdyn filmitallenteen mukaan etevä nyplääjä saattoi ansaita noin 10 markkaa päivässä, kun keskimääräinen kymmentuntisen päivän palkka oli tuolloin noin 85 markkaa. Tulot olivat nyplääjällä siten huomattavan pienet; pelkästään vuokraa varten piti työskennellä vähintään 10 päivän ajan ja vasta sen jälkeen saadut tulot jäivät ruoka- ja muihin kuluihin. Summittainen tieto kuukausiansioista ilmenee Länsi-Suomi -sanomalehden artikkelista Biinun 70-vuotissyntymäpäivän alla, jossa kerrotaan ettei Biinu ole koskaan saanut edes 500 markan kuukausituloa. Tulotietojen jäädessä summittaiseksi, on kuitenkin Biinun eläkkeen suuruudesta joitakin tarkempia mainintoja; Anna-tyttären kirjeissä mainitaan 1946 kuukausittaisen eläkkeen olleen 500 markkaa. Seuraavana vuonna olivat raumalaiset rouvat muistaneet Biinua joulutervehdyksellä ja 2000 markan rahalahjalla ja Biinun täyttäessä 80 vuotta vuonna 1948 häntä muistettiin 6100 markan edestä ja eläkkeen määrä korotettiin 1000 markkaan. Saadut lahjasummat ovat epäilemättä tuntuneet avokätisiltä osoituksilta ottaen huomioon, että oltiin totuttu 500 markan eläkkeeseen. Rahan arvon muutos ja huomioiden vuoden 1948 elinkustannukset, oli eläkkeen korotus kuitenkin ollut melko maltillinen ja tullut todelliseen tarpeeseen.

9.2 Millaiset olivat Biinun ammatilliset saavutukset?

Lundströmin Biinun merkitys raumalaiselle pitsinnypläykselle ilmenee konkreettisimmillaan 1900-luvun alkuvuosista eteenpäin jatkuen aina työuransa päättymiseen asti. Merkityksellisen käänteen Biinun ammatillisessa elämässä teki Carl Frankenhaeuserin kirkontutkimusmatka Raumalle kesällä 1901 ja tämän äidin Thella Frankenhaeuserin aloittama mesenaattitoiminta raumanpitsin hyväksi. Carl Frankenhaeuserin matkan aikaan Biinu oli 32-vuotias ammattitaidossaan jo ansioitunut ja joitakin palkintoja saanut ammattinyplääjä. Thellan aloittaessa mesenaattitoimintansa, tämä tiedusteli halukkaita yhteyshenkilöitä neuvonta- ja pitsinvälitystyöhön toimimaan Raumalta käsin ja Biinu oli ensimmäisten joukossa valmiina yhteistyöhön. Näin ei suinkaan ollut kaikkien nyplääjien kohdalla, vaan osa taitavina pidetyistä nyplääjistä koki neuvontatyön uhaksi omalle ammattitaidolleen ja jättäytyi sivummalle. Biinun lisäksi yhteyshenkilöinä toimivat rouvat Fanny Lundén ja Rosa Cannelin, jotka toimivat varsinaisina yhteyshenkilöinä Frankenhaeuserille Biinun ollessa yhteyshenkilönä paikallisten nyplääjien keskuudessa. Sittenmin pitsinvälitystyön siirtyessä Frankenhaeuserilta Kotiteollisuus O.Y. Pirtille, jatkoi Biinu raumalaisena yhteyshenkilönä aina vuoteen 1925 asti toimittaen Pirtille myyntiin menevät pitsit. Biinu ryhtyi omalta osaltaan toimiin ammattialan elvyttämiseksi jo varhaisessa vaiheessa, kun Frankenhaeuserit aloittivat alan elvytystoimet. Ehkäpä jo tässä vaiheessa Biinu oivalsi oman roolinsa nypläyksen elvyttäjänä.

Biinu ei ollut ainoastaan Thella Frankenhaeuserin luottohenkilö, vaan myöhemmässä vaiheessa hän toimi pääasiallisena lähteenä raumanpitsin osalta maisteri Aino Linnoven pitsinnypläystä koskevan väitöskirjan aineistonkeruussa. Linnove, tuolloin neiti Nissinen, aloitti aineistonkeruun raumanpitsistä jo 1930-luvulla, mutta väitöskirja julkaistiin vasta vuonna 1947 väliin tulleiden sotavuosien vuoksi. Linnoven kattavan arkistomateriaalin sekä väitöstutkimuksen perusteella on havaittavissa tutkijan luottamus iäkästä ja taitavaa nyplääjää kohtaan, jolta tämä koki saaneensa huomattavan tutkimusaineiston väitöstyötään varten. Toisaalta Biinu oli 1930-luvulle tultaessa toiminut opettajana ja tehnyt neuvontatyötä varsin pitkään, jolloin maisterin esittämiin kysymyksiin oli ollut suhteellisen helppoa vastata.

Opetustyötä Biinu teki ainakin keväästä 1908 lähtien, jolloin ensimmäiset pitsikurssit järjestettiin Raumalla Thella Frankenhaeuserin toimesta. Kaupungin rahoituspäätös saatiin vasta seuraavana syksynä alkaneisiin kursseihin, joissa hän jatkoi opettajana. Tältä osin kurssit kuitenkin päättyivät jo kevään 1909 jälkeen kaupungin evättyä kurssien rahoituksen. Vuosina 1912 ja 1913 Biinu toimi opettajana Kuopiossa pidetyillä kursseilla, jota varten kuopiolaisrouvat olivat kutsuneet hänet opettajaksi, nähtyään Raumalla tehtävää kaunista käsityötä. Raumalla kurssitoimintaan saatiin taloudellista helpotusta vuonna 1919, kun Kordelinin testamenttivarojen turvin saatiin vakautta pitsikurssien talouteen ja näiden varojen turvin kurssia pidettiin vuoteen 1940 asti. Nämä kurssit organisoitiin naiskotiteollisuuden tarkastaja Anna Henrikssonin toimesta Helsingistä käsin. Toinen maailmansota aiheutti kurssitoiminnassa tauon ja toiminta jatkui 1948 raumalaisjohtoisesti paikkakunnalle perustetun Nypläyksen Harrastajat ry:n toimesta. Opetustyötä Biinu teki vielä ainakin 1920-luvulla, mutta aineistosta ei selviä tarkkaa aikaa milloin hän on opetustyön siirtänyt seuraaville sukupolville. Mahdollista on, että opetustyö on jatkunut vuoteen 1940 asti. Varma tieto puolestaan on siitä, ettei Biinu ole enää vuonna 1948 ollut toiminnassa mukana nopeasti heikentyneen näkönsä ja huonontuneen kuntonsa vuoksi.

Opetustyön lisäksi Biinu teki neuvontatyötä ja saattoi käydä jopa kysyjän luona antamassa neuvoa vaikean kohdan tullessa vastaan. Myöhemmän ajan mestarinyplääjän Jenny Engrenin kerrotaan sanoneen, että Biinu oli niin hyvä neuvoja, että yhdellä kerralla oppi. Eräänlaista neuvoa kysyttiin jopa kansallismuseosta käsin vuonna 1914, kun Biinulta tiedusteltiin raumanpitsiin liittyviä asioita. Sittemmin Biinu valmisti 1930-luvun puolivälissä kansallismuseolle noin 500 pitsimallia sisältäneen mallikokoelman. Noin 600 pitsimallia on arkistoituna myös Rauman museossa.

Linnoven luottolähteenä toimiminen on mitä todennäköisimmin johdattanut kansatieteellisen filmikuvaajan Eino Mäkisen kuvaamaan Biinua nypläämässä pitsejään. Linnove puolestaan on toiminut vuonna 1938 kuvatussa filmissä asiantuntijan roolissa ja tuntuu luontevalta yhdistelmältä, että Linnoven asiantuntijuuden myötä on haluttu tallentaa filmille raumanpitsin tekijöistä nimenomaan Lundströmin Biinu. Filmille on tallennettu muidenkin pitsiläisten työskentelyä, mutta kuvausten pääpaino vaikuttaa olevan Biinun työskentelyn kuvaamisessa.

Pitsin parissa tehty työ näkyi Biinun monipuolisena satojen eri pitsimallien osaamisena, kun hyvin tyypillistä oli, ettei nyplääjä kehittynyt hyväksi nyplääjäksi kuin vain joidenkin tiettyjen pitsimallien osalta. Arviot Biinun hallussa olleiden pitsimallien määrästä vaihtelee 500–600 kappaleen väliltä. Ei kuitenkaan ole varmuutta osasiko hän nyplätä kaikkia näitä malleja ja toisaalta oliko joistakin malleista olemassa duplikaatit. Toisaalta osasta pitsimalleja on mitä todennäköisimmin löytynyt mynsterit sekä reunapitsiä että välipitsiä varten, jolloin osattujen mallien lukumäärä on riippuvainen pitsimallien luokittelutavasta. Biinun tiedetään suunnitelleen joitakin malleja itse sekä sommitelleen kulmia joihinkin jo olemassa olleisiin malleihin. Näistä malleista en kuitenkaan pysty käytettävissä olevan tutkimusaineiston perusteella nimeämään kuin kolme mallia, jotka ovat kerrunpyörä, kringelnippu sekä soukk pitsisyrjä. Muiden hänen suunnittelemiensa mallien osalta jää tämän tutkielman puitteissa pimentoon mitä nämä ovat mahdollisesti olleet.

Taituruutta nypläystaidossaan Biinu osoitti jo varhaisella iällä. Biinu oppi nypläystaidon äidiltään Amanda Lundströmiltä kuusivuotiaana ja jo 11-vuotiaana Biinun kerrotaan olleen etevä nyplääjä. Etevyydestä nuorella iällä kertoo sekin seikka, että hän oli 11-vuotiaana nyplännyt ”metrikaupalla” suomalaisnaisten keisarinnaalle lahjoittamaan veneeseen leveää ja kapeaa luokjepyri -nimistä pitsiä. Toinen melko varhainen esimerkki taituruudesta löytyy vuodelta 1891, kun Biinun tädin Maria Ulrika Ramstedtin kuoltua, Biinu nypläsi tätinsä keskeneräiseksi jääneen vaikean pitsin moitteettomasti valmiiksi. Tädiltään perityssä pitsityynyssä oli tilaustyönä ollut ruuttfiädiri -niminen pitsi. Suoriuduttuaan tästä koitoksesta Biinulla riitti tilauksia sekä kotimaasta että ulkomailta. Käsityötaidossaan Biinu on aineiston perusteella keskittynyt vain nypläystyöhön, eikä ole esimerkiksi ommellut tekemiensä kahviliinujen pitsejä kankaisiin kiinni, vaan ompelutyö tehtiin toisaalla. Toisaalta osa valmistetuista pitseistä tehtiin edelleen metritavarana ja osa sellaisina kappaletavaroina, jotka ostaja itse kiinnitti kankaaseen. Tällaisia kappaletavarana myytäviä pitsejä olivat esimerkiksi hihamansetit, pitsi-kaulukset, tyynyliinujen koristeet kolmioina, neliöinä ja ympyräisinä.

Elinaikanaan Biinu osallistui moniin pitsinnypläyskilpailuihin ja kotiteollisuusnäyttelyihin. Näistä kilpailuista ja näyttelyistä hän sai useita palkintoja ja kunniakirjoja. Varhaisin palkinto ja julkinen osoitus taiturimaisesta taidostaan Biinu sai 1894 Vaasan maanviljelysnäyttelyssä tullessaan sisarensa Annan kanssa palkituksi raumanpitseistä. Seuraavia palkintoja Biinulle

myönnettiin vuonna 1906 sekä Kuopiossa pidetyssä maatalous- ja kotiteollisuusnäyttelyssä että Porissa Satakunnan maanviljelysseuran käsateollisuusnäyttelyssä. Muita palkintoja Biinu sai Berliinissä 1911, uudelleen Porissa 1921, Tampereella 1922, Raumalla 1931 ja Viipurissa 1932. Lukuisista palkinnoista ja kunniakirjoista on tiettävästi säilynyt vain yksi kunniakirja. Tämä on annettu Suomen II yleisessä kotiteollisuusnäyttelyssä Tampereella 30. kesäkuuta vuonna 1922 ja kyseinen kunniakirja on nähtävillä Raumalla Nyplääjät ry:n myymälässä. Biinu osallistui paljolti myös sellaisiin näyttelyihin, joiden tavoitteena oli palkintojen sijaan saada näkyvyyttä raumanpitsille. Tällaisia näyttelyitä pidettiin 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana mm. Turussa ja Helsingissä, jossa jälkimmäisessä kahdesti – ensimmäinen Ateneumissa ja toinen Kluuvissa. Myöhemmässä vaiheessa oli Biinun töitä esillä mm. Barcelonassa 1929 ja Pariisissa 1937 pidetyissä maailmannäyttelyissä.

Lokakuun neljäntenä päivänä vuonna 1938 päivätyllä kirjeellä anoi Suomen Yleisen Käsateollisuusyhdistyksen Pitsinnypläystoimikunta Biinulle Suomen Valkoisen Ruusun I-luokan ansiomitalia. Perusteluina anomukselle asiaan perehtyneet puuhanaiset – Anna Henriksson yhdistyksen puheenjohtajan ominaisuudessa sekä Aina Hougberg sihteerin ominaisuudessa – olivat maininneet mm. Biinun pitkällisen ja pyyteettömän aherruksen pitsin ja pitsinnypläyksen hyväksi, toimien etenkin opettajana ja ”vanhastaan Raumalla tunnetun kulttuurityön uudelleen eloon herättäjänä”. Suomen Valkoisen Ruusun Ritarikunnan hallitus myönsi anotun mitalin Biinulle 3. joulukuuta vuonna 1938. Kuva Biinusta mitali rinnassaan löytyy kuvaliitteestä 1.

Täyttäessään 70 vuotta vuonna 1938 häntä muistettiin monin eri tavoin. Rauman kansalaisopiston vuoden 1938 vuosikertomuksen mukaan kansalaisopisto järjesti Biinulle 24.10.1938 ”arvokasohjelmaisen juhlan, jonne oli kutsuttu kunniavieraan lisäksi kaikki nykyisin elävät Rauman-pitsin nyplääjät”. Edellä kuvailtujen lisäksi vuosikertomuksessa kerrotaan paikalla olleen kaupunginhallitus, Biinun ystäviä, tuttavita, opistolaisia sekä muuta yleisöä koko juhlasalin täydeltä.

Vuonna 1948 raumalaiset pitsinnyplääjät järjestäytyivät Suomen Yleisen Käsateollisuusyhdistyksen johtokunnan avustuksella ja yhteistyöllä omaksi paikalliseksi yhdistykseksi. Yhdistys sai nimekseen Nypläyksen harrastajat ry. Yhdistyksen 3. päivänä lokakuuta pidetyn perustamiskokouksen pöytäkirjan mukaan oli päätetty kutsua Biinu yhdistyksen ensimmäiseksi kunniajäseneksi samaisen vuoden lokakuun 24. päivänä, jolloin Biinu täytti 80 vuotta. Nypläyksen harrastajien kunniajäsenyyden lisäksi Biinun elämäntyötä ovat kunnioittaneet Rauman Käsi- ja Pienteollisuusyhdistyksen naisjaosto. Rauman KPT-yhdistys perustettiin jo vuonna 1868 ja yhdistyksen alaisuuteen perustettiin naisjaosto vuonna 1960. Naisjaostolle annettiin nimi ”Biinut” nimenomaan Biinu Lundströmin mukaan.

Biinun mukaan on nimetty myös pitsi. Kyse on ennemminkin uudelleennimeämisestä, sillä pitsin alkuperäinen nimi on lehtmandel. Tämä lehtmandel -pitsi nimettiin uudelleen sabinalai -pitsiksi Biinun 70-vuotispäivän yhteydessä. Kyseistä pitsimallia pidetään Biinun taituruuden huipentumana ja hän nypläsi tätä mallia erityisen paljon. Tiedossani ei ole varmaa tietoa siitä kenen toimesta uudelleennimeäminen on toteutettu.

Viimeisenä palveluksenaan kunnioitetulle pitsiäidille Rauman kaupungin hallitus teki heti Biinun kuoleman jälkeen pikaisen päätöksen ottaa tämän hautaamis- sekä haudanhoitokulut hoidettavakseen. Ele oli osin kunnioituksena nyplääjämasterin tekemälle elämäntyölle ja osin ratkaisu, jonka myötä Biinun mallisto, mynsterit ja työvälineet saatiin pysymään nyplääjän kotikaupungissa sen sijaan, että ne olisivat päätyneet maataloushallituksen kotiteollisuusmuseolle. Edellä mainittu olisi toteutunut mikäli kotiteollisuusmuseo olisi pystynyt täyttämään Biinun testamentissa olevat luovutusehdot, jotka koskivat Biinun hautaamis- ja haudanhoitokuluja. Maataloushallituksen kotiteollisuusmuseo puolestaan piti raumalaisten ehdotusta soveliaana ja siten hoitovelvollisuus siirtyi kaupungin hoidettavaksi. Näiden päätösten myötä pitsimallit ja työvälineet arkistoitiin Rauman kaupungin museon kokoelmiin.

9.3 Millaisena ihmisenä Biinu tunnettiin?

Biinu eli hyvin vaatimatonta elämää tarkasteli sitä miltä kantilta tahansa. Hänen asumuksensa ja maallinen omaisuutensa ei ollut kovin suuri, mutta käsityskykyni mukaan hänellä ei ollut mistään suoranaista puutettakaan. Työtä Biinulla riitti silloinkin, kun käsin valmistettu pitsi poti voimakasta matalasuhdannettaan. Hänellä oli tilaustöitä aina useamman vuoden tarpeiksi kerrallaan, jolloin hänen ei tarvinnut olla huolissaan seuraavan kuukauden tienestistään ja vuokranmaksukyvyvystään. Vaatimattoman elämäntavan vastapainona Biinu tuntui kokevan valtaisaan tyydytystä ammatistaan, sen tuomasta käsin tekemisen ilosta ja aikaansaamistaan kauniista pitsituotteista. Biinu oli tässä suhteessa tyypillinen nyplääjä, koska Biinun tavoin useimmat heistä edustivat varattomampaa kansankerrosta, he olivat yksinäisiä naisia, tyytyivät huomattavan alhaiseen elintason ja kuitenkin kokivat työnsä mielekkäänä ja kokivat saaneensa työstään riittävän elintason.

Persoonana Biinun kerrotaan olleen seurallinen, avoin, iloinen, huumorintajuinen, leikkisä ja juttelevainen, ja toisaalta aina työnsä parissa puuhaava vaatimaton henkilö. Hänen kerrotaan olleen myös auttavainen, joka luonnollisesti näkyi etenkin opetus- ja neuvontatyössä. Toisaalta Biinun lapsenlapsi muistaa mummunsa melko etäisenä, joskin siihen löytyy luonnollinen selitys; mummun ollessa kylässä ei tätä saanut häiritä nypläystyön aikana ja toisaalta Biinun puhuma vahva Rauman murre oli epäilemättä ruotsia kotikielensä puhuvalle pikkupojalle mahdottoman outo asia ymmärrettäväksi. Lundströmien perheessä toki osattiin ruotsinkieltä; Biinun molemmat vanhemmat sekä vanhin sisko Amanda Wilhelmina osasivat ruotsia, mutta Biinulta tämä oli jäänyt oppimatta. Hätähouksikin Biinu mainitaan. Useammastakin lähteestä selviää, että kyläilymatkojen päätteeksi Biinu oli usein odottamassa kotiin palaavaa linja-autoa jopa tarpeettoman paljon etukäteen. Eräänkin kerran hän oli ollut kaksi tuntia ennen linja-auton lähtöaikaa valmiina tavaroineen ulkona odottamassa. Vaikka Biinu aina silloin tällöin näin toimikin, häntä silti pidettiin ihmisenä, joka eli hyvin säännöllistä elämää ja oli kaikin puolin tarkka toimissaan. Biinun kerrotaan olleen hyvin tarkka ruoka-ajoistaan, hän työskenteli kurinalaisesti kymmenentuntisia työpäiviä, mutta sunnuntaisin pitsityyny peitettiin tarkasti; pyhäpäivisin ei työtä tehty ja tästä Biinu ei tehnyt poikkeusta. Sen sijaan sunnuntaisin hän suuntasi kirkkoon jumalanpalvelusta kuulemaan. Biinu oli harras uskovainen, joka ajan tapaan oli hyvin tavallista ihmisten keskuudessa. Biinu kävi usein ehtoollisella ja vielä van-

hoilla päivilläänkin, asuessaan tyttärensä Annan luona, hän lausui usein synnintunnustuksen, Isä meidän -rukouksen ja rukoili muutoinkin. Ja kun kulkeminen oli käynyt hankalaksi heikentyneen kunnon ja näkökyvyn vuoksi, kuunteli Biinu jumalanpalvelukset radiosta.

Biinulla oli julkiseksi muodostuneen pitsiäidin roolin takana myös pimentoon jäänyt yksityinen puolensa. Biinu oli 19-vuotiaana saanut tyttären, jonka isä oli suullisen perimätiedon mukaan ollut merimies. Kohtalo oli kuitenkin tullut väliin ja tämän merimiehen uskotaan hukkuneen. Tietoja heidän mahdollisista kihlautumis- ja avioliittoaikeistaan ei ole löytynyt, mutta tutkimusaineiston antamassa valossa uskoisin heillä olleen yhteinen tulevaisuus suunniteltuna. Tämä merimies jäänee ikuisesti mysteeriksi, koska hänen nimestään ei ole koskaan ollut mitään mainintaa. Biinu vaikuttaa suhtautuneen äidin rooliinsa kahtalaisella tavalla. Hän toisaalta koki suurta häpeää siitä, että hän oli saanut avioliiton ulkopuolella lapsen – olihan hän harvas uskovainen – mutta toisaalta Biinu tyytyi osaansa ja kasvatti tyttärensä kunnialliseksi kansalaiseksi. Biinun lähipiirin virallinen kanta lienee ollut paheksuva, mutta tilannetta ymmärtäviäkin on epäilemättä löytynyt; jokainen hengissä selviytynyt lapsihan oli tulevaisuuden rakentaja ja potentiaalinen työntekijä. Tyttären olemassaolo vaikuttaa olleen hiljainen asia, eikä tätä kaikesta päätellen levitelty kaikkien tietoon. Lehtien aikalaikirjoituksissa lapsesta ei ollut mainintoja, sama koskee Biinusta aiemmin julkaistuja historiikkeja. Joko toimittajat ovat koheliaisuusyistä jättäneet asian mainitsematta tai Biinu on tietoisesti jättänyt asian kertomatta. Annan ollessa pieni, he asuivat Biinun lapsuuden kodissa Mäkikadulla, jossa heitä lopulta asui naisia kolmessa polvessa: Biinun äiti Amanda Lundström, Biinu sekä tytär Anna. Tyttären muisteluiden mukaan Biinu oli äitinä tarkka ainakin kotiläksyjen suhteen. Mitä perhe-elämän toiveisiin ja perhe-elämään suhtautumiseen tulee, niin vanhalla iällä Biinu oli leikkisästi todennut olleen hyvä asia, ettei hänellä koskaan ollut miestä – muutoin hän ei olisi koskaan ehtinyt nypläämään niin paljoa.

9.4 Millaista oli Biinun elämä Raumalla 1800-luvun lopulta 1940-luvulle?

Tietoja Biinun elämästä 1800-luvulta on saatavilla vain vähän. Linnoven arkistotiedoissa Biinu muistelee lapsena elämän olleen hyvin yksinkertaista. Biinun kerrotaan oppineen nypläys- taidon äidiltään jo kuusivuotiaana ja taidon avulla hän on tiettävästi jo lapsena alkanut palkka- työhön. Nypläyksen lisäksi Biinu työskenteli jonkin aikaa lapsenpiikana laivanvarustaja Gran- lundin taloudessa, joka tuolloin oli yksi varakkaimpia raumalaisia asukkaita. Kansakoulun päättötodistuksen Biinu sai kesäkuussa 1883 ollessaan 14-vuotias. Käytyjen vuosiluokkien määrä jää arvailujen varaan, koska koulunkäynnin aloitusvuodesta ei ole jäänyt dokumentteja. Todennäköistä on, että Biinu on nuoremman Aina-sisarensa tavoin käynyt kolme vuotta ala- kansakoulua, jonka jälkeen siirtynyt ylemmille luokille kansakouluun Blåspackaan. Ammatil- lisesti Biinu oli saanut tunnustusta ainakin jo 1894 saadessaan palkinnon Vaasan maanvilje- lysnäyttelyssä pitseistään. Elämä on aineistosta päätellen ollut taloudellisesti niukkaa, mutta henkisesti rikasta nypläystyön ja suuren sisarusmäärän ansiosta.

Raumanpitsiä kohtaan aloitettujen elvytystoimien ohessa jäi dokumentteihin tietoja aiempaa enemmän myös pitsin tekijöiden nimistä sekä tietoja heidän elinoloistaan. Etenkin Biinusta löytyy tietoja 1900-luvun puolelta aiempaa enemmän, koska taitavana ammattilaisena ja ystä- vällisenä ihmisenä hän toimi sekä Thella Frankenhaeuserin että Aino Linnoven luottohenkilö- nä monin eri tavoin.

Toisen maailmansodan aikaan Biinu asui vielä Raumalla ja tämä oli hänelle ammatillisesti taantuma-aikaa kahdestakin eri syystä. Ensimmäinen syy oli materiaalin huono saatavuus ja toinen syy oli vanhenemisen mukanaan tuomat vaivat. Lopullinen syy lopettaa nypläystyö oli nopeasti heikentynyt näkökyky. Sota-ajan vaikutuksista Biinun arkeen ei ole tietoja. Mainitta- koon kuitenkin, että talvisodan aikaan Rauma sai pommituksia osakseen ja lähimmillään pommit osuivatkin noin 400 metrin päässä Luostarinkadun talosta sijaitsevaan Kirstin taloon.

Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset vaikuttivat Biinun elämään jonkin verran, mutta vaatimattomana luonteena hän tarjolla olevista mahdollisuuksista huolimatta jättäytyi mieluummin nypläystyönsä ääreen. Työnsä hän koki tuovan aivan riittävästi jännitystä elämäänsä, eikä hänen tehnyt mieli nykyajan huvituksiinkaan: eräässä lehtiartikkelissa hän toteaaakin, ettei ole koskaan käynyt edes elokuvissa, eikä aio mennäkään, vaikka häntä itseäänkin on käyty filmaamassa.

Biinun elinaikana Rauman seudulla tehtiin monia yleishyödyllisiä ja edistyksellisiä muutoksia, kuten rakennettiin rautatie, väylättiin kanaali, järjestettiin perus- ja jatko-opiskelumahdollisuuksia jne. Ironista on kuitenkin se tosiasia, ettei monikaan näistä edistyksellisistä muutoksista tullut osaksi tavallisen kansan arkea. Todellisen hyödyn he saivat näistä muutoksista vasta toisen maailmansodan jälkeisinä aikoina, jolloin Suomea jälleenrakennettiin. Vasta tällöin kansalaiset pääsivät lähemmäs keskinäistä tasa-arvoa ja säätyjen vaikutus hiljalleen lakkasi vaikuttamasta. Tässä vaiheessa Biinu oli kuitenkin jo iäkäs ja hänen työuransa oli loppumassa. Edistysaskeleiden hitaan syklin vuoksi voidaankin todeta Biinun eläneen saman kaltaista melko askeettista arkea läpi koko elämänsä.

10 POHDINTA

10.1 Tutkimusprosessin arviointi

Kvalitatiivisen tutkimuksen keskeisin luotettavuuteen liittyvä lähtökohta on tutkimusprosessin arviointi kokonaisuutena ja vaiheittain. Olen käynyt tutkimusprosessiani läpi Anttilan (1996, 412) laatiman tarkistuslistan mukaan, jonka avulla Anttila ohjeistaa tutkijaa sulkemaan tutkimuksesta pois ne suurimmat virheet, mitkä vaikuttavat tutkielman luotettavuuteen sitä heikentävästi. Anttilan tarkistuslistan mukaan tutkija ei saa vaieta havainnoistaan. Tässä tutkielmassa seikka on ilmennyt erityisesti käsitellessäni Biinun tyttären syntymään liittyvien tulosten osalta. Tutkielman tutkimusaineiston luotettavuuden kannalta on ollut tärkeää tuoda esiin tyttären olemassaolo – tosiasia, joka omana aikanaan on koettu erityisen häpeällisenä ja josta asianomaiset ovat mieluummin vaienneet. Aihetta olen pyrkinyt käsittelemään sensitiivisesti esittäen asiat kuten ne olivat ja perustaen esittämäni tulokset tosiasioihin kuulopuheiden sijaan. Anttilan tarkistuslistan mukaan tutkija ei saa lisätä mitään omasta päästään ja kaikki tulokset tulee ankkuroida tutkimusaineistoon. Vaikka todennäköisyys historiallisten tapahtumien ja tosiasioiden välillä on tutkimusprosessin edetessä ollut hetkittäin ilmeinen, olen todisteiden puuttuessa jättänyt tällaiset asiat käsittelemättä ja pysynyt varmoiksi tiedettyjen tosiasioiden äärellä. Anttilan tarkistuslistan mukaan asioille tulee antaa niille kuuluvat nimet. Lisäksi asioille ei tule antaa painotuksia sen mukaan, miten ne sopivat tutkijan tarkoituksiperiin. Asioiden oikea nimeäminen on tässä tutkielmassa ollut sikäli luontevaa, ettei tutkielmassa käsiteltäville esineille, tapahtumille ja asioille ole ollut mitään syytä kehittää toista nimeä jo olemassa olevan sijaan. Käytännöllisesti katsoen kaikki käsiteltävät asiat ovat tarkistettavissa julkisista lähteistä. Asioille annettava painotus on sikäli subjektiivista, että tehtyyn tutkimustyöhön vaikuttavat aina tutkijan omat intressit, omaksutut taustatiedot ja -taidot. Tutkijan omien intressien ja tutkielmassa käsiteltävien asioiden keskinäinen tasapaino edellyttää tutkijalta jatkuvaa reflektointia tekemästään tutkimustyöstä. Tarkistuslistan viimeisenä kohtana Anttila määrittelee, ettei tutkimuksen tavoitteita ole muutettu kesken tutkimuksen toiseksi ilman, että menettelyä olisi selostettu. Tämän tutkielman kantava teema on ilokseni kannatellut

työtäni läpi koko prosessin ajan, jolloin tavoitteita ei ole tarvinnut ratkaisevasti muuttaa. Joskin hienosäätöä on luonnollisesti tapahtunut.

Henkilökohtaisina intresseinä tutkimusprosessin alkuvaiheessa syksyllä 2007 olivat kiinnostus vanhoihin käsityötekniikoihin, kiinnostus Rauman paikallishistoriaan sekä kiinnostus tavallisen ihmisen elämään entisaikoina, jolloin vanha käsityötekniikka oli vielä nykyaikaa. Alkuvuodesta 2006 olin opiskellut nypläystekniikan alkeet ja myöhemmässä vaiheessa saman vuoden keväällä muutin asumaan Raumalle. Näiden kahden tapahtuman seurauksena kiinnostukseni raumalaista paikallishistoriaa kohtaan heräsi. Nämä kolme mainittua mielenkiintoni kohdetta muotoutuivat yhteen ryhtyessäni tekemään tutkimustyötäni raumalaisesta nypläävästä kansannaisesta. Näin ollen oma asemani tutkijana aiemmat tiedot, taidot sekä intressit huomioon ottaen on ollut tärkeä osa tutkimusprosessia.

Tutkielman eteneminen hermeneuttisella kehällä on alkanut tutkijan esiymmärryksellä aiheesta. Esiymmärrys prosessin alkuvaiheessa sisälsi käsityksen nypläyksestä tekniikkana sekä sen historiallisen ja nykyisen merkityksen raumalaisessa kontekstissa. Spiraalina kulkeva kehä on tutkimusaineiston ja lähdeaineiston keräämisen ja aineiston tuoman uuden ymmärryksen avulla luonut prosessiin kerrostumia. Toisinaan olen joutunut palaamaan jo käytyihin asioihin ja työ on polkenut paikallaan tai jopa saanut takapakkia. Toisinaan eksyin reiteilläni niin, että myöhemmässä vaiheessa tehdyt havainnot omasta prosessistani osoittivat harharetkien olleen tuloksettomia. Harharetkistä huolimatta pystyin kierros kierrokselta arvioimaan tietämykseni ja ymmärrykseni aiheesta kehittyneen, muuttuneen syvemmäksi ja laajemmaksi. Ymmärryksen tason laajuutta voitaneen määritellä esimerkkipalautteella, jonka sain tutkittavan henkilön tyttären pojalta; iäkäs herrasmies koki asianmukaiseksi sinutella minua, koska koki minun päässeen lähemmäksi hänen sukunsa asioita, kuin millaisina hän ne näki ja koki. Hermeneuttisen spiraalin ja spiraalin kerrostumien lopputuloksena olen saanut aikaan tutkielman, minkä sisältönä ovat tutkimustulosten lisäksi ymmärrys siitä ajasta, paikasta ja ajassa tapahtuneista paikallisista muutoksista, jotka ovat tehneet tutkittavan henkilön elämästä juuri sellaisen, kuin se oli. Kaikkea käsiini saamaani aineistoa en ole käyttänyt tutkimusaineistona, mutta näilläkin on kokonaisvaltaisen ymmärryksen kehittymisessä ollut oma osuutensa. Esimerkiksi postikorttien informatiivinen sisältö oli tutkimuskysymysten näkökulmasta käytettävissä vain pieneltä osin. Toinen käyttämättä jäänyt aineistonosa ovat valokuvat, koska varsinaisiin tutki-

muskysymyksiin ne eivät antaneet vastauksia. Valokuvat ja postikortit kuitenkin auttoivat minua tutkijana hahmottamaan henkilöitä nimien takana ja ymmärtämään elettyä asuinympäristöä.

Käsillä olevan tutkielman aineiston olen kerännyt useasta eri lähteestä kolmesta pääasiallisesta syystä. Ensimmäinen syy aineiston laadulliseen monipuolisuuteen on ollut tarve saada koottua mahdollisimman kattava tutkimusaineisto aiheesta, joka tutkimustyön alkuvaiheessa vaikutti liian suppealta. Toinen syy monipuolisen aineiston keräämiselle on ollut tarve saada virhelähteet minimiin aineistotriangulaation avulla. Kolmantena perusteena on tapaustutkimusta koskeva käsitys siitä, miten olennaista tapaustutkimuksessa on kerätä mahdollisimman monipuolinen aineisto kuvaamaan tutkittavaa tapausta.

Tutkittavana oleva aihe on sikäli ollut tutkijaansa haastava, että monet tutkittavaa aihetta koskevat aineistot ovat aikojen saatossa kadonneet tai kaivattuja dokumentteja ei ole koskaan edes tehty. Erityisesti jo olemassa olleiden tutkittavaa aihetta koskevien kirjoitusten sekä muistitietojen todenperäisyyttä olen tutkijana arvioinut sekä sisäisesti että ulkoisesti. Joissakin saamissani aineistoissa on ollut keskinäisiä ristiriitoja ja näiden ratkaisemiseksi olen apunani käyttänyt paitsi muusta aineistosta kumpuavaa tietoa, myös Anttilan historiallista analyysia (1996, 315–316) ja dokumenttiaineiston lähdekritiikkiä (2005, 204–205). Muistitietojen todenperäisyyden analysoinnin lisäksi olen suhtautunut lähdekriittisesti myös lehtikirjoituksiin. Lehtikirjoitus on aina sekundäärilähde, koska kirjoitus on toisen ihmisen tulkinta haastateltavan henkilön kertomuksista. (Heinänen 2006, 22.) Käytettävissäni ollut haastatteluaineisto on lähdekriittisyyden näkökulmasta teettänyt minulle eniten työtä, koska haastatteluajankohdan ja muisteltavien tapahtumien välillä on kulunut huomattavan pitkä aika. Tällaisissa tilanteissa on otettava huomioon ihmiselle ominaisena ajassa tapahtuva muutos (Hirsjärvi & Hurme 2004, 186). Käytännössä edellä mainittu muutos on tämän tutkielman osalta tarkoittanut sitä, että on otettava huomioon se, miten haastateltava muistaa ja tulkitsee kouluikäisenä kokemiaan asioita noin seitsemänkymmenen vuoden jälkeen tapahtuneesta. Toisaalta taas käyttämissäni haastattelulitteroissa ilmeni suoranaisia virhetietoja. Näiden virheellisten muistitietojen paikkansapitämättömyyden pystyin todentamaan muun aineiston perusteella, jolloin aineistotriangulaation edut konkretisoituivat. Aineiston lähdekriittisyys on johdattanut minut havaitsemaan mm. miten akateemisen tutkimuksen vaatimukset ovat muuttuneet vuosikymmenien

kuluessa. Esimerkkinä otan Aino Linnoven väitöstutkimuksen vuodelta 1947; nykytutkijan silmissä Linnoven väitös tuntuu akateemisilta tiedoiltaan puutteelliselta, koska teoksen teksteissä ei ole hyödynnetty lähdeviitteiden merkintää eikä teoksessa kerrota minkä yliopiston tai tieteenalan väitös on kyseessä. Pimentoon jää myös vastaväittäjän, kustoksen sekä väitöstilaisuuden tiedot, joiden merkitseminen painettuun väitöskirjaan katsotaan nykyisin olennaisiksi taustatiedoiksi. Väitösteksti itsessään on luotettavaa ja asianmukaista, ja koska muita väitöskirjoja ei pitsin aihepiiristä ole Linnoven teoksen jälkeen ilmestynyt, on teos edelleen ”tuoreinta tutkittua tietoa” tältä alalta.

Kattavan tutkimusaineiston keräämisvaiheessa en rajannut aineistoa sen primäärisyyden, sekundäärisyyden tai jopa tertiäärisyyden perusteella, vaan huomioin aineiston sen sisällöllisen käytettävyyden ja todenperäisyyden mukaan. Vaikka pyrkimykseni olikin päästä mahdollisimman kattavasti primäärilähteiden äärelle, ei tämä ollut käytännön syistä aina mahdollista. Aineiston sisällöllisen käytettävyyden määrittelin aineiston todenperäisyydellä suhteessa muuhun jo olemassa olevaan tietoon sekä tutkielman hermeneuttisen tutkimusotteen näkökulmasta tutkittavana olevan aiheen kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen johdattavalla tiedolla. Historiantutkimuksellisesta näkökulmasta esitetty tavoite tapahtuneiden asioiden esittämisestä siten, kuin ne todellisuudessa ovat tapahtuneet sen sijaan miten niiden on uskottu tai väitetty olevan on tässä tutkielmassa täyttynyt tietyiltä osin. Tavoitteen täyttyminen ilmenee vanhaan tiedettyjen asioiden oikeellisuuden ilmentävinä tutkimustuloksina, aiempien virheellisten tietojen korjautumisena ja uuden tiedon esiin tuomina tutkimustuloksina. Tavoitteen täyttymättä jäänyt tiedon osa on sellaista tietoa, joka on tutkielman tekemisen vaiheessa jäänyt vaila vastauksia. Kalela (2002, 164) nimeää edellä kuvaillut vaatimukset *tiedon kestävyyydeksi* ja *tutkimustulosten hyväksyttävyydeksi*. Nähtäväksi jää miten hyvin nämä oiotut asiavirheet tavoittavat kuulijakuntansa.

Tutkimustyön aikana työskentelin museo-oppaana Rauman museossa kahtena kesänä. Kesät 2010 ja 2012 työpisteenäni oli merimiehen kotina esittäytyvä Kirsti -niminen talo ja sen piha-piiri. Kirstin tontti (tontti numero 55) sijaitsee Raumanjoen varrella Pohjankatu 3:ssa ja se on mainittuna Rauman kaupungin kartoissa ensimmäisen kerran jo 1720-luvulla. Tuolloin tontti oli vielä autio ja ensimmäiset tiedot asuttamisesta löytyvät 1730-luvulta. (Nurmi-Nielsen 1984, 7, 25.) Kirsti on alunperin ollut porvariskoti syrjässä kaupungin keskustasta. Sittenmin

kauppiaat ovat asukkaina väistyneet ja tilalle ovat tulleet työmiehet ja merimiehet. Kirsti on ollut asuttuna vuoteen 1972 asti, jolloin museo on ostanut Kirstin ja museokohteena se on avautunut 1979. (Nurmi-Nielsen 1984, 24, 83.) Kirsti edustaa tyypillistä raumalaista umpipihaa 1700-luvulta, vaikkakin Kirstin rakennuskanta on kokenut vuosisatojen saatossa kullekin aikakaudelle tyypillisiä muutoksia. Tontti on jaettu miespihaan ja karjapihaan ajan tavan mukaan. Tontilla sijaitsevat rakennukset ovat sijoitettuina tontin reunoille ja missä rakennus ei rajaa tonttia, on aita tai portti rajaamassa pihaa. (Nurmi-Nielsen 1984, 29,31.) Vaikka pihapiirissä sijaitsevaa toista asuinrakennusta on remontoitu, modernisoitu ja korjattu vielä 1960-luvullakin, on tontilla oleva päärakennus säilynyt 1800-luvun loppupuolen aikaisessa asussa. Päärakennuksen ympärillä tapahtuneista muutoksista huolimatta on tämä jäänyt edustamaan vanhempaa asumismuotoa ja omalla olemuksellaan kertoo jälkipolville ajasta, jolloin myös Biinu eli ja hoiti taloutensa arkiaskareita. Kirstissä voidaan edelleen havaita monia menneiden aikojen arkeen liittyviä seikkoja, jotka ovat osin jo poistuneet Biinun aikuisajan kodista asunon modernisoitumisen myötä.

Perusteluni sille, miksi olen käsitellyt tutkielmassani tutkielman keskiössä olevan henkilön tietojen lisäksi mittavan määrän muutakin tietoa, on yksiselitteinen. Historiantutkimuksellisesta näkökulmasta on olennaista nähdä tutkittava historiallinen ilmiö oman aikansa kontekstissa, eli mitä muuta tapahtui yhtäaikaaisesti, sekä ennen että jälkeen. Tapaustutkimuksen näkökulmasta kontekstuaalisuus ilmenee aikasidonnaisuuden lisäksi myös paikkasidonnaisuudessa, joka rakentuu paikallisten tapahtumien, ilmiöiden, erityispiirteiden ja niitä ympäröivän maailman väliselle suhteelle. Asioiden tässä valossa on ollut olennaista käsitellä tutkittavan henkilön elämänsä elämään vaikuttaneita tapahtumia, jotta olen voinut saada aikaiseksi kokonaisvaltaisen ymmärryksen aiheesta.

Tulosten uskottavuutta on ollut mahdotonta tarkistaa itse tutkimuksen kohteena olevalta henkilöltä. Tulosten uskottavuuden olen varmentanut asiantuntijakritiikin kautta. Käytännössä tämä on tarkoittanut sitä, että tutkimustyön aikana ja erityisesti loppuvaiheessa olen käynyt keskusteluja ja saanut palautetta työstäni Rauman kaupungin museon johtajalta. Käsillä olevan tutkielman tutkimustulosten siirrettävyys on mahdollista tehdä vain tietyin osin. Tutkimustulokset kuvaavat yhden henkilön sisältämää tapausta, jossa käsitellään pääosin vain tutkittavasta henkilöstä saatuja tutkimustuloksia. Tällöin saadut tutkimustulokset ovat personoi-

tuneina tutkittavana olleeseen henkilöön. Tällaiset tutkimuskysymykset ovat etenkin kysymykset, joiden avulla on selvitetty tutkittavan henkilön ammatillisia saavutuksia ja millaisena ihmisenä tutkittava henkilö tunnettiin. Mikäli saatuja tutkimustuloksia halutaan siirtää tutkittaessa muita raumalaisia pitsinnyplääjiä, olisi kysymysten ”millaista oli Biinun työskentely naisena käsityöammatissa?” ja ”millaista oli Biinun elämä Raumalla 1800-luvun lopulta 1940-luvulle?” osalta tutkimustulokset jossain määrin siirrettävissä. Näiden tutkimuskysymysten antama tutkimustulos yhdistettynä tutkielmassa esitettyjen taustatietojen kanssa antaa kattavan käsityksen käsityöläisnaisen elämästä raumalaisessa kontekstissa autonomian ajan loppupuolelta itsenäistyneen Suomen alkuvuosikymmenille asti.

10.2 Tutkimustulosten pohdintaa

Tutkielman tavoitteena on ollut kuvata raumalaisen mestarinnyplääjän Johanna Sabina Lundströmin elämää nyplääjänä ja ihmisenä raumalaisessa elämäntilanteessa 1800-luvun lopulta 1940-luvulle asti. Lundströmin Biinu teki merkittävän elämäntyön pitsinnypläyksen parissa aikana, jolloin ammattiala oli kuolemaisillaan. Ammatin valinta on ollut Biinulle ajan tavan mukaan ”ennalta saneltua”, jolloin ammattiin ei erikseen hakeuduttu, vaan jatkettiin omien vanhempien luomalla tiellä. Mikäli Biinu olisi aikanaan päässyt naimisiin, hän epäilemättä olisi siinäkin tapauksessa tuonut perheeseen lisäelantoa pitsiä nypläämällä. Väitteeni perustuu sille tietämykselle, joka hänen ammattitaidostaan tiedetään jo ennen hänen 25:tä ikävuottaan.

Ammatillisesta näkökulmasta Biinu työskenteli aikana, jolloin työn taitajien vähäinen määrä herätti ajatuksen nypläystyön paremmasta dokumentoinnista ja taidon elvyttämisestä. Töitä ei oltu juurikaan dokumentoitu ennen 1900-luvun alkua, poikkeuksena olivat muutamat museoihin tallennetut pitsinäytekansiot sekä ulkomailta tuotetut mallistot. Thella ja Carl Frankenhauserin tekemän mesenaattityön ansiosta alettiin pitsimalleja tallettaa uusien mallisuunnitelmien myötä. Samalla pantiin alkuun vanhojen mallien dokumentointi ja uusiminen. Tultaessa 1930-luvulle alkoi Aino Linnoven aineistonkeruutyö pitsiä koskevaa väitöskirjaa varten, jolloin pitsien dokumentoinnin lisäksi tallennettiin vanhat työtavat. Tätä aiemmin oli käsin piirtäminen lähes ainoa dokumentointitapa, koska valokuvaamista pidettiin liian kalliina tapana

merkitä pitsimallit muistiin. 1930-luvulle tultaessa olivat valokuvaaminen ja filmikuvaaminen kehittyneet ja kustannukset madaltuneet sille tasolle, että näitä saatettiin hyödyntää dokumentoinnissa enenevässä määrin. Joskin kustannukset olivat edelleen suhteellisen korkeat. Biinun aktiivisin työskentelyaika oli pääosin jo ennen 1930-lukua, jolloin kaikesta päätellen ei vielä oltu ajateltu, että nyplätyistä pitseistä olisi tarpeen pitää lukua tai työkortistoa. Asenteeseen on epäilemättä vaikuttanut sekin seikka, että ammattiala oli naisvaltainen eikä se koskaan ollut saanut järjestäytyä ammattikunnaksi kiltatoimintaa ajatellen. Työkortiston ja tilauskirjan puuttuessa jääkin arvoitukseksi, miten paljon Biinu elinaikanaan nypläsi. Jäljelle jääneiden mynsterien ja museoihin arkistoitujen pitsimallien perusteella on Biinun valmistamia eri malleja määrällisesti arvioitu olevan noin 600. Mutta tänäkään perusteella ei pystytä arvioimaan Biinun valmistamien pitsimetrien kokonaismäärää. Tilaustöitä Biinulla riitti etukäteen aina useaksi vuodeksi kerrallaan, eräs tieto kertoo tilaustöitä olleen seuraavaksi kahdeksaksi vuodeksi. Taloudellisesti työ elätti tekijäänsä kuitenkin vain välttämättömin osin, mutta jokainen valmistunut pitsimetri merkitsi tekijälleen itsenäistä arkea ja saaduilla ansioilla Biinu välttyi suoranaisten köyhäinavun piiriin joutumiselta. Kaikesta päätellen Biinu olisi voinut saada palkkaa enemmänkin, mikäli hän olisi pitänyt hintojen nostamista soveliaana tekona. Hintojen nostamista hän piti suoranaisesti jopa synnillisenä tekona ”niin jalosta ja kauniista työstä”. Hyvän työllisyystilanteensa lisäksi Biinu opetti kursseilla ja neuvoi vasta-alkajia nypläystyönsään. Tehty opetustyö, museoihin valmistetut pitsimallikansiot sekä yhteistyöhalukkuus Franckenhaeuserien ja Linnoven kanssa osoittavat, että Biinu ymmärsi toimivansa kuolevan ammattialan elvyttäjänä ja toisaalta alan dokumentoinnin ajankohtaisuuden tulevia sukupolvia ajatellen. Tutkijana voin vain aavistaa Biinun kokemia tunteja katsellessaan rakkaan ammattialansa katoamista. Kenties helpotuksen tunnetta on ilmennyt, kun osaavien nyplääjien määrä oli ahkeran kurssityön seurauksena kasvanut, vaikka nypläyksestä tulikin heille lähinnä harastus omaksi iloksi ammattimaisen työskentelyn sijaan. Tutkijana tulkitsen nypläystyön olleen Biinulle käsityöalalla työskentelevänä naisena merkityksellinen. Merkityssisältöjä ovat tuoneet tehdyn työn esteettisyys ja suvun perintö, eli se miten taito on kulkenut suvussa. Merkityksellisyyttä on tuonut myös mahdollisuus elantoon itsellisenä ja ammattialan opettajana.

Tutkimustyöni alkuvaiheessa Biinun yksityiselämästä oli tiedossa melko vähäisiä määriä tietoja. Esimerkiksi tyttären olemassa olosta toisaalta tiedettiin, mutta samalla minulle annettiin ymmärtää asian olleen vain vähässä määrin tunnettu. Muista Biinua koskevista asioista tietoa

löytyi lähinnä ammatillisessa mielessä ja asumisen näkökulmasta. Ottaen huomioon, kuinka paljon ajallisesti Biinu työskenteli nypläystyynyn ääressä, on ymmärrettävää, ettei hänen elämässään ehtinyt sattumaan tai tapahtumaan juurikaan muita asioita. Melko vähäisten yksityiselämää koskevien tietojen määrän selittää sekin seikka, että Biinu eli huomattavan vaatimat-
tomasti ei pelkästään taloudellisessa mielessä, vaan myös yksityishenkilönä. Biinu edusti si-
käli tyypillistä suomalaista mielenlaatua, että hän piti tekemästään työstä, halusi kehittyä am-
matissaan ja jakaa ammattitaitoaan toisille, otti kiitollisin mielin vastaan saamansa huo-
mionosoitukset, mutta ei missään olosuhteissa nostanut itseään jalustalle tai pröystäillyt tie-
doillaan ja taidoillaan. Näin jälkipolvien silmissä ainoa skandaaliksi määriteltävissä oleva
tapahtuma oli isättömänä syntynyt lapsi, joka sekin kaikesta päätellen hyväksyttiin hiljaa aika-
laisten silmissä, eikä asiaa sen enempää käsitelty. Aikalaiskirjoitukset kohtelevat teksteissään
Biinua kohteliaasti, eikä näistä mistään ole havaittavissa negatiivista asennetta Biinun nuo-
ruudentragediaa kohtaan, joskaan asiasta ei ole mainintoja muutenkaan.

Biinua tituleerattiin jo elinaikanaan mestarinyplääjäksi ja pitsiäidiksi. Tämän mestarinyplääjä-
tittelin takaa löytyvä henkilö on omalla hiljaisella sitkeydellään tehnyt pyyteetöntä työtä elät-
tääkseen itsensä nypläten taidokkaita, korkealaatuisia pitsejä, toimien opettajana ja jakamalla
tietoaan ja taitoaan lukemattomille nypläyksestä kiinnostuneille ihmisille. Henkilönä hän
edusti ammattikuntaansa esimerkillisesti työskennellen tunnollisesti pitkiä työpäiviä ja työ-
kentely oli siistiä ja täsmällistä. Tunnollisuus ja täsmällisyys oli hänelle luonteenomaista,
koska hän oli myös tavoiltaan tunnollinen, täsmällinen ja kunniallinen ihminen. Vähäisestä
ansiotulon määrästä huolimatta Biinu koki työstään iloa ja hän osasi arvostaa tekemäänsä kä-
sityöllistä ammattialaa. Biinun töitä tilattiin kotimaan lisäksi ulkomaille, pitsejä tilasivat ihmi-
set kaikista kansankerroksista aina omasta vuokraemännästä presidentin puolisoon ja tsaaritta-
reen asti. Hänen töitään on ollut näytteillä monissa eri yhteyksissä hänen elinaikanaan ja tä-
män jälkeen. Suurin osa näyttelyistä on pidetty kotimaassa ja vaikkei Biinu tietävästi itse
koskaan matkustanutkaan ulkomaille, oli hänen töitään esillä mm. Berliinissä, Barcelonassa ja
Pariisissa. Biinun tekemä nypläystaidon elvytystyö on nähtävissä Raumalla vielä tänäkin
päivänä paikallisen kansalaisopiston suosittujen nypläyspiirien muodossa.

10.3 Jatkotutkimusaiheet

Yleisesti ottaen raumanpitsin historialliset käänneet ovat jo tallennettuina melko yksityiskoh-
taisesti, jolloin tällaiselle historian tutkimukselle on tarpeetonta perustaa uutta jatkotutkimusta.
Huomionarvoisaa on myös 1900-luvun loppupuolen pitsin lähihistoriaan liittyvien tapahtumi-
en tallettaminen, jotka luonnostaan tallentuvat vuotuisen pitsiviikko -tapahtuman, Raumalla
toimivien Nyplääjät ry:n, Pitsikeskus Emelian ja Rauman museon toiminnan kautta. Lähihi-
storian tallettamisessa lienee suurimpana haasteena se, miten tässä ajassa elävät pitsiläiset
osaavat arvottaa tämän ajan tapahtumia tulevaisuuden historian kirjoituksina, eli mikä tästä
ajasta koetaan säilyttämisen arvoisena tulevia sukupolvia ajatellen.

Tämän tutkielman ja Rauman museoon koottavan näyttelyn julkaisemisen jälkeen on suurella
todennäköisyydellä odotettavissa lisää aiemmin tuntematonta tietoa – lähes aina tutkimustyön
päätyttyä ilmenee jokin uusi aineistolähde, joka avaa aihetta uudessa valossa. Tutkijana kui-
tenkin koen käsitelleeni käytettävissä olleen aineiston avulla Biinua niin läpikotaisesti, ettei
tämän tutkielman valossa ole ilmennyt suoraan Biinua koskevia jatkotutkimusaiheita. Vaikka
olen saanut Biinun muotokuvan käsityöläisnaisena ja raumalaisena henkilönä koottua tähän
tutkielmaan, kumpuaa aiheen reunamilta muita mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita. Eri-
tyismerkityksen saavat Thella Frankenhaeuserin toimet, jotka ovat vaikuttaneet Biinun amma-
tilliseen menestykseen ja raumanpitsin elpymiseen merkityksellisellä tavalla. Olisikin mielen-
kiintoista tutkia tarkemmin, mitä arkistomateriaali kertoo Thella Frankenhaeuserin toimista
raumanpitsin hyväksi ja toisaalta millaisia muita käsityö- tai taidealoja hän on aikanaan tuke-
nut. Jatkona tälle olisi mielenkiintoista verrata miten pitsinvälitys- ja kurssitoiminnan siirty-
minen Frankenhaeuserilta Kotiteollisuus O.Y. Pirtin hoiviin on muuttanut toimintaa, vai oli-
ko muutoksia edes havaittavissa. Tässä tutkimuksen kohteena olisivat kysymykset, joilla hae-
taan vastauksia pitsinnyplääjien olojen parantumiselle; parantuivatko olot lisää, vai pysyivät-
kö ne ennallaan? Saivatko nyplääjät paremmin palkkaa tai oliko tulo tasaisempaa ja varmem-
paa? Entä miten tämä vaikutti nyplääjien elinoloihin? Oliko toiminta muuttunut järjestelmälli-
sempään suuntaan, miten pitsiläiset kokivat Pirtin toiminnan?

Aino Linnoven kansatieteellisessä arkistossa sijaitsevaa arkistomateriaalia tutkin tätä tutkielmaa varten vain suppealta osin. Linnoven arkistoitua materiaalia on talletettuna yli kaksikymmentä kansiollista, joista kaksi kansiota sisälsi Biinua koskevaa aineistoa. Käytettävissäni olleen aineiston perusteella on aihetta olettaa, että Linnove on mahdollisesti tallettanut muistakin haastattelemistaan nyplääjistä saman tyyppisiä tietoja väitöskirjaansa varten. Linnoven muistiinpanot ovat luonteeltaan erimäärä muistilappuja, kirjeitä ja käsin piirrettyjä havainnekuvia. Muistiinpanoissa on kuitenkin mukana myös ns. nypläämisen ulkopuolisia tietoja, kuten tietoja tekijöiden elinoloista, maksetusta vuokrasta jne. Arkistomateriaalin perusteella voitaisiinkin pyrkiä tutkimaan nyplääjien elinoloja paitsi Raumalla, myös Orimattilassa ja Karjalan alueella aiempaa tarkemmin ja saatujen tutkimustulosten valossa verrata näiden käsityöläisten alueellisia elinoloja ja ammatillisia olosuhteita. Toisen tutkijan aineistoon tutustumisen on ollut mielestäni mielenkiintoista, koska olen ollut utelias näkemään etenkin sitä aineiston osaa, jonka tutkija itse on jättänyt väitöskirjastaan hyödyntämättä, ja toisaalta havaita miten merkityksellisiä tietoja omassa tutkielmassani nämä ovat olleet.

Käsityötieteen näkökulmasta olisi keskeisempänä tutkimuskohteena ollut tutkittavana olleen käsityöläisen ammatilliset dokumentit nyt tutkimuksen keskiössä olleen henkilökuvan sijaan. Selkeää työkortistoa ja -dokumentteja ei kuitenkaan ole järjestelmällisesti säilynyt tai mahdollisesti sellaista ei ole koskaan tehtykään. Valtaosa Biinun nypläämistä pitseistäkin on tutkijan tavoittamattomissa, koska ne ovat jo Biinun elinaikana myyty asiakkaille ja asiakkaat ovat vieneet ne mukanaan pois Raumalta. Tästä huolimatta on jäljelle jäänyt ainakin kolme merkittävää pitsikokoelmaa, joista on selkeästi tiedossa näiden olleen mainitun mestarinyplääjän valmistamia. Yksi näistä on yksityisomistuksessa oleva kokonaisia tuotteita sisältävä kokoelma. Loput kaksi kokoelmaa ovat museoituina. Nämä museoarkistoissa olevat pitsit ovat irrallisia pitsinäytteitä ja mallistoja eri pitsimalleista ja ne sijaitsevat kansallismuseossa Helsingissä ja Rauman kaupungin museossa. Valitettavasti kansallismuseon kokoelma on varastoituna ja jokseenkin luettelemattomassa kunnossa. Rauman museon Biinun pitsien kokoelma on asianmukaisesti asetettuna yleisön nähtäville. Näiden kolmen eri kokoelman pitsejä voisi tutkia jatkotutkimuksena keskittyen pitseihin valmiina kokonaisina tuotteina sekä irrallisten pitsipalojen luomina mallistokokonaisuuksina. Tämän jatkotutkimuksen keskeisenä teemana vaikuttaisi pitsistä tehty olemusanalyysi Marketta Luutosen tutkimustapaa mukaillen.

Eräänä jatkotutkimusaiheena näkisin aiheen, jossa tutkittaisiin miten nypläystaito on Lundströmin suvussa periytynyt. Kaikkien Biinun nypläämään opettamien oppilaiden henkilöllisyyden selvittäminen ei liene mielekäästä, koska aktiivisen kurssitoiminnan ansiosta tähän tietoon heitä voidaan mainita olleen useita kymmeniä, ellei useampi sata. Entuudestaan on kuitenkin olemassa varma tieto siitä, että Lundströmin perheen tyttäristä suurin osa oli nypläystaitoisia. Sittenmin Biinun sisaruksista polveutuvien Alasen ja Roos'n sukujen naiset olivat omana aikanaan mestarinyplääjiä. Mutta se, miten laajalle näissä suvuissa nypläystaito on levinnyt, ei ole tiedossani. Tässä tutkimusaiheessa nypläystaito toimisi tyyppiesimerkkinä tietyn käsityötaidon periytymisessä ja tavoitteena olisi tehdä joitakin yleistyksiä siitä, miten jokin taito yleisesti periytyy ja jakautuu sukupolvelta toiselle. Vertailukohteena voisi olla esimerkiksi musikaalisuuden periytyminen ja jakautuminen. Tämän lisäksi olisi kiintoisaa tutkia nypläyksen merkityssisältöjä näiden henkilöiden elämässä ja mikä merkitys heille on sillä, että taito periytyy suvussa.

LÄHTEET

- Alho, A. R. 1964. Rauma 600 vuoden aikana. Rauma: Oy Länsi-Suomen kirjapaino.
- Anttila, P. 1996. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Anttila, P. 2005. Ilmaisuu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Tallinna: AS Pakett.
- Fagerlin, U., Hulterström, B., Malmberg, K. 1990. Nypläyskirja. Fallköping, Ruotsi: Gummessons Tryckeri AB.
- Flyvbjerg, B. 2001. Making Social Science Matter. Why social inquiry fails and how it can succeed again. Cambridge: Cambridge University Press.
- Frankenhaeuser, C. 1908. Kotiteollisuuskomitean mietintö: liite 2. Pitsinnypläys Raumalla. Helsinki.
- Gladh, S. 1968. Kansakoulumme käsityönopetus vv. 1866–1888. Teoksessa U. Somerkivi, E. O. Kuujo, E. Aurola, S. Liikkanen, S. Gladh. Koulu ja menneisyys XIX – Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirja 1968. Forssa: Forssan Kirjapaino Oy, 116–204.
- Halila, A. 1974. Alfred Kordelin. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapaino.
- Heino, U. 2002. Rauma idylliä ja tehokkuutta 1875–2000. Pori: Kehityksen kirjapaino.
- Heinänen, S. 2006. Käsityö – taide – teollisuus. Näkemyksiä käsityöstä taideteollisuuteen 1900-luvun alun ammatti- ja aikakauslehdissä. Jyväskylä Studies in Humanities 52. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Heikkilä, D. 2003. Käsityön ammatillinen opetus Suomessa 1700-luvulta nykypäiviin. Teoksessa S. Kotilainen, M-R. Simpanen, (toim.) Suomalaisen käsityökoulutuksen vaihteita 1700-luvulta 2000-luvulle. Suomen käsityön museon julkaisuja 22. Jyväskylä: Kopijyvä Oy, 7–48.
- Hella, T. 1998. Raumalaista käsityö- ja teollisuusperinnettä: 130v. Rauman käsi- ja pienteollisuusyhdistys ry, 50 v. Rauman mestarikilta, 40 v. Biinut, 50 v. Nyplääjät ry. Rauma: West Point.
- Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

- Honka-Hallila, H. 2012. Suomalaista nyplättyä pitsiä. Helsinki: Maahenki Oy.
- Hyrsky, K. 1979. Rauman vapaaehtoinen palokunta ry: 100 vuotias 1879–1979.
- Irjala, A. 2009. Todellisella kunnioituksella? Purjelaivan päällikön ja varustajan suhteesta. Lahti: Esa Print.
- Jallinoja, R. 1985. Nainen 1800-luvun murroksessa. Teoksessa A. Kostiainen (toim.) Nainen historiassa. Turku: Turun yliopiston offset-paino, 137–147.
- Jalonen, S., Palo, M., Sallinen, A., Siltavuori-Ilmer, K-M., Säteri, R. 2005. Mestarinynplääjä Impi Alanko. Helsinki: Erweko Painotuote Oy.
- Kaukovalta, K. V., Riipinen, A-E. 1947. Tampereen Verkatehdas 1797–1947 I–II. Helsinki: Frenckellin Kirjapaino Osakeyhtiö.
- Kalela, J. 1976. Historian tutkimusprosessi: metodinen opas oman ajan historiaa tutkiville. Jyväskylä: Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino.
- Kalela, J. 2002. Historiantutkimus ja historia. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kostiainen, A. 2001. Historian näkökulmat kohtaavat. Teoksessa S. Autio, S. Katajala-Peltomaa, V. Vuolanto, (toim.) Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi. Tampere: Vastapaino, 69–83.
- Kouri, R. 2009. Käsi kauniin tekee. Tallinna: AS Pakett.
- Kuokkanen, A. 1939. Rauman kansalaisopisto työ kautena 1938–1939. Rauma: O.Y. Länsi-Suomen kirjapaino.
- Kuoppamäki, L. 1931. Käsateollisuus 1931/4. Rauman pitsinnypläyksen elvyttäjät. Rouva Thella Frankenhaeuserin muistolle. Helsinki: Raittiuskansan kirjapaino.
- Laine, M., Bamberg, J., Jokinen, P. 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg, P. Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino, 9–38.
- Laine, T. 1985. Ansiokotiteollisuus teollisessa yhteiskunnassa. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 19. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskasutus.
- Laitinen, M., Uusitalo, T. 2008. Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa R. Kaasila, R. Rajala, K. E. Nurmi

- (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Tampere: Juvenes Print 106–152.
- Lindfors, E. 1989. Pitsinnypläyksen salaisuus: alkeisoppikirja. Huhmari: Karprint Ky.
- Lindholm, I. 1947. Pitsikirja. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus.
- Linnove, A. 1947. Suomalaisen pitsinnypläyksen kehitysvaiheita 1500-luvulta 1850-luvulle. Porvoo: WSOY.
- Linnove, A. 1963. Suomalaiset nyplätyt pitsit. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Lähteenoja, A. 1939. Rauman kaupungin historia IV. Rauma 1809–1917. Rauma: Oy Länsi-Suomen kirjapaino.
- Narva, A. 2002. Tiedon jyväsiä: asiakirja-aineistojen käyttäjän opas. Tammisaari: Tammisaaren kirjapaino Oy.
- Nummela, E. 1995. ”Pitsit ja Vanha Rauma”, ”Pitsiäidin perilliset”. Kesto 31 min. JN-Kulttuurivideot: Rauma.
- Nurmi-Nielsen, A. 1984. Kirsti. Rauma: Oy Länsi-Suomi.
- Nurmi-Nielsen, A. 1999. Raumanpitsi. Rauma: Rauman museon julkaisu.
- Nurmi-Nielsen, A. 2000. Sähköä 100 vuotta Raumalla – valoa ja mukavuutta elämään. Rauma: Painorauma Oy.
- Nyplääjät ry. 1984. Perusmallit. Rauma: Painorauma Ky.
- Malmsten, A. 2007. Rajaaminen. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg, P. Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino, 57–73.
- Manninen, M. 1985. 1700-luvun naisen tutkimisesta. Teoksessa Kostiainen, A. (toim.) Nainen historiassa. Turku: Turun yliopiston offset-paino, 125–136.
- Mustakallio, S. 1988. Naisten itsenäisyshistoriaa Suomessa. Vantaa: Painopuoti Oy Vantaa.
- Mäenpää, H. 2007. Saunassa ja pyykillä – arkisen puhtauden ylläpito yhteisissä tiloissa Vanhassa Raumassa. Teoksessa O. Tuomi-Nikula, E. Karhunen, (toim.) Kotina suojeltu talo – arkea, elämää ja rakennussuojelua Suomessa ja Saksassa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 58–72.
- Mäkinen, E., Nissinen, A. Alkuperäinen taltiointi 1938, uudelleen äänitys 1977, uudelleen digitointi 2006. ”Isien työt I”, ”Rauman pitsit”. Kesto 7,20 min. Kansatieteellinen Filmi Oy/ Suomen Kulttuurirahasto: Helsinki.

- Palo, M., Nurmi-Nielsen, A. 1992. Raumanpitsin kauppateitä: näyttely Rauman museossa Vanhalla Raatihuoneella 17.7.–4.10.1992. Rauma: Rauman museo.
- Papunen, P. 1972. Rauman seudun historia II. Rauma: Oy Länsi-Suomen kirjapaino.
- Papunen, P. 1986. Rauman seudun historia III. Rauma: Oy Länsi-Suomen kirjapaino.
- Peltola, T. 2007. Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg, P. Jokinen, (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino, 111–129.
- Peuhkuri, T. 2007. Teoria ja yleistämisen kriteerit. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg, P. Jokinen, (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino, 130–148.
- Rahamuseo. Rahanarvonlaskuri. http://www.rahamuseo.fi/arvo_laskuri/laskuri_web.html. Haettu 2.2.2013.
- Renvall, P. 1983. Nykyaajan historian tutkimus. Juva: WSOY.
- Suvanto, P. 1977. Yleisen historian lähteet ja niiden käyttö. Helsinki: Kyriiri Oy.
- Syrjälä, L., Numminen, M. 1988. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia. Oulu: Oulun yliopisto monistus- ja kuvakeskus.
- Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Uola, M. 1985. Puhelin 100 vuotta Rauman seudulla. Rauma: Oy Länsi-Suomi.
- Vainio-Korhonen, K. 1998. Käsien tehty – miehelle ammatti, naiselle ansioiden lähde. Käsityötuotannon rakenteet ja strategiat esiteollisessa Turussa Ruotsin ajan lopulla. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Vainio-Korhonen, K. 2002. Ruokaa, vaatteita, hoivaa. Naiset ja yrittäjyys paikallisena ja yleisenä ilmiönä 1700-luvulta nykypäivään. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Virrankoski, P. 1994. Käsitöistä leivän lisää: Suomen ansiokotiteollisuus 1865–1944. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Yin, R. 2003. Case Study Research. Design and Methods. 3rd edition. London: Sage.
- Ylönen, I. 2003. Taito elää. Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:n yhdeksän vuosikymmentä. Nurmijärvi: Kirjakas Ky.

KUVALIITTEET

Kuvaliite 1. Johanna Sabina Lundström Suomen Valkoisen Ruusun Ritarikunnan
I-luokan ansiomitali rinnassaan, Rauman museo

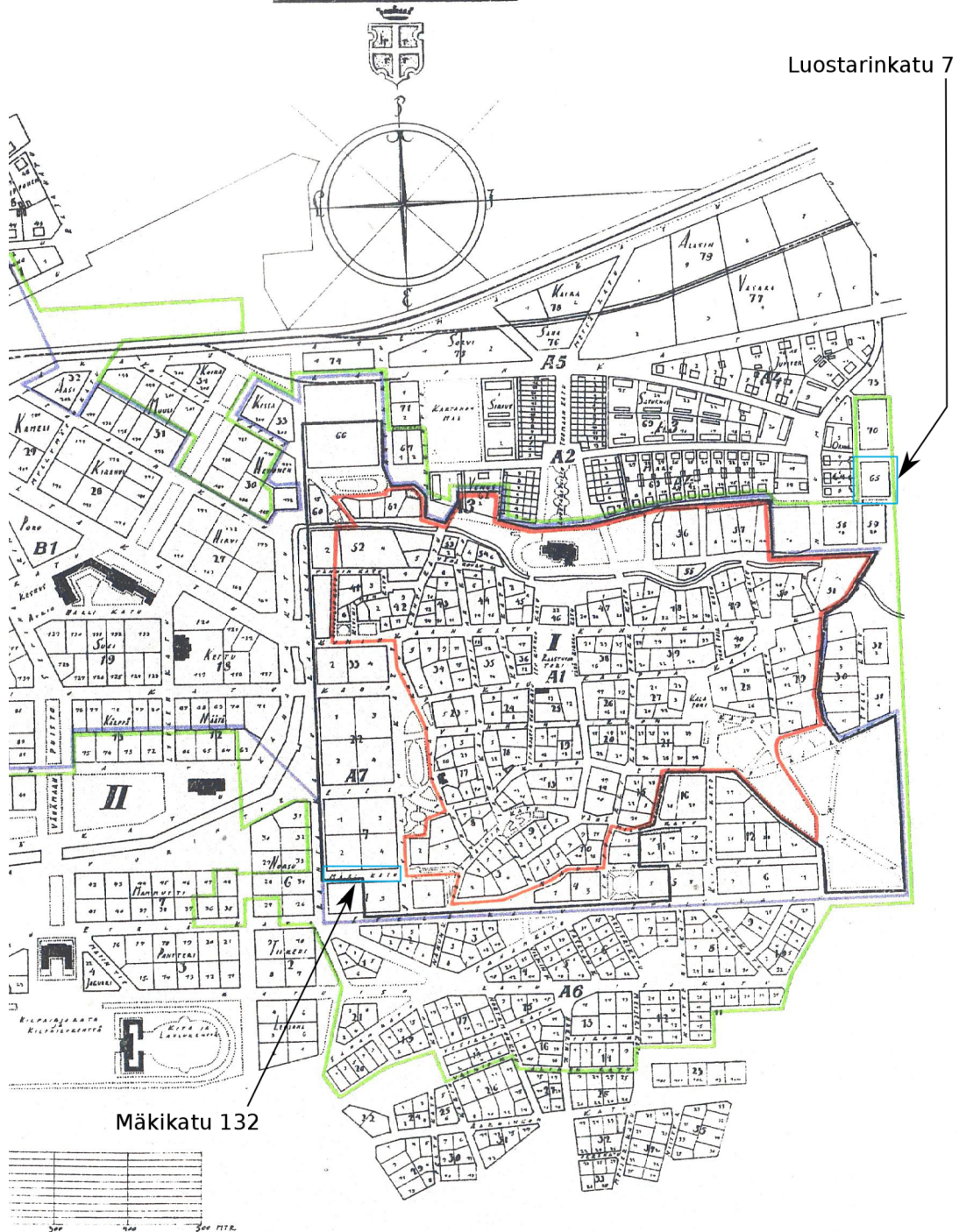
Kuvaliite 2. Biinulle järjestettiin 70-vuotisjuhlat Rauman kansalaisopistolla, Rauman museo

Kuvaliite 3. Biinu 70-vuotta 24.10.1938, Lainion yksityiskokoelma

RAUMAN

ASEMAKARTTA

Kuvaliite 4. Ote Andersinin Rauman asemakaavasta vuodelta 1925, Rauman kaupunki ©

LIITTEET

Liite 1

Ilmoitus Uusi Rauma -lehden ”Kansankanava” -mielipidepalstalla 7.11.2009 sekä Länsi-Suomi -lehden mielipidepalstalla 11.11.2009.

”Aineistoa nyplääjä Sabina Lundströmistä?

Teen käsityötieteen pro gradu -tutkielmaa raumalaisesta pitsinnyplääjästä Johanna Sabina Lundströmistä yhteistyössä Rauman museon kanssa. Museon aineistojen lisäksi kaipaen tietoa ja aineistoa Sabinasta.

Aineisto voi olla esimerkiksi lehtileikkeitä, valokuvia, muisteluja, esineitä, kirjeitä, postikortteja, oikeastaan mitä tahansa. Mikäli muisteluja ei ole kirjallisessa muodossa, voidaan sopia aika haastattelulle.

Käyttööni annettu aineisto palautetaan omistajalleen.

Pro gradu -tutkielma on osana tekstiilityön aineenopettajanopintojani Savonlinnan opettajakoulutuslaitoksessa.

Yhteyttä minuun voi ottaa sähköpostilla liisa.tulosmaa@joensuu.fi tai soittamalla 0407391012.

Liisa Tulosmaa”

Liite 2

Esimerkkihintoja pitseistä, hintatietoja laskusta Kotiteollisuus O.Y. Pirtille 4.8.1921

spindliväli	2,75 mk/metri
pimppu	3 mk/metri
ristaukkoväli	3,50 mk/metri
ykskoukkureuna	4 mk/metri
ristaukkoväli	4 mk/metri
koukspindlireuna	7 mk/metri
kukonkoukku	8,50 mk/metri
plätmandliväli	9 mk/metri
plätvalakka	9 mk/metri
neliöitä	2 mk/kpl
platneliöitä	3 mk/kpl
pieniä pyörylöitä	3,50 mk/kpl
pieniä kulmia	7,50 mk/kpl
kukonkoukunnenäliina	12 mk/kpl
ruutmandelkulma	12 mk/kpl
kulma	27,50 mk/kpl

Liite 3

Perheentaulu

Samuel Frederik Lundström 1825 - 1892 tarkk.ampuja Laitilasta	Amanda Johanna os. Ramsted 1836 - 1913 Raumalta
---	--

Amanda Wilhelmiina	Frederik	Olga Maria	Johanna Sabina	Anna Helena	Samuel	Ellen	Aina	Oskar
1860 - 1941	1862 - 1899 (k. vuosi epäselvä)	1866 - 1905	1868 - 1952	1870 - 1922	1873 - 1949	1874 - 1897	1879 - 1943 myöh. Luvala	1882 - 1887
aviol. 1887 Alanen	varus- mestari	aviol. 1887 Laaksonen	pitsin- kutoja	aviol. 1888 Wahlström	merimies		Diakoni- sisar	
lapsia 10		lapsia 5	lapsia 1					

Anna Johanna 1888- 1949 myöh. Laakso- virta aviol. 1906 Herman Frelander (kirjan- sitoja Vaasasta) lapsia 10
--

Liite 4

TUTKIMUSAINEISTOT

- Aaltonen, E. (16. 8. 1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1026 A, B. Rauma: Rauman museo. L1
- Arvo, K. (7.10.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1026 A, B. Rauma: Rauman museo. L2
- Elo, M. (25.10.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1029 A. Rauma: Rauman museo. L3
- Enkola, M. (15.9.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1018 A. Rauma: Rauman museo. L5
- Eskola, H. (5.9.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1015 A, B. Rauma: Rauman museo. L6
- Hallio, E. (23.9.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1022. Rauma: Rauman museo. L7
- Kajava, L. (29.8.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1012. Rauma: Rauman museo. L9
- Kasten, V. (6.9.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1016 A. Rauma: Rauman museo. L10
- Lindgren, S. (14.10.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1082. Rauma: Rauman museo. L11
- Palmu, A. (21.9.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1021 A, B. Rauma: Rauman museo. L14
- Salmi, V. (6.9.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1017 A. Rauma: Rauman museo. L15
- Salomaa, M. (3.10.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1023 A. Rauma: Rauman museo. L16
- Sjölund, T. (4.10.1988). Pitsinnypläys Raumalla projekti, haastattelulitterat. Nauhoitus numero 1024. Rauma: Rauman museo. L19

Lehtiartikkelit

Helsingin Sanomat 4.2.1939.

Emäntälehti tammikuu 1939 nro 1. ”Raumalainen pitsitaituri”.

Länsi-Suomi 25.8.1906.

Länsi-Suomi 30.11.1907.

Länsi-Suomi 18.1.1908. s. 1. ”Pitsinnypläyksestä Raumalla”.

Länsi-Suomi 21.11.1908.

Länsi-Suomi 4.11.1909.

Länsi-Suomi 2.4.1952.

Länsi-Suomi 8.4.1952

Länsi-Suomi 9.1.1990.

Käsiteollisuus 1921 nro 5, s. 52.

Käsiteollisuus 1921 nro 5, s. 55.

Käsiteollisuus 1931 nro 4, s. 56–8.

Mitä nyt 1946 nro 3, 15.2.1946, s. 23–25. ”Raumalaista pitsinnyplääjää haastattelemassa”.

Oma koti 1932 nro 3, s. 67–68. ”Raumalainen pitsinnyplääjätaiduri”.

Rauman Lehti 15.8.1894.

Rauman Lehti 31.5.1906.

Turun Sanomat 26.7.1984.

Kirjeet ja postikortit

Frelander, Anna. (6.1.1946). Kirje Virmo Lainiolle. K11

Frelander, Anna. (23.9.1946). Kirje Hilma Lainiolle. K12

Frelander, Anna. (10.10.1946). Postikortti Hilma Lainiolle. K13

Frelander, Anna. (11.10.1946). Kirje Hilma Lainiolle. K14

Frelander, Anna. (27.10.1946). Kirje Hilma Lainiolle. K15

Frelander, Anna. (24.11.1946). Kirje Hilma Lainiolle. K16

Frelander, Anna. (24.11.1946). Kirje Virmo Lainiolle. K17

Frelander, Anna. (10.12.1946). Kirje Hilma Lainiolle. K19

Frelander, Anna. (12.11.1948). Kirje Hilma Lainiolle. K20

Frelander, Anna. (3.1.1949). Kirje Hilma Lainiolle. K21

Frelander, Anna. (5.2.1949). Kirje Hilma Lainiolle. K22

Lundström, Johanna. (11.1.1935). Kirje Aino Nissiselle (Linnove) K30

Lundström, Johanna. (16.11.1935). Kirje Aino Nissiselle (Linnove) K31

Lundström, Johanna. (16.6.1936). Kirje Aino Nissiselle (Linnove) K32

Lundström, Johanna. (7.11.1936). Kirje Aino Nissiselle (Linnove) K33

Lundström, Johanna. (19.12.1936). Kirje Aino Nissiselle (Linnove) K34

Lundström, Johanna. (3.5.1937). Kirje Aino Nissiselle (Linnove) K35

Lundström, Johanna. (6.5.1938). Kirje Aino Nissiselle (Linnove) K36

Lundström, Johanna. (16.6.1945). Kirje Aino Nissiselle (Linnove) K37

Lundström, Aina. (1.9.1904). Kirje Diakonissalaitokselle K41

Kirjoittamattomat lähteet

Haastattelu 1. Relanti, Sven-Erik, puhelinhaastattelu 23.11.2009. H1

Haastattelu 2. Relanti, Sven-Erik, puhelinhaastattelu 24.11.2009. H2

Haastattelu 3. Relanti, Sven-Erik, puhelinhaastattelu 25.11.2009. H3

Haastattelu 4. Lainio, Tuula-Riitta, 20.8.2009. H4

Haastattelu 5. Saijonkivi, Kari, 12.11.2009. H5

Haastattelu 6. Munukka, Aila, puhelinhaastattelu 26.10.2012. H6

Haastattelu 7. Hallio, Eeva. 17.11.2012. H7

Arkistolähteet

Helsingin seurakuntayhtymän keskusrekisteri

Laitilan seurakunnan kirkonkirjat

Kansallisarkisto, Diakonissalaitoksen arkistokokoelma

Kansallismuseon kansatieteellinen arkisto, Aino Linnoven arkistokokoelma

Rauman maistraatin arkisto

Rauman kaupungin seurakunnan kirkonkirjat

Rauman kaupungin museon arkisto

Satakunnan museon käsikirjoitusarkisto

Suomen valkoisen ruusun ja Suomen leijonan ritarikuntien arkisto

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisteri

yksityiskokoelmat